

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΑΡΧΑΙΑ ΚΑΙ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ»
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

Απόσπασμα Θουκυδιδικού Κειμένου μετά Σχολίων από τον
Κώδικα Vaticanus 126

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Της

Καραδήμα Αμαλίας - Σπυριδούλας

Πτυχιούχου Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας Εθνικού και
Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, 2012

A.M. : 1013201603007

Επιβλέπων Καθηγητής:

Κωνσταντίνου Βασίλειος, Αναπληρωτής Καθηγητής Πανεπιστημίου
Πελοποννήσου

Συνεπιβλέποντες:

Βολονάκη Ελένη, Επίκουρη Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Πελοποννήσου
Ευσταθίου Αθανάσιος, Αναπληρωτής Καθηγητής Ιονίου Πανεπιστημίου

Καλαμάτα, Σεπτέμβριος 2019

Περιεχόμενα

Πρόλογος	5
Εισαγωγή	6
Πρώτο Μέρος	8
Σελίδα 1	8
Σελίδα 2	12
Σελίδα 3	17
Σελίδα 4	22
Σελίδα 5	27
Σελίδα 6	32
Σελίδα 7	37
Σελίδα 8	42
Σελίδα 9	46
Σελίδα 10	51
Σελίδα 11	55
Σελίδα 12	59
Σελίδα 13	63
Σελίδα 14	67
Σελίδα 15	71
Σελίδα 16	75
Σελίδα 17	79
Σελίδα 18	83
Σελίδα 19	87
Σελίδα 20	91
Δεύτερο Μέρος	95
Κεφάλαιο 1	95
Κεφάλαιο 2	97
Κεφάλαιο 3	98
Κεφάλαιο 4	99
Κεφάλαιο 5	99
Κεφάλαιο 6	100
Κεφάλαιο 7	101
Κεφάλαιο 8	101
Κεφάλαιο 9	102

Κεφάλαιο 10	103
Κεφάλαιο 11	104
Κεφάλαιο 12	105
Κεφάλαιο 13	106
Κεφάλαιο 14	108
Κεφάλαιο 15	109
Κεφάλαιο 16	109
Κεφάλαιο 17	110
Κεφάλαιο 18	110
Κεφάλαιο 19	112
Κεφάλαιο 20	113
Κεφάλαιο 21	114
Κεφάλαιο 22	115
Κεφάλαιο 23	117
Κεφάλαιο 24	118
Κεφάλαιο 25	120
Κεφάλαιο 26	121
Κεφάλαιο 27	123
Κεφάλαιο 28	124
Κεφάλαιο 29	125
Κεφάλαιο 30	125
Κεφάλαιο 31	126
Κεφάλαιο 32	127
Κεφάλαιο 33	127
Κεφάλαιο 34	128
Κεφάλαιο 35	128
Κεφάλαιο 36	129
Κεφάλαιο 37	130
Κεφάλαιο 38	130
Κεφάλαιο 39	131
Κεφάλαιο 40	131
Κεφάλαιο 41	132
Κεφάλαιο 42	133
Κεφάλαιο 43	133

Κεφάλαιο 44	134
Βιβλιογραφία	135

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Θέμα της παρούσας εργασίας είναι η μεταγραφή και ο σχολιασμός ενός αποσπάσματος του Θουκυδιδικού κειμένου από τον κώδικα Vaticanus graecus 126. Στο πρώτο μέρος εμφανίζονται οι είκοσι πρώτες σελίδες του κώδικα. Η παρουσίαση γίνεται ανά σελίδα την οποία κάθε φορά ακολουθεί η μεταγραφή του κειμένου αλλά και η μεταγραφή των σχολίων που βρίσκονται στο περιθώριο της σελίδας. Επιπλέον, δίνονται λέξεις σημειωμένες με διαφορετικό χρώμα, οι οποίες αποτελούν αποκλίσεις του χειρογράφου από το κείμενο της έκδοσης της Οξφόρδης και σχολιάζονται με τη μορφή υποσημειώσεων.

Στη συνέχεια, στο δεύτερο μέρος της εργασίας ακολουθεί ένα επεξηγηματικό υπόμνημα με σχολιασμό των κυριότερων εννοιών του κειμένου. Η παρουσίαση εκεί έγινε με βάση τον χωρισμό του Θουκυδιδικού έργου σε κεφάλαια από τις περισσότερες στερεότυπες εκδόσεις. Οι είκοσι σελίδες του κώδικα αντιστοιχούν σε 44 κεφάλαια τα οποία περιλαμβάνουν: τον πρόλογο, την Αρχαιολογία, τη Μεθοδολογία, τα Κερκυραϊκά και συγκεκριμένα τις δημηγορίες των Κερκυραίων και των Κορινθίων. Εισαγωγικά, γίνεται αναφορά στη χειρόγραφη παράδοση του έργου του Θουκυδίδη.

Πριν όμως την έναρξη της εργασίας, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Βασίλειο Κωνσταντινόπουλο, ο οποίος με στήριξε και με βοήθησε καθόλη τη διάρκεια της εκπόνησης της εργασίας μου, δίνοντάς μου λύσεις κάθε φορά σε όποια δυσκολία προέκυπτε.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Δεν γνωρίζουμε πολλά για τη χειρόγραφη παράδοση του κειμένου της *Ξυγγραφῆς* του Θουκυδίδη. Το σίγουρο είναι ότι η έκδοση δεν πραγματοποιήθηκε από τον ίδιο αφού δεν έζησε για να το συμπληρώσει. Η μαρτυρία του Διογένη του Λαέρτιου ότι η έκδοση έγινε από τον Ξενοφώντα δεν γίνεται δεκτή.¹ Όπως και η διαίρεση σε βιβλία, την οποία βρίσκουμε στους Κώδικες, ούτε αυτή γνήσια του Θουκυδίδη είναι αλλά ούτε και ομοιόμορφη σε όλα. Πιθανώς, η διαίρεση αυτή είναι έργο των Κριτικών της Αλεξάνδρειας.

Σίγουροι δεν είμαστε ούτε και για τον τίτλο του έργου. Ο σημερινός τίτλος είναι μάλλον έργο των Γραμματικών της Αλεξάνδρειας. Επιπλέον, δεν φέρουν όλα τα γνωστά χειρόγραφα τον ίδιο τίτλο. Ο απλός και απέριτος τίτλος «Ξυγγραφῆ» ταιριάζει μάλλον περισσότερο στο θουκυδιδικό ύφος.

Το αρχαιότερο σωζόμενο κείμενο του Θουκυδίδη είναι μερικά αποσπάσματα σε πάπυρο, τα οποία βρέθηκαν στην Αίγυπτο. Το σπουδαιότερο από αυτά βρέθηκε στην Οξύρρυγχο το 1897 και περιέχει απόσπασμα από το IV 36-41. Συνολικά 31 παπυρικά αποσπάσματα που εκτείνονται από τον 10^ο έως τον 6^ο μ.Χ. αιώνα περιλαμβάνουν σποραδικές παραγράφους του έργου.² Οι περισσότεροι πάπυροι είναι από την περιοχή της Οξύρρυγχου.

Για την αποκατάσταση του κειμένου βασιζόμαστε στους χειρόγραφους κώδικες. Κατά κοινή σχεδόν ομολογία, όπως συγκεκριμένα αναφέρει ο Σταματάκος, οι 7 από τους κώδικες αυτούς χρονολογούμενοι από τον 10^ο μέχρι τον 13^ο αιώνα είναι άξιοι προσοχής³: **A**==Parisinus suppl.gr.255, **B**==Vaticanus gr.126, **C**==Laurentianus LXIX 2, **E**==Palatinus 252, **F**==Monacensis 430, **G**==Monacensis 228, **M**==Britannicus II727. Οι κώδικες έχουν χωριστεί σε δύο οικογένειες. Στην πρώτη οικογένεια ανήκουν ο Λαυρεντιανός C, ο οποίος είναι το αρχαιότερο σωζόμενο χειρόγραφο του 10^{ου} αιώνα, και ένας από το Μόναχο ο G του 13^{ου} αιώνα. Στην δεύτερη οικογένεια ανήκουν το Παρισινό χειρόγραφο A 11-12^{ου} αιώνας, το Βατικανό χειρόγραφο B, το Παλατίνο της Heidelberg E και το δεύτερο του Μονάχου F, όλα του 11^{ου} αιώνα.

---

¹ Σταματάκος,1939,24

² Κωνσταντινόπουλος,2005,49

³ Σταματάκος,1939,25

Οι δύο αυτές οικογένειες χειρογράφων είναι περίπου ίσης αξίας. Το μάλλον αξιόπιστο είναι το Λαυρεντιανό C.⁴ Ωστόσο, οι παραλλαγές μεταξύ των χειρογράφων είναι σχεδόν ασήμαντες: αποβολές ή προσθήκες λέξεων, διαφορές ρηματικών τύπων, κυρίως στα δύο πρώτα βιβλία παρά στα υπόλοιπα. Από το VI92.5 κ.ε. όμως ο Βατικανός κώδικας B αλλά και ένα νεότερο H (=Parisinus gr. 1734) διαφοροποιούνται σημαντικά από τα άλλα χειρόγραφα έχοντας αντλήσει από ένα μεγαλογράμματο κώδικα του 5^{ου} αιώνα.⁵

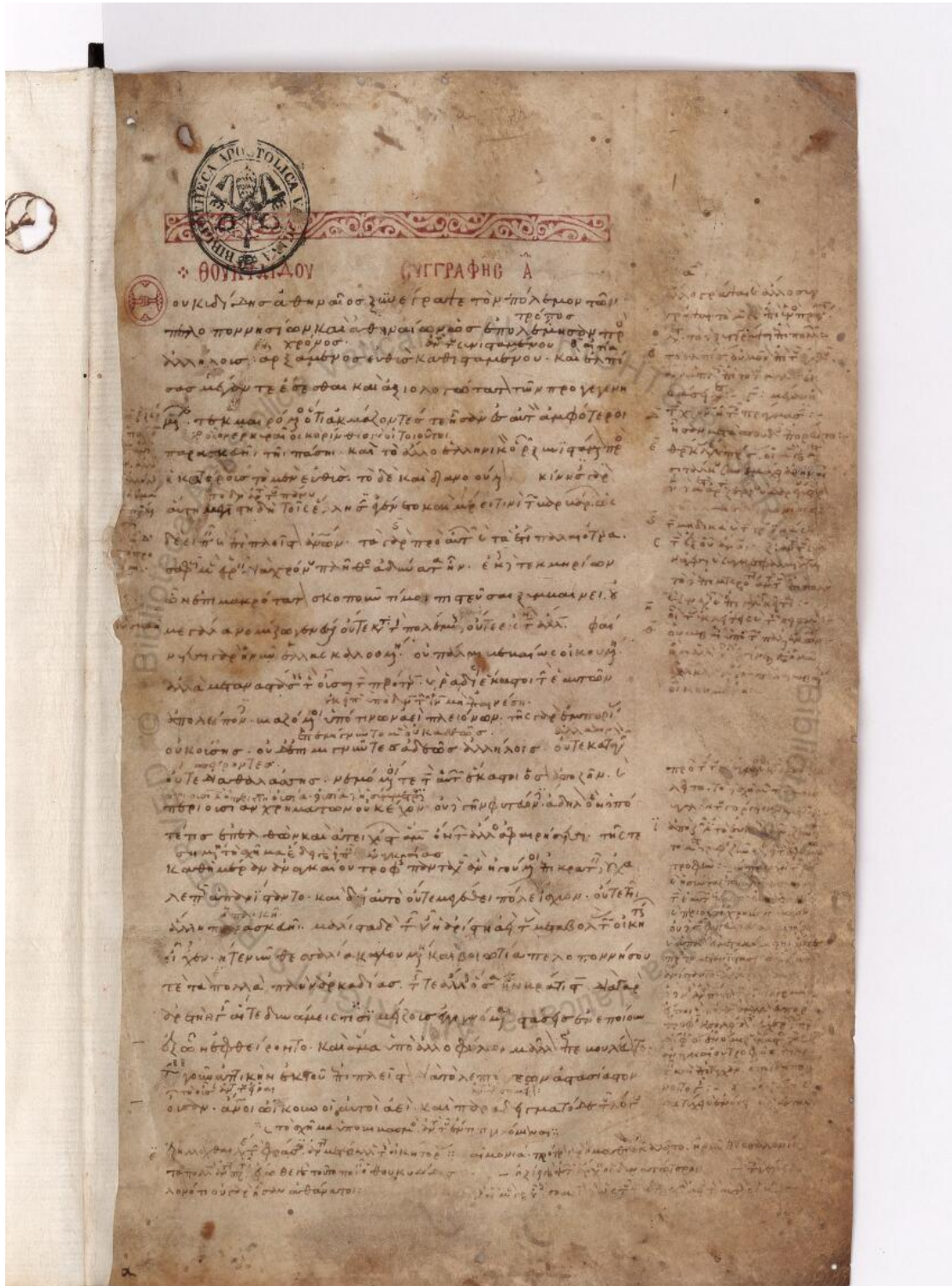
Από τις εκδόσεις των μελετητών, οι Jones-Powell βασίζονται στους 7 κώδικες ενώ και στον όγδοο H ο Hude και η Romilly. Η ίδια επεξεργάστηκε την έρευνά της και σε άλλους τρεις: Kasselanus S του 13^{ου} αιώνα, Basileensis J του 14^{ου} και Graevianus K του 15^{ου}. Στηρίχτηκε δηλαδή σε 11 κώδικες.

Η εξαιρετική σημασία του έργου του Θουκυδίδη αποδεικνύεται από την επίδραση που άσκησε τόσο στους σύγχρονούς του όσο και στους μεταγενέστερους αλλά και σε αυτή που συνεχίζει να ασκεί ακόμη σήμερα.

---

⁴ Romilly, 1953, 12

⁵ Κωνσταντινόπουλος, 2005, 49

ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. Θουκυδίδης Ἀθηναῖος ξυνέγραψε τὸν πόλεμον τῶν
2. Πελοποννησίων καὶ Ἀθηναίων ὡς ἐπολέμησαν πρ(ὸς)
3. ἀλλήλους ἀρξάμενος εὐθύς καθισταμένου καὶ ἐλπί
4. σας μέγαν τε ἔσεσθαι καὶ ἀξιολογώτατ(ον) τῶν προγεγενη
5. με(νων) τεκμαιρόμε(νος) ὅτι ἀκμάζοντές τε ἦσαν⁶ ἐς αὐτ(ὸν) ἀμφοτέροι
6. παρασκευῆ τῆ πάση καὶ τὸ ἄλλο Ἑλληνικ(ὸν) ὄρ(ῶν) ξυνιστάμε(νον) πρ(ὸς)
7. ἑκατέρους, τὸ μὲν εὐθύς, τὸ δὲ καὶ διανοούμε(νον) κίνης(ις) γὰρ
8. αὕτη μεγίστη δὴ τοῖς Ἑλλησ(ιν) ἐγένετο καὶ μέρει τινὶ τ(ῶν) βαρβάρ(ων) ὡς
9. δὲ εἰπ(εῖν) κ(αὶ) ἐπὶ πλειῖστ(ον) ἀν(θρώπ)ων τὰ γὰρ πρὸ αὐτ(ῶν) καὶ τὰ ἔτι
παλαιότερα
10. σαφ(ῶς) μ(έν) εὐρ(εῖν) διὰ χρόν(ου) πληθ(ος) ἀδύνατ(α) ἦν ἐκ δ(ὲ) τεκμηρίων
11. ὧν ἐπὶ μακρότατ(ον) σκοποῦντί μοι πιστεῦσαι ξυμβαίνει οὐ
12. μεγάλα νομίζω γενέσθ(αι) οὔτε κ(α)τ(ὰ) τ(οὺς) πολέμ(ους) οὔτε ἐς τ(ὰ) ἄλλ(α)
φαί
13. νεται γὰρ ἡ νῦν Ἑλλάς καλουμέ(νη) οὐ πάλαι βεβαίως οἰκουμέ(νη)
14. ἀλλὰ μεταναστάς(εις) τ(ε) οὔσαι τ(ὰ) πρότερ(α) κ(αὶ) ῥαδί(ως) ἕκαστοι τ(ὴν)
ἑαυτῶν
15. ἀπολείπον(τες) βιαζόμε(νοι) ὑπὸ τινων αἰεὶ πλειόνων τῆς γὰρ ἐμπορί(ας)
16. οὐκ οὔσης οὐδ' ἐπιμειγνύντες ἀδεῶς ἀλλήλοις οὔτε κατὰ γ(ὴν)
17. οὔτε διὰ θαλάσσης νεμόμε(νοί) τε τ(ὰ) αὐτ(ῶν) ἕκαστοι ὅσ(ον) ἀποζῆν κ(αὶ)
18. περιουσίαν χρημάτων οὐκ ἔχον(τες) οὐδ(ὲ) γῆν φυτεύον(τες) ἄδηλ(ον) ὃν ὀπό
19. τε τις ἐπελθὼν καὶ ἀτειχίστ(ων) ἄμ(α) ὄντ(ων) ἄλλ(ος) ἀφαιρήσεται τῆς τε
20. καθ' ἡμέραν ἀναγκαίου τροφ(ῆς) πανταχ(οῦ) ἀν ἡγούμε(νοι) (ἐ)πικρατ(εῖν) οὐ
χα
21. λεπ(ῶς) ἀπανίσταντο καὶ δι' αὐτὸ οὔτε μεγέθει πόλε(ων) ἴσχυον οὔτε τῆ
22. ἄλλῃ παρασκευῆ μάλιστα δὲ τ(ῆς) γ(ῆς) ἢ ἀρίστη αἰεὶ τ(ὰς) μεταβολ(ὰς) τ(ῶν)
οἰκη(τόρων)
23. εἶχεν ἡ τε νῦν Θεσσαλία καλουμέ(νη) καὶ Βοιωτία Πελοποννήσου
24. τε τὰ πολλὰ πλὴν Ἀρκαδίας τ(ῆς) τε ἄλλ(ης) ὅσ(α) ἦν κράτιστ(α) διὰ γὰρ
25. ἀρετὴν γ(ῆς) αἶ τε δυνάμεις τισὶ μείζους ἐγγιγνόμε(ναι) στάσεις ἐνεποίουν

⁶ ἦσαν F g Schol. Plat. Rep. 449 A Suid. Phot.: ἦσαν cett. Ο κώδικας B ,ὅπως και οι υπόλοιποι, εκτός του F δίνουν το ρήμα ἦσαν χωρίς υπογεγραμμένη.

26. ἐξ ὧν ἐφθείροντο καὶ ἄμα ὑπὸ ἀλλοφύλων μᾶλλ(ον) (ἐ)πεβουλεύ(ον)το
 27. τ(ήν) γοῦν Ἀττικὴν ἐκ τοῦ (ἐ)πὶ πλεῖστ(ον) διὰ τὸ λεπτόγεων ἀστασίαστον
 28. οὔσαν ἄν(θρωπ)οὶ ᾄκουν οἱ αὐτοὶ αἰεὶ καὶ παράδειγμα τόδε τ(οῦ) λόγ(ου)

ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ ΣΧΟΛΙΩΝ ΣΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ

ὦδε⁷ τὸ προοίμιον

⁸ἄλλο γράψαι κ(αὶ) ἄλλο συγγράψαι τὸ μ(έν) γὰρ ἐπὶ ἐν(ός) πράγμ(ατος) λ(έγεται) τὸ
 δ(ἐ) συγγράψαι ἐπὶ πολλ(ῶν)

τὸ ἐλπίσ(α)ς οὐ μόν(ον) ἐπὶ τ(οῦ) ἀγαθ(οῦ) ἀλλ' ἀπλ(ῶς) ἐπὶ τῇ τ(οῦ) μέλλ(οντος)
 ἐκβάσει λ(έγεται)

μέγαν ἢ τ(ῶ) χρόν(ω) ἢ τ(οῖς) πράγμασ(ιν)

ἦσαν μετὰ σπουδ(ῆς) ἐπορεύ(ον)το

Θρ(ᾶ)κ(ας) λ(έγει) κ(αὶ) Πέρσ(ας) οἱ μ(έν) γ(ὰρ) μετὰ Σιτάκ(ου) συνεμάχουν
 Ἀθηναί(οις) οἱ δ(ἐ) μ(ετ') Ἄρταξέρξ(ου) κ(αὶ) Δαρεί(ου) ὕστερ(ον) τοῖς
 Λακεδαιμονίοις

τ(ὰ) Μηδικὰ κ(αὶ) τ(ὰ) Τρωικά

τ(ὰ) ἐξ' οὔ ἄνθρωποι

ἀν(τι) τ(οῦ) συνάγεται κ(αὶ) συγκεφαλαιοῦνται τὸ δ' ἐπὶ μακρό(τατον) ἀν(τι) τ(οῦ) ἐπὶ
 πολὺ κ(αὶ) συνεχ(ῶς) κ(αὶ) ἐπιμελ(ῶς) κεῖται

οἶ(ον) τ(ὰς) ἐκλείψεις κ(αὶ) τ(οὺς) σεισμ(οὺς)

οὐ βεβαί(ως) ὑπὸ τ(ῶν) παλ(αιῶν) ἀν(θρώπων) ἢ μᾶλλ(ον) οὔτ(ως) φαίνεται γ(ὰρ) ἢ
 νῦν Ἑλλ(ὰς) καλ(ου)μενη οὐ πάλαι βεβαί(ως) οἰκουμένη

πρὸ τ(οῦ)τ(ου) γ(ὰρ) κ(ατὰ) μέρος(ος) κ(αὶ) κ(ατὰ) ἔθνη ἐκαλεῖτο. Τὸ δ(ἐ) σχῆμα τ(οῦ)
 ὁμοιοκ(ατ)αλήκτ(ου) Γοργίειον καλεῖται

⁷ Στον κώδικα Β παρουσιάζεται χάσμα πριν και μετά το ὦδε

⁸ Από το σημείο αυτό οι κώδικες Β και F παραλείπουν το ρήμα ἔστιν

ἀποζ(ῆν) (ἐστι) τὸ εὐτελ(ῶς) ζ(ῆν), ζ(ῆν) δ(ἐ) τὸ μ(ετὰ) τρυφ(ῆς) ζῆν λέγει δὲ τ(ῆν)
ἐφήμερ(ον) τροφήν

ἢ περιοχὴ τ(οῦ) λόγ(ου) κ(αὶ) ἢ σύνταξις τοιαύτη. νεμόμε(νοι) τ(ὰ) ἑαυτ(ῶν)
ἕκαστοι ὅσον ἀποζῆν κ(αὶ) περιουσί(ας) χρημάτων οὐκ ἔχον(τες) οὐδ(ἐ) γ(ῆν)
φυτεύ(ον)τες ἀλλὰ σπεύρ(οντες) κ(αὶ) ἀπλ(ῶς) εὐμετακόμιστοι ὄντες πρ(ὸς) τὸ
μετανίστασθαι ὃ (ἐστιν) οὐ χαλεπ(ῶς) ἀνίσταντο ἀλλ' εὐχερ(ῶς) δηλονότι ὁ δ(ἐ)
ν(οῦς) ἀν(τι)πίπτ(ον)τος λόγ(ου) ἵνα γ(ὰρ) μὴ τ(ις) εἴποι κ(αὶ) πόθ(εν) ἔμελλ(ον)
εὐπορ(εῖν) τροφ(ῆς) ἀπολείπ(οντες) εὐχερ(ῶς) τ(ὰς) π(α)τρίδ(ας) φησ(ιν) ὅ(τι)
ἐνόμιζ(εν) ἕκαστ(ος) τῆς ἀναγκαίου τροφῆς ἐπικρατ(εῖν) καὶ ἐπιτυγχάν(ειν)
ὅποιδίηπου γένοιτο γ(ῆς)

τὸ εἶχεν ἀντὶ τοῦ ἐδυστύχει κ(αὶ) ἐνόσει ὁ δ(ἐ) Ἄντυλλ(ος)

ἐξηλλάχθαι λέγει τ(ῆν) φράσ(ιν) ἀν(τι) τ(οῦ) μετέβαλλ(ε) τ(οὺς) οικήτορ(ας)

τὰ πολλ(ὰ) ἀν(τι) (τοῦ) πάν(τα) εἶωθε γ(ὰρ)⁹ τοῦτο ποι(εῖν) ὁ Θεουκυδίδης

τὸ σχῆμα ὑποβιβασμ(ός) ἀν(τι) (τοῦ) ἔν τισι γινόμεναι

Αἰμονία πρότερ(ον) γ(ὰρ) Ἡμαθία ἐκαλεῖτο ἢ νῦν Θεσσαλονίκη¹⁰

ἠξίου γὰρ αὐτ(ῶν) ἄρχ(ειν) οἱ δυνατώτεροι

τ(ῶ) γένει δηλονότι οὐ γὰρ ἦσαν ἀθάνατοι

κ(αὶ) ὁ πρ(ὸς) Ξέρξ(ην) πόλε(μος) τ(ῶν) αὐτ(ῶν) ἦν ἀλλ' οὐ πρ(ὸς) ἀλλήλ(ους) διὸ οὐ
μάτ(ην) πρ(ὸς)κειται

διχῶς ὁ νοῦς· οἱ μὲν οὕτως σημείον δὲ τοῦ τὴν Ἀττικὴν ἀεὶ τοὺς οἰκεῖν τὸ κατὰ

⁹ Ο Β δίνει γὰρ ἐνῶ οἱ ἄλλοι κώδικες δὲ.

¹⁰ Ὅλη ἡ φράση διαβάζεται μόνο στον κώδικα Β.

ΜΕΤΑΦΡΑΦΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. οὐκ ἐλάχιστόν (ἐστι) διὰ τὰς μετοικίας ἐς τ(ὰ) ἄλλ(α) μὴ ὁμοί(ως) αὐξηθῆναι
2. ἐκ γὰρ τῆς ἄλλ(ης) Ἑλλάδ(ος) οἱ πολέμῳ ἢ στάσει ἐκπίπτ(οντες) παρ’
3. Ἀθηναί(ους) οἱ δυνατώτατοι ὡς βέβαι(ον) ὄν ἀνεχώρουν, καὶ πολῖται
4. γιγνόμε(νοι) εὐθὺς ἀπὸ παλαι(οῦ) μείζω ἔτι (ἐ)ποί(ησαν) πλήθει ἀν(θρώπ)ων τ(ὴν) πόλ(ιν)
5. ὥσ(τε) κ(αὶ) ἐς Ἴωνίαν ὕστερ(ον) ὡς οὐχ ἱκαν(ῆς) οὔσ(ης) τ(ῆς) Ἀττικ(ῆς) ἀποικί(ας) ἐξέπεμψ(αν)
6. δηλοῖ δέ μοι καὶ τόδε τῶν παλαι(ῶν) ἀσθένειαν οὐχ ἥκιστ(α) πρὸ γὰρ
7. τ(ῶν) Τρωικ(ῶν) οὐδὲν φαίνεται(αι) πρότερ(ον) κοινῇ ἐργασαμέ(νη) ἢ Ἑλλάς δοκεῖ
8. δέ μοι οὐδὲ τοῦνομ(α) τοῦτο ζύμπασά π(ω) εἶχ(εν) ἀλλὰ τὰ μ(έν) πρὸ Ἑλ
9. λην(ος) τοῦ Δευκαλίωνος καὶ πάνυ οὐδ(ὲ) εἶν(αι) ἢ (ἐ)πίκλ(ησις) αὕτη κ(α)τ(ὰ) ἔθνη δ(ὲ)
10. ἄλλα τε καὶ τὸ Πελασγικ(όν) (ἐ)πὶ πλειῖστ(ον) ἀφ’ ἐαυτ(ῶν) τὴν (ἐ)πωνυμί(αν) παρέχεσθαι
11. Ἑλλην(ος) δ(ὲ) καὶ τ(ῶν) παίδ(ων) αὐτ(οῦ) ἐν τῇ Φθιωτίᾳ¹¹ ἰσχυσάντ(ων) καὶ (ἐ)παγομέ(νων) αὐτ(οῦς) (ἐ)π’ ὦ
12. φελεία ἐς τ(ὰς) ἄλλ(ας) πόλ(εις) καθ’ ἐκάστ(ους) μ(έν) ἤδη τῇ ὁμιλί(α) μᾶλλ(ον) καλεῖσθ(αι)
13. Ἑλλην(ας) οὐ μέντοι πολλοῦ γε χρόνου ἡδύνατο¹² κ(αὶ) ἄπασ(ιν) ἐκνικῆσαι
14. τεκμηριοῖ δὲ μάλιστ(α) Ὅμ(ηρος) πολλῶ γὰρ ὕστερ(ον) ἔτι κ(αὶ) τ(ῶν) Τρωικ(ῶν) γενόμε(νος) οὐδαμ(οῦ)
15. τ(οῦς) ζύμπαν(τας) ὠνόμασ(εν), οὐδ’ ἄλλ(ους) ἢ τ(οῦς) μετ’ Ἀχιλλέ(ως) ἐκ τ(ῆς) Φθιώτιδ(ος) οἴπερ κ(αὶ)
16. πρῶτοι Ἑλλην(ες) ἦσαν Δανα(οῦς) δὲ ἐν τοῖς (ἔ)πεσι καὶ Ἀργείους καὶ Ἀχαι(οῦς)
17. ἀνακαλεῖ. οὐ μὴν οὐδ(ὲ) βαρβάρ(ους) εἶρηκε διὰ τὸ μηδὲ Ἑλληνάς πω ὡς
18. ἐμοὶ δοκεῖ, ἀντίπαλον ἐς ἐν ὄνομα ἀποκεκρίσθαι οἱ δ’ οὖν ὡς ἕκαστοι
19. Ἑλλην(ες) κατὰ πόλ(εις) τε ὅσοι ἀλλήλ(ων) ζυνίεσαν καὶ ζύμπαν(τες) ὕστερ(ον) κλη(θέντες) οὐδὲν

¹¹ Φθιωτίδι E f : Φθιωτίᾳ cett. Ὅλοι οἱ κώδικες εκτός του E δίνουιν Φθιωτίᾳ.

¹² ἐδύνατο om. M. Παράλειψη του ρήματος στο κώδικα M. Στον B ὁμως διαβάζουμε ἡδύνατο και ὄχι ἐδύνατο.

20. πρὸ τ(ῶν) Τρ(ω)ικ(ῶν) δι' ἀσθένειαν κ(αὶ) ἀμειξίαν ἀλλήλ(ων) ἀθρόοι
(ἔ)πραξαν ἀλλ(ὰ) κ(αὶ)
21. ταύτην τ(ήν) στρατίαν θαλάσση ἤδη πλείω χρώμενοι ξυνήλθ(ον) Μίν(ως) γὰρ
22. παλαίτατ(ος) ὧν ἀκοῆ ἴσμεν ναυτικ(όν) ἐκτήσατο καὶ τῆς νῦν Ἑλληνικ(ῆς)
23. θαλάσσης(ης) ἐπὶ πλείστ(ον) ἐκράτησε καὶ τ(ῶν) Κυκλάδ(ων) νήσ(ων) ἦρξέ τε
καὶ οἰκιστ(ῆς)
24. πρῶτ(ος) τ(ῶν) πλείστ(ων) ἐγένετο, Κᾶρας ἐξελάσας καὶ τ(οὺς) (ἐ)αυτοῦ
παῖδ(ας) ἤγε
25. μόν(ας) ἐγκ(ατα)στήσας¹³ τὸ τε ληστικ(όν)¹⁴ ὡς εἰκ(ός) καθήρει ἐκ τῆς
θαλάσσης ἐφ' ὃ
26. σὸν ἐδύνατο τοῦ τὰς προσόδους μᾶλλον ἰέναι αὐτῷ οἱ γὰρ Ἑλληνες
27. τὸ πάλαι καὶ τ(ῶν) βαρβάρ(ων) οἱ τ(ε) ἐν τῇ ἠπειρῷ π(αρα)θαλάσσιοι καὶ ὅσοι
νήσ(ους) εἶχον
28. (ἐ)πειδὴ ἦρξαντο μᾶλλ(ον) περαιοῦσθαι ναυσ(ιν) ἐπ' ἀλλήλ(ους) ἐτράποντο
πρ(ὸς) ληστει(αν)
29. ἠγουμέ(νων) ἀνδρ(ῶν) οὐ τ(ῶν) ἀδυνατωτάτ(ων) κέρδ(ους) τοῦ σφετέρου
αὐτ(ῶν) ἔνεκα καὶ τ(οῖς)
30. ἀσθενέσι τροφ(ῆς) κ(αὶ) πρ(οσ)πίπτ(ον)τ(ε)ς πόλεσιν ἀτειχίστοις κ(αὶ)
κ(α)τ(ὰ) κώμ(ας) οἴκου
31. μέναις ἦρπαζον κ(αὶ) τ(ὸν) πλείστ(ον) τοῦ βίου ἐντεῦθεν ἐποιοῦντο οὐκ
ἔχοντ(ός) πω

ΜΕΤΑΦΡΑΦΗ ΣΧΟΛΙΩΝ ΣΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ

μ(έν) τ(ὰ) ἄλλ(α) πράγμα(τα) μὴ αὐξη(θῆναι) οἷ(ον) πλ(οῦ)τ(ον) κ(αὶ) ὄπλ(α) κ(ατὰ)
δ(ὲ) τὸ πλῆθ(ος) τ(ῶν) ἀνδρ(ῶν) μεγάλ(ην) γενέσθαι ἄλλοι δ(ὲ) οὔ(τως) σημεῖ(ον) δὲ
μοι ἔστω παντ(ὸς) τ(οῦ) προειρημέ(νου) λό(γου) τ(οῦ) τ(ὰς) ἀρίστ(ας) τ(ῶν) γ(ῶν)
μεταβαλλ(εῖν) τ(οὺς) οἰκή(τορας) τ(ῆς) Ἑλλά(δας)¹⁵ κ(ατὰ) τ(ὰ) ἄλλ(α) αὐτ(ῆς)
μέ(ρη) μὴ ὁμοί(ως) τῇ Ἀττικῇ αὐξηθῆναι τ(ῶ) πλήθει τ(ῶν) ἀνδρ(ῶν)

¹³ Καταστήσας δίνουν οι κώδικες G και M, ἐγκαταστήσας διαβάζουμε στον B και στους άλλους κώδικες.

¹⁴ Ομοίως και για το ληστικόν. Οι G και M δίνουν ληστρικόν.

¹⁵ Οι A και B δίνουν τῆς Ἑλλάδας και όχι τὸν τὴν Ἑλλάδα.

ἢ σύν(ταξις) ἐν ὑπερβατ(ῶ) τ(ήν) γοῦν Ἀττικ(ήν) ἐκ τ(οῦ) ἐπὶ πλεῖστ(ον)
ἀστασίαστ(ον) (εἶναι) διὰ τ(ὸ) λεπτογέ(ων) ἄν(θρωπ)οι ᾧ(κουν) οἱ αὐτοὶ ἢ οὔ(τως)
τ(ήν) γοῦν Ἀττικ(ήν) ἐκ παλαι(οῦ) χρόν(ου) ἄν(θρωπ)οι ᾧ(κουν) οἱ αὐτοὶ
ἀστασίαστ(ον) οὔσ(αν) δ(ιὰ) (τὸ) λεπτογέ(ων)

ἢ σύν(ταξις) οὔ(τως) ἐκ γ(ὰρ) τ(ῆς) ἄλλ(ης) Ἑλλά(δος) ἐκπίπτ(οντες) οἱ
δυνατ(ώ)τατοι παρ' Ἀθηναί(ους) ἀνεχ(ώ)ρουν ὡς βεβαί(ας) οὔσ(ης) τ(ῆς) οἰκίσε(ως)
πόλε(μος) ὁ τ(ῶν) ἀλλοτρι(ών) στάσ(ις) ὁ¹⁶ ἐμφύλ(ιος)

οἷ(ον) Ἡρακλειῖδαι κ(αὶ) Μεσσηνίων οἱ περὶ Μέλανθ(ον)

οἱ γ(ὰρ) Ἀθηναῖοι τὸ παλαι(όν) εὐθὺς μετεδίδοσ(αν) πολιτεί(ας) ὕστερ(ον) δ(ε) οὐκέτι
διὰ τὸ πλη(θος)

τ(οὺς) μετὰ Νηλέ(ως) τ(οῦ) Κόδρ(ου) λέγει κ(αὶ) γ(ὰρ) τ(ὰ) ῥηθ(έν)τ(α) ταῦτο
βούλ(ον)ται λέγ(ειν) ὅ(τι) ἀσθεν(ῆς) ἦν ἢ Ἑλλ(ὰς) τὴν ἀρχήν

κ(αὶ) πάνυ οὐδ(ε) (εἶναι) ἀν(τι) τοῦ οὐδ' ὄλ(ως) εἶναι

Ἑλλην(ος) παῖδ(ες) Δῶρ(ος) Ξοῦθ(ος) Αἴολ(ος) ὡς φησι Ἡσίο(δος)

Δῶρ(ον) τ(ε) Ξοῦθ(όν) τ(ε) καὶ Αἴο(λον) ἰππιόχάρμ(ην)

ἄλλα τε οἷ(ον) Θεσσαλοί, Βοιωτοί, Ἀργεῖοι

ἢ ἐπὶ πλεῖστ(ον) μέρ(ος) τ(ῆς) Ἑλλά(δος) ἢ ἐπὶ πλεῖστ(ον) χρ(όνον) ἐκλήθησ(αν)
Πελασγοί

προληπτικ(όν) δ(ε) (εστι) σχῆμα ὅτ(αν) τὸ συμβ(άν) ὕστερ(ον) προλαβ(όντες)
καλέσωμ(εν) ὁ γ(ὰρ) συνέβη μετὰ τ(ήν) οἴκ(ησιν) τ(ῶν) ἀνδρ(ῶν) λέγ(ω) δὲ τὸ
κλη(θῆναι) Ἰωνί(αν) τ(οῦ)το αὐτ(ήν) προσηγόρευσ(ε) πρ(ὶν) (ἐ)κπεμφθῆν(αι) τ(οὺς)
ἄνδρ(ας) προδιδούς κ(αὶ) προχαριζόμενος τ(ήν) προσηγορί(αν) τ(αὐ)τ(ην) τ(ῆ)
χ(ώ)ρ(α) οὐ γ(ὰρ) οὔσης πρὸ τ(οῦ)τ(ου) τ(ῆς) Ἰωνί(ας) ἀπέστειλ(αν) ἐκεῖσ(ε) τ(ὸν)
ὄχλ(ον) οἱ Ἀθηναῖοι ἐφ' ᾧ κτίσαι κ(αὶ) οἰκῆσαι τ(ήν) γ(ῆν) κ(αὶ) οἱ πεμφθέν(τες)
κατοικῆσαι οὔ(τω) καλεῖσθαι τ(ήν) χ(ώ)ρ(αν) παρεσκεύασ(αν) ὕστερ(ον) τ(οῦ)το δ(ε)
κ(αὶ) Ἀριστείδ(ης) ἐν τ(ῶ) Παναθηναϊκ(ῶ) ἐποίησ(εν) εἰπ(ών) λυσαμέ(νη) τ(ήν)
ζών(ην) ἐν Ζ(ω)στῆρι τῆς Ἀττικῆς ὁ δ(ε) ν(οῦς) οὔ(τως) πολλ(ῶν) καταφευγ(όν)τ(ων)

¹⁶ Οἱ Α και Β δίνουν ὁ ἐνώ οἱ ἄλλοι κώδικες ἢ.

εἰς τὴν Ἀττικὴν διὰ τὸ ἀσφαλὲς εἶναι τὸ χ(ω)ρί(ον) τοσοῦτ(ον) ἐγένετο
πληθ(ος) ὥστ(ε) τ(ῆς) Ἀττικ(ῆς) στενοχ(ω)ρ(οῦ)με(νης) καὶ μὴ οὔσ(ης) ἱκαν(ῆς)
τρέφ(ειν) τ(ὸν) ὄχλ(ον) ἀνάγκη γέγον(ε) μερίσαι τὸ πληθ(ος) καὶ εἰς ἀποικί(αν)
(ἐ)κπέμψαι οὗτ(ος) δὲ προληπτικ(ῶς) χρῆσ(ά)με(νος) εἶπ(εν) εἰς Ἴωνί(αν) ἔπεμψαν
καθ' ἑκάστ(ους) κ(ατὰ) μέρ(ος) οὐ π(αν)τ(ας) ὁμ(οῦ)

ἀπὸ κοιν(οῦ) τὸ δοκεῖ μοι

ἀν(τι) (τοῦ) ἐπικρατῆσαι τὸ δ(ε) πᾶσι κ(ατὰ) πάντ(ων) καὶ τὸ πολλ(οῦ) γ(ε) χρόν(ου)
ἀν(τι) (τοῦ) ἐν πολλ(ῶ) χρόν(ῳ) Ἀττικ(ῶς) οἶ(ον) ἐν πολλ(ῶ) γ(ε) μ(έν)τοι χρόν(ῳ)
οὐκ ἐδύνατο καὶ ἅπασ(ιν) ἐκνικῆσαι τὸ ὄν(ομα) τοῦτο ἄλλ' ἐν πάνυ πλείστ(ῳ)
χρόν(ῳ)

Ἐκαταῖος ἱστορεῖ ὅ(τα) Δευκαλί(ων) τρ(εῖς) παῖδ(ας) ἔσχ(ε) Πρόνο(ον) Ὀρεσθέα
καὶ Μαραθώνι(ον) Προνόου δ(ε) τ(ὸν) Ἑλλην(ά) φ(ησι) γενέσθαι

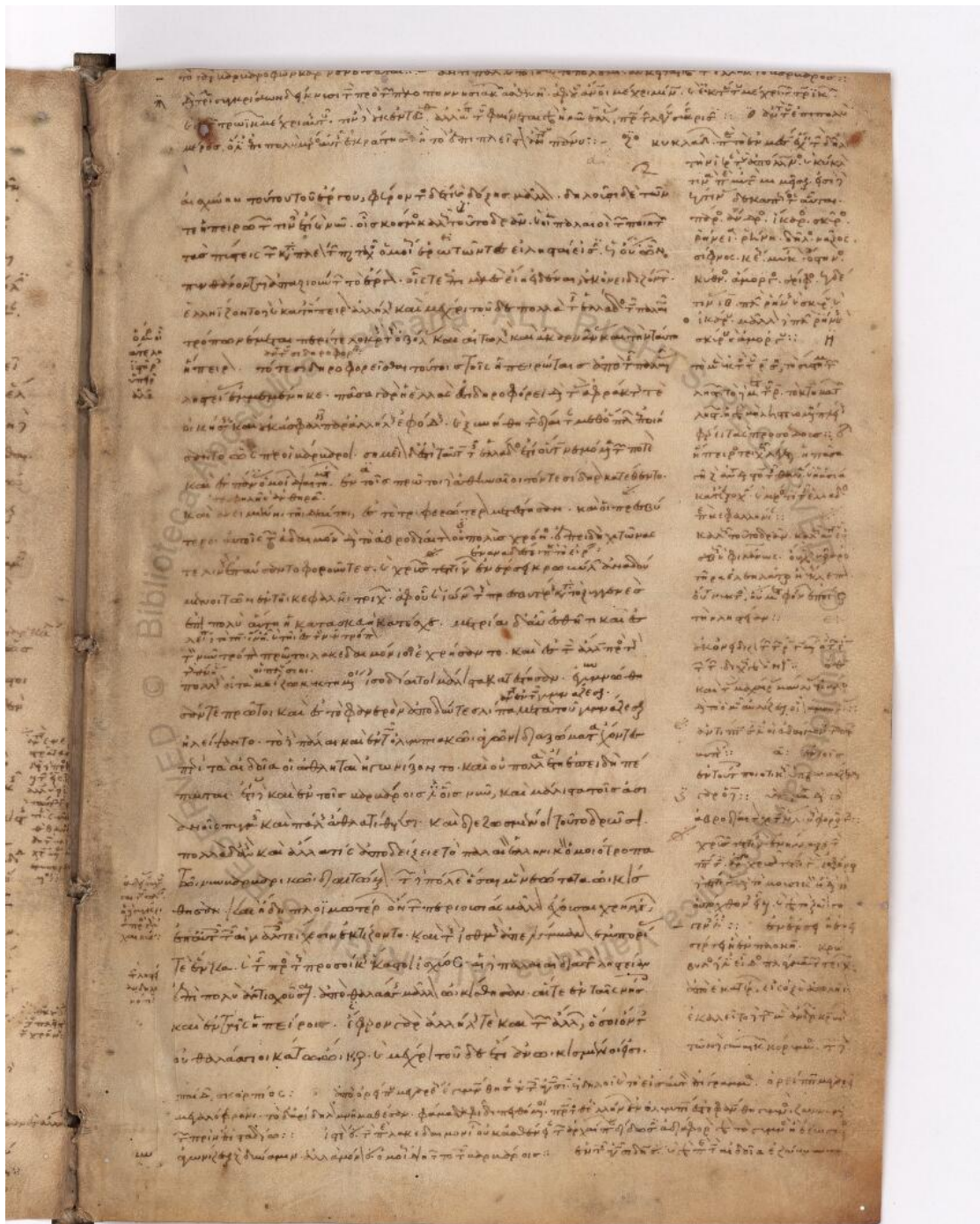
ἀμφίβολ(ον) τις τίν(α) ἐπηγάγετο πότερον οἱ Ἑλληνοσ παῖδες τοὺς ἄλλους ἢ οἱ ἄλλοι
τούτους

ὠφέλει(αν) εἴωθ(εν) ὁ Θουκυδί(δης) τ(ὴν) συμμαχί(αν) καλ(εῖν)

πολλοῦ γ(ε) χρ(όνου) οὕτως λέγουσ(ιν) οἱ Ἀττικοὶ πολλῶν ἡμερῶν οὐκ εἶδον σε ἀντι
τοῦ ἐν πολλαῖς ἡμέραις

τὸ γ(ὰ)ρ ἐγγεῖη δ' ἐκέκαστο Πανέλλην(ας) καὶ Ἀχαι(οὺς) νενόθευται

ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. αἰσχύνῃν τούτου τοῦ ἔργου φέροντ(ος) δέ τι κ(αἰ) δόξης μᾶλλ(ον) δηλοῦσι δὲ τῶν
2. τε ἠπειρωτ(ῶν) τιν(ές) ἔτι κ(αἰ) νῦν οἷς κόσμ(ος) καλ(ῶς) τοῦτο δρᾶν κ(αἰ) οἱ παλαιοὶ τ(ῶν) ποιητ(ῶν)
3. τὰς πύστεις τ(ῶν) κ(ατα)πλε(όν)τ(ων) π(αν)ταχ(οῦ) ὁμοί(ως) ἐρωτῶντες εἰ λησταί εἰσιν ὡς οὔ(τε) ᾧν
4. πυνθάνονται ἀπαξιούντ(ων) τὸ ἔργ(ον) οἷς τε (ἐ)πιμελὲς εἶη εἰδέναι οὐκ ὄνειδιζόντ(ων)
5. ἐλήζοντο δ(ὲ) κ(αἰ) κατ' ἠπειρ(ον) ἀλλήλ(ους) καὶ μέχρι τοῦδε πολλὰ τ(ῆς) Ἑλλάδ(ος) τ(ῶ) παλαι(ῶ)
6. τρόπῳ νέμεται περὶ τε Λοκρ(οῦς) τ(οῦς) Ὀζόλ(ας) καὶ Αἰτωλ(οῦς) καὶ Ἄκαρνᾶν(ας) καὶ τὴν ταύτη
7. ἠπειρ(ον) τό τε σιδηροφορεῖσθαι τούτοις τοῖς ἠπειρώταις ἀπὸ τ(ῆς) παλαι(ᾶς)
8. ληστει(ας) ἐμμεμένηκεν πᾶσα γὰρ ἡ Ἑλλάς ἐσιδηροφόρει δ(ιὰ) τ(ὰς) ἀφάρκτ(ους) τε
9. οἰκῆσ(εις) καὶ οὐκ ἀσφαλ(εῖς) παρ' ἀλλήλ(ους) ἐφόδ(ους) καὶ ξυνήθη τ(ὴν) δίαιτ(αν) μεθ' ὄπλ(ων) (ἐ)ποιή
10. σαντο ὥσπερ οἱ βάρβαροι σημεῖ(ον) δ' ἐστὶ ταῦτ(α) τ(ῆς) Ἑλλάδ(ος) ἔτι οὔτ(ω) νεμόμε(να) τ(ῶν) ποτὲ
11. καὶ ἐς πάντ(ας) ὁμοί(ων) διαιτη(μάτων) Ἐν τοῖς πρώτοι δ(ὲ) Ἀθηναῖοι τόν τε σίδηρ(ον) κατέθεντο
12. καὶ ἀνειμένη τῇ διαίτῃ ἐς τὸ τρυφερώτερ(ον) μετέστησαν. καὶ οἱ πρεσβύ
13. τεροι αὐτοῖς τ(ῶν) εὐδαιμόν(ων) δ(ιὰ) τὸ ἀβροδίαιτ(ον) οὐ πολλὸς χρόν(ος) ἐπειδὴ χιτῶνάς
14. τε λιν(οῦς) ἐπαύσαντο φοροῦντες κ(αἰ) χρυσ(ῶν) τεττίγ(ων) ἐνέρσει κρωβύλ(ον) ἀναδού
15. μενοι τῶν ἐν τῇ κεφαλῇ τριχ(ῶν) ἀφ' οὔ κ(αἰ) Ἰών(ων) τ(οῦς) πρεσβυτέρ(ους) κ(ατὰ) τὸ ξυγγενὲς
16. ἐπὶ πολὺ αὕτη ἢ κατασκευῆ¹⁷ κατέσχευε μετρία δ' αὖ ἐσθῆτι καὶ ἐς
17. τ(ὸν) νῦν τρόπ(ον) πρώτοι Λακεδαιμόνιοι ἐχρήσαντο καὶ ἐς τ(ὰ) ἄλλ(α) πρ(ὸς) τ(οῦς)

¹⁷ Κατασκευὴ διαβάζουμε στον Β και στους Α, F. Οι υπόλοιποι δίνουν σκευή.

18. πολλ(οὺς) οἱ τὰ μείζω κεκτημέ(νοι) ἰσοδίατοι μάλιστα κατέστησαν ἐγυμνώθη
19. σάν τε πρῶτοι καὶ ἐς τὸ φανερόν ἀποδύντες λίπα μετὰ τοῦ γυμνάζεσθ(αι)
20. ἠλείψαντο τὸ δ(ἐ) πάλαι καὶ ἐν τ(ῷ) Ὀλυμπικῷ ἀγωνί διαζώματ(α) (ἔ)χοντες
21. περὶ τὰ αἰδοῖα οἱ ἀθληταὶ ἠγωνίζοντο καὶ οὐ πολλ(ὰ) ἔτη ἐπειδὴ πέ
22. παυται. ἔτι δ(ἐ) καὶ ἐν τοῖς βαρβάροις (ἔστιν) οἷς νῦν, καὶ μάλιστα τοῖς Ἀσι
23. ανοῖς, πυγμα(ῆς) καὶ πάλ(ης) ἄθλα τίθεται, καὶ διεζωμένοι τοῦτο δρῶσιν.
24. πολλὰ δ' ἂν καὶ ἄλλα τις ἀποδείξειε τὸ παλαι(ὸν) Ἑλληνικ(ὸν) ὁμοίωτροπα
25. τῷ νῦν βαρβαρικῷ διαιτώμε(νον) τ(ῶν) δ(ἐ) πόλε(ων) ὅσαι μ(ὲν) νεώτατα
ὥκίς
26. θησαν καὶ ἤδη πλωιωτέρ(ων) ὄντ(ων) περιουσίας μᾶλλ(ον) ἔχουσαι
χρημάτ(ων)
27. ἐπ' αὐτ(οῖς) τ(οῖς) αἰγιαλ(οῖς) τείχεσιν ἐκτίζοντο καὶ τ(οὺς) ἰσθμ(οὺς)
ἀπελάμβαν(ον) ἐμπορί(ας)
28. τε ἔνεκα κ(αὶ) τ(ῆς) πρ(ὸς) τ(οὺς) προσοίκ(ους) (ἔ)καστοι ἰσχύος· αἱ δ(ἐ)
παλαιαὶ διὰ τ(ῆν) ληστείαν
29. ἐπὶ πολὺ ἀντίσχουσ(αν) ἀπὸ θαλάσσε(ης) μᾶλλ(ον) ὥκίσθησαν αἱ τε ἐν ταῖς
νήσ(οις)
30. καὶ ἐν ταῖς ἠπείροις (ἔφερον γὰρ ἀλλήλ(ους) τε καὶ τ(ῶν) ἄλλ(ων) ὅσοι ὄντ(ες)
31. οὐ θαλάσσιοι κάτω ὄκ(ουν) κ(αὶ) μέχρι τοῦδε ἔτι ἀνφοκισμένοι εἰσίν.

ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ ΣΧΟΛΙΩΝ ΣΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ

τὸ γὰρ βαρβαροφόνων Καρῶν νενόθευται

ἀντίπαλ(ον) κ(αὶ) τὸ ἴσ(ον) κ(αὶ) τὸ πολέμι(ον)

ἀντίκειται γ(ὰ)ρ τῷ Ἑλληνι¹⁸ τὸ βάρβαρος

δι(ὰ) τρι(ῶν) συγκρίσεων δείκνυσι τ(ὰ) πρὸ τ(ῶν) Πελοποννησιακ(ῶν) ἀσθενῆ ἀφ' οὗ
ἄ(ν)θρωποι μέχρι Μίν(ω) κ(αὶ) ἀπὸ τ(οῦ)τ(ου) μέχρι τ(ῶν) Τρ(ω)ικ(ῶν) κ(αὶ) ἀπὸ
τ(ῶν) Τρ(ω)ικ(ῶν) μέχρι αὐτ(οῦ) τιν(ὲς) δ' οὐκ ἐντεῦ(θεν) ἄλλ' ἀπὸ τ(οῦ) φαίνεται
γ(ὰ)ρ ἢ νῦν Ἑλλ(ὰς) πρ(ὶ)τ(ῆν) λέγ(ουσι) σύγκρισ(ιν)

ἀν(τι) (τοῦ) ἐπὶ πολὺ μέρος ὃ (ἔστιν) ἐπὶ πολὺ μέρ(ος) αὐτ(ῆς) ἐκράτησ(εν) ἢ τὸ ἐπὶ
πλεῖστ(ον) ἀν(τι) (τοῦ) πάνυ

¹⁸Ἑλληνι δίνουν οἱ Α και Β ενώ οἱ ἄλλοι Ἑλλην.

Κυκλάδ(ων) ¹⁹ π(αρά) τὸ ἐν μέσ(ω) ἔχ(ειν) τ(ήν) Δῆλ(ον) τὴν ἱερ(ὰν) τ(οῦ)
Ἀπόλλ(ω)ν(ος) κ(αί) κύκλ(ον) τιν(ὰ) περὶ αὐτ(ήν) μιμῆσθαι εἰσὶ δ(ὲ) κ(ατά) τιν(ας)
δεκαπεμπτ(ος) αὐτ(αί) Πάρ(ος), Ἄνδρ(ος), Ἴκαρ(ος), Σκῦρ(ος), Ῥηνεί(α), Ῥήνη,
Δῆλ(ος), Νάξος, Σίφνος, Κέ(ως), Μύκ(ωνος), Τῆν(ος), Κύθν(ος), Ἄμοργ(ος),
Σέριφ(ος) (εἰσὶ) δὲ κατὰ τιν(ας) ἰβ' πλ(ήν) Ῥήν(ης) καὶ Σκῦρ(ου) κ(αί) Ἰκάρ(ου)
μᾶλλ(ον) δ(ὲ) πλ(ήν) Ῥήν(ης) καὶ Σκῦρ(ου) καὶ Ἀμόργ(ου)

τὸ μ(έν) μετὰ τ(οῦ) ρ σ(ημείου)²⁰ τὸ σύστη(μα) τ(ῶν) ληστ(ῶν), τὸ δ(ὲ) μ(ετὰ) τ(οῦ) ρ
τὸ κτῆμα τ(ῶν) ληστ(ῶν)

ἤπειρ(ος) τριχ(ῶς) λέγεται ἢ πᾶσα γῆ πρὸς ἀν(τι)διαστολ(ήν) τ(ῆς) θαλ(άσσης) κ(αί)
ἢ Ἀσία κατ' ἔξοχ(ήν) κ(αί) μέρ(ος) τι τ(ῆς) Ἑλλάδ(ος) περὶ Κεφαληνί(αν)

καλ(ῶς) τοῦτο δρᾶν: καλ(ῶς) ἀν(τι) (τοῦ) εὐσεβ(ῶς) κ(αί) φιλαν(θρώπ)ως οὔ(τε)
γ(ὰ)ρ βοῦν ἀροτῆρα ἐλεηλάτουν ἢ ἔκλεπ(ον) οὔ(τε) νυκτ(ὸς) οὔ(τε) μ(ετὰ) φόν(ων)
ἐποίουν τὴν ληστείαν

οὐκ ὄνειδιζόντ(ων): τ(ῶν) ἐρωτωμένων ἢ τ(ῶν) ἐρωτώντ(ων) διχ(ῶς) γ(ὰ)ρ ὁ ν(οῦς)

ὄθ(εν) καὶ τ(ὰς) μαχαίρ(ας) μαυλί(ας) ἐκάλουν δ(ιὰ) τὸ ὁμ(οῦ) ἀυλίζεσθαι οἶ(ον)
ὁμαυλί(ας)

ἀντίπτ(ω)σ(ίς) (ἐστίν) οἱ εὐδαίμον(ες) τῶν πρεσβυτέρ(ων)

ἐν τούτ(οις) ποιητικ(ῶς) ὑπερβιβάζεται γὰρ ὁ δε

ὑπερβα(τόν) δ(ιὰ) τὸ ἀβροδίαιτ(ον) χιτ(ῶνας) λιν(οῦς) φοροῦντ(ες)

χρυσ(ῶν) τεττίγ(ων): ἐνήλλαξε τ(ήν) πτ(ῶ)σ(ιν) ἀν(τι) (τοῦ) χρυσ(οῦς) τέττιγ(ας)
ἐφόρουν δ(ὲ) τέττιγ(ας) δ(ιὰ) τὸ μουσικ(όν) ἢ δ(ιὰ) τὸ αὐτόχθον(ες) εἶναι κ(αί) γ(ὰ)ρ
τὸ ζῶ(ον) γηγεν(ές) (ἐστίν)

ἐνέρσει ἢ ἐν εἰσέρσει ἢ ἐν πλοκῇ κρώβυλ(ος) δ(έ) (ἐστίν) εἶδ(ος) πλέγματ(ος) τ(ῶν)
τριχ(ῶν) ἀπὸ ἐκατέρ(ων) εἰς ὃξὺ ἀπολῆγ(ον)²¹ ἐκαλεῖτο δ(ὲ) τ(ῶν) μ(έν) ἀνδρ(ῶν)
κρ(ώ)βυλ(ος) τ(ῶν) δ(ὲ) γυναικ(ῶν) κόρυμβ(ος) τ(ῶν) δ(ὲ) παίδ(ων) σκορπίος

¹⁹ Από το σημείο αυτό οι κώδικες A,B,F παραλείπουν τη φράση: *Κυκλάδες αἱ νῆσοι αὐταὶ λέγονται.*

²⁰ Οι B και F δίνουν *σημείου* ενώ ο A *σημαίνει*.

²¹ Στους B και F διαβάζουμε *ἀπολῆγον*, στον A *καταλῆγον* ενώ στον M *λῆγον*.

ἀπὸ Ὀρσίππ(ου) Μεγαρέ(ως) ἐγυμν(ώ)θησ(αν) ἐν τ(οῖς) ἀγ(ῶ)σιν ὡς δηλοῖ κ(αὶ) τὸ
εἰς αὐτ(ὸν) ἐπίγραμμ(α) Ὀρσίππ(ω) Μεγαρεῖ μεγαλόφρονι τῆδ' ἀρίδηλ(ον) μνημα
θέσαν φάμα Δελφίδι πειθόμε(νοι) πρ(ῶ)τ(ός) θ' Ἑλλήν(ων) ἐν Ὀλυμπί(α)
ἐστεφαν(ώ)θη γυμν(ός) ζωννυμέν(ων) τ(ῶν) πρὶν ἐνὶ σταδίῳ

ἰστέ(ον) ὅ(τι) τ(ὰ) π(ε)ρὶ Λακεδαιμονί(ων) οὐκ ἀσθένει(αν) τ(ῶν) ἀρχαί(ων)
π(α)ραδίδωσ(ιν) ἀδιάφορ(ον) γ(ὰ)ρ τὸ γυμν(οὺς) ἢ ἐζωσμέ(νους) ἀγωνίζεσθαι π(ρὸς)
δύναμιν ἀλλὰ μόν(ον) ὅ(τι) ὁμοί(ως) διητ(ῶ)ντο τ(οῖς) βαρβάρους

ἐν τ(οῖς) ἀγ(ῶ)σι δηλον(ότι) κ(αὶ) γ(ὰ)ρ π(ε)ρὶ τ(ὰ) αἰδοῖα ἐζώννυντο οἱ παλαιοὶ

ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. καὶ οὐχ ἦσσαν λησταὶ ἦσαν οἱ νησιῶται, Κᾶρες τε ὄντ(ες) καὶ Φοίνικες
2. οὗτοι γὰρ δὴ τὰς πλείστ(ας) τ(ῶν) νήσων ὤκισαν²² μαρτύρι(ον) δέ· Δῆλ(ου)
γὰρ καθαι
3. ρομέ(νης) ὑπὸ Ἀθηναί(ων) ἐν τ(ῶ)δε τ(ῶ) πολέμ(ω) κ(αὶ) τ(ῶν) θηκ(ῶν)
ἀναιρεθεῖσ(ῶν) ὅσαι ἦσαν
4. τ(ῶν) τεθνεώτ(ων) ἐν τῇ νήσ(ω) ὑπὲρ ἡμισυ Κᾶρες ἐφάνησ(αν) γν(ω)σθέν(τες)
τῇ τε
5. σκευῆ τ(ῶν) ὄπλ(ων) ξυντεθαμμένη καὶ τ(ῶ) τρόπ(ω) ᾧ νῦν ἔτι θάπτουσιν
κ(α)τ(α)
6. στάντ(ος) δ(ὲ) τ(οῦ) Μίν(ω) ναυτικ(οῦ) πλωιμώτερα ἐγένετο παρ' ἀλλήλ(ους)
οἱ γὰρ ἐκ τ(ῶν) νήσ(ων)
7. κακοῦργοι ἀνέστησαν ὑπ' αὐτοῦ, ὅτεπερ καὶ τ(ὰς) πολλ(ὰς) αὐτ(ῶν) κατώκιζε
8. καὶ οἱ παρὰ θάλασσαν ἄν(θρωπ)οὶ μᾶλλ(ον) ἤδη τ(ὴν) κτῆσιν τ(ῶν)
χρημάτων ποιούμε(νοι)
9. βεβαιοτέρ(ον) ὤκ(ουν) καὶ τιν(ες) κ(αὶ) τείχη περιεβάλλοντο ὡς πλουσιώτεροι
ἑαυτ(ῶν)
10. γιγνόμενοι ἐφιέμενοι γὰρ τ(ῶν) κερδ(ῶν) οἳ τε ἦσσ(ους) ὑπέμεν(ον) τὴν τ(ῶν)
κρῆσόν(ων)
11. δουλεί(αν) οἳ τε δυνατώτεροι π(ε)ριουσί(ας) ἔχοντ(ες) προσεποιούντο
ὑπηκό(ους) τ(ὰς) ἐλάσς(ους)
12. πόλεις καὶ ἐν τούτ(ω) τ(ῶ) τρόπ(ω) μᾶλλ(ον) ἤδη ὄν(τες) ὕστερ(ον) χρόν(ω)
ἐπὶ Τροί(αν) ἐστράτευσαν
13. Ἀγαμέμν(ων) τέ μοι δοκεῖ τ(ῶν) τότε δυνάμει προύχ(ων) κ(αὶ) οὐ τοσοῦτ(ον)
τ(οῖς) Τυνδάρεω
14. ὄρκοις κατειλημμέ(νους) τ(οὺς) Ἐλέν(ης) μνηστῆρ(ας) ἄγων τ(ὸν) στόλ(ον)
ἀγεῖραι λέγουσι δ(ὲ)
15. κ(αὶ) οἱ τὰ σαφέστατα Πελοποννησί(ων) μνήμη παρὰ τ(ῶν) πρότερ(ον)
δεδεγμέ(νοι)
16. Πέλοπά τε πρῶτ(ον) πλήθει χρημάτων ἃ ἦλθ(εν) ἐκ τ(ῆς) Ἀσί(ας) ἔχων ἐς
ἀν(θρώπ)ους

---

²² ὤκισαν με ι δίνει μόνο ο Β.

17. ἀπόρ(ους) δύναμιν περιποιησάμε(νον) τ(ήν) (ἐ)πωνυμί(αν) τ(ῆς) χ(ώ)ρ(ας)
ἔπηλυν ὄντ(α) ὅμως σχ(εῖν)
18. καὶ ὕστερ(ον) τοῖς ἐκγόνοις οἷ(ον) Ἀτρεΐ Ἀγαμέμνονι²³ ἔτι μείζω ξυνενεχθῆναι
19. Εὐρυσθέ(ως) μ(έν) ἐν τῇ Ἀττικῇ ὑπὸ Ἡρακλειδ(ῶν) ἀποθανόντ(ος) Ἀτρέ(ως)
δ(ὲ) μ(ητ)ρ(ὸ)ς ἀδελφ(οῦ)
20. ὄντ(ος) αὐτ(ῶ) καὶ ἐπιτρέψαντ(ος) Εὐρυσθέως, ὅτ' ἐστράτευε, Μυκήνας τε
κ(αὶ) τήν
21. ἀρχ(ήν) κα(τὰ) τὸ οἰκεῖ(ον) Ἀτρεΐ τυγχάν(ειν) δ(ὲ) αὐτ(ὸν) φεύγοντα τ(ὸν)
π(ατέ)ρα διὰ τ(ὸν) Χρυσίππου
22. θάνατ(ον) κ(αὶ) ὡς οὐκέτι ἀνεχώρησ(εν) Εὐρυσθεύς, βουλομέ(νων) κ(αὶ)
τ(ῶν) Μυκηναί(ων) φόβ(ω)
23. τ(ῶν) Ἡρακλειδ(ῶν) κ(αὶ) ἅμα δυνατ(ὸν) δοκοῦντ(α) (εἶναι) κ(αὶ) τὸ πλῆθ(ος)
τεθεραπευκότα
24. τ(ῶν) Μυκηναί(ων) τε καὶ ὅσ(ων) Εὐρυσθεὺς ἦρχε τ(ήν) βασιλεί(αν) Ἀτρέα
π(αρα)λαβ(εῖν) κ(αὶ)
25. τ(ῶν) Περσειδ(ῶν) τ(οὺς) Πελοπίδ(ας) μείζους κ(ατα)στῆναι ἅ μοι δοκεῖ
Ἀγαμέμν(ων) π(αρα)λαβὼν
26. καὶ ναυτικῶ τε ἅμα (ἐ)πὶ πλέον τ(ῶν) ἄλλ(ων) ἰσχύσ(ας) τ(ήν) στρατεί(αν) οὐ
χάριτι τὸ πλέ(ον)
27. ἢ φόβ(ω) ξυναγαγὼν ποιήσασθαι φαίνεται γὰρ ναυσί τε πλείσταις αὐτ(ὸς) ἀφι
28. κόμε(νος) καὶ Ἀρκάσι πρ(οσ)π(αρα)σχών, ὡς Ὅμηρος) τοῦτο δεδήλωκεν, εἶ
τω ἰκαν(ὸς)
29. τεκμηριῶσαι. καὶ ἐν τοῦ σκῆπτρ(ου) ἅμα τῇ π(αρα)δόσει εἴρηκεν αὐτ(ὸν)
πολλῆσι
30. νήσοισι κ(αὶ) Ἄργεϊ παντὶ ἀνάσσ(ειν) οὐκ ἂν οὖν νήσ(ων) ἔξω τ(ῶν)
περιοικίδ(ων)
31. αὗται δ(ὲ) οὐκ ἂν πολλαὶ εἴεν ἠπειρ(ώ)τ(ης) ὧν (ἐ)κράτει, εἰ μὴ τι καὶ
ναυτικ(ὸν) εἶχ(εν)

²³ Οι κώδικες A,B,E και F προσθέτουν τη φράση οἷον Ἀτρεΐ Ἀγαμέμνονι

ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ ΣΧΟΛΙΩΝ ΣΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ

Ὅμηρος ζῶσαι νῦν ἴν(α)

ταῦτα ὡς ἐν παρεκβάσει εἴρηται

τὸ λίπα Ὅμηρος ἐπιθετικ(ῶς) λ(έ)γ(ει) τὸ ἔλαι(ον) οὔτ(ος) δ(ἐ) οὔ(τως) αὐτὸ
ὀνομάζει

τὸ ἐξ(ῆς)· ἔτι δ(ἐ) καὶ ἐν τοῖς βαρβάρ(οις) καὶ μάλιστ(α) τ(οῖς) Ἀσιαν(οῖς) οἷς νῦν
πυγμα(ῆς) κ(αὶ) πάλ(ης) ἄθλ(α) τίθεται

ἄθλ(ος) ὁ ἀγών ἀρσενικῶς· ἄθλ(ον) τὸ ἔπαθλον οὐδετέρ(ως)

ἔφερον ἀν(τι) (τοῦ) ἐλήστει(ον), ἔβλαπτ(ον) κ(αὶ) Ἡρόδο(τος)

τὸ ἐξ(ῆς) τ(ῶν) ἄλλ(ων) ὅσοι κάτω ῥ(ε)κουν ὄντ(ες) οὐ θαλάσσιοι ἔφερ(ον) ἀλλήλ(ους)

οἱ Κᾶρες πρῶτοι εὔρ(ον) τ(οὺς) ὀμφαλ(οὺς) τ(ῶν) ἀσπίδ(ων) κ(αὶ) τ(οὺς) λόφ(ους)

τ(οῖς) οὖν ἀποθνήσκουσι συνέθαπτ(ον) ἀσπιδίσκι(ον) μικρ(ὸν) κ(αὶ) λόφ(ον)

σημεῖ(ον) τ(ῆς) εὐρέσει(ως) κ(αὶ) ἐκ τ(οῦ)τ(ου) ἐγνωρίζ(ον)το οἱ Κᾶρες· οἱ δ(ἐ)

Φοίνικ(ες) ἐκ τ(οῦ) τρόπ(ου) ταφ(ῆς) τ(ῶν) ἄλλ(ων) γ(ὰ)ρ ἐπ' ἀνατολ(ὰς)

ποιούντ(ων) ὀρᾶν τ(οὺς) νεκρ(οὺς), οἱ Φοίνικες ἐξεπίτηδες ἐπὶ δύσιν

ἴν(α) μὴ διαβάλη τὸ Ἑλληνικ(ὸν) εἶπ(ε) Κᾶρ(ας) καὶ Φοίνικ(ας)

το σχῆμα προαναφώνησις)

οὐ τ(ῶν) Ἑλλήν(ων) ὑπὲρ ἡμισυ ἀλλ(ὰ) τ(ῶν) Φοινίκων οἱ γὰρ Ἑλληνας ἔκαι(ον) τ(ὰ)
σώματ(α)

τὸ σχῆμα ἐπανάληψις τὸ δ(ἐ) Μίνω Ἀττικ(ὸν)

πανταχ(οῦ) τ(οὺς) π(α)ρὰ θάλ(ασσαν) ἀν(θρώπ)ους εὐπορωτέρ(ους) (εἶναι) λέγει²⁴

καὶ τοῦτο τ(ῆς) ἐπαναλήψε(ως)· προεἶπ(ε) γ(ὰ)ρ τείχεσιν ἐκτίζ(ον)το

τῷ δυνατῷ κ(αὶ) εὐπόρῳ

τὸ ἐξ(ῆς)· Ἀγαμέμν(ων) τὲ μοι δοκεῖ τ(ὸν) στόλ(ον) ἀγεῖραι

²⁴ Στον Β παρουσιάζεται εἶναι λέγει ἐνῶ στους ἄλλους κώδικες ἀντίστροφα λέγει εἶναι.

ὁ νοῦς τοιοῦτ(ος)· λέγ(ου)σι δ(ὲ) κ(αὶ) οἱ τὰ Πελοποννησί(ων) μνήμη σαφέστα(τα)
δεδεγμένοι ἴν' ἧ ἐπίρρημα τὸ σαφέστατα

τὸ ἐξῆς οὔτ(ως)· Πέλοπά τ(ε) πρῶτ(ον) ἐπηλύτ(ην) ὄντα ὄμ(ως) σχ(εῖν)· τὸ πρῶτ(ον)
²⁵τὸ πλήθει χρημάτ(ων)

Ἄπία γ(ὰ)ρ τὸ πρῶτ(ον) ἐκαλεῖτο Ὅμ(ηρος) Τηλόθ(εν) ἐξ Ἀπίης γαίης
Πελοπόννησ(ος) γὰρ νῦν καλεῖται

οὐχ ὅ(τι) ὑπ' αὐτ(ῶν) μόν(ων) ἐφονεύθη ἀλλ' ὅτι δι' αὐτ(ούς)

Ἀστυδάμεια, μη(τη)ρ Εὐρυσθέως, ἀδελφὴ Ἀτρέ(ως)

ἀν(τι) (τοῦ) εὐτυχη(θῆναι) ἢ συναχθῆναι

ὁ γ(ὰ)ρ Πέλοψ τ(ὸν) Χρῦσιππ(ον) τ(ὸν) υἱὸν ἀνεῖλεν· ὁ δὲ Ἀτρεὺς φοβούμε(νος) μὴ
τὸ αὐτὸ πάθῃ ἔφυγ(εν)

Ὅμ(ηρος) Εὐρυσθέως Σθενέλοιο πάϊς Περσηϊάδαο ὁ δὲ Ἀτρεὺς Πελοπίδης

τὰ δύο σκῆπτρα

Ὅμηρ(ος) χάριν Ἀτρείδησι φέροντες

τὸ ἐξῆς· πρ(ὸς) δ(ὲ) κ(αὶ) Ἀρκάσι παρασχῶν

λεί(πει) σύν ναυσί τε

συλλογισμὸς τὸ σχῆμα

---

²⁵ Στο σημείο αυτό ο Β παραλείπει το *πρός*.

ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. εικάζειν δ(ἐ) χρή καὶ ταύτη τῇ στρατιᾷ²⁶ οἷα ἦν τὰ πρὸ αὐτῆς Καὶ ὅτι
2. μ(έν) Μυκῆν(αι) μικρ(όν) ἦν, ἢ εἴ τι τῶν τότε πόλισμ(α) νῦν μὴ ἀξιόχρε(ων)
δοκεῖ εἶ(ναι)
3. οὐκ ἀκριβεῖ ἄν τις σημείῳ χρώμε(νος) ἀπιστοίη μὴ γενέσθαι τ(ὸν) στόλ(ον)
4. τοσοῦτ(ον) ὅσον οἷ τε ποιηταὶ εἰρήκασι καὶ ὁ λόγ(ος) κατέχει Λακεδαιμο
5. νίων γὰρ εἰ ἢ πόλις ἐρημωθεῖη λειφθεῖη δ(ἐ) τά τε ἱερὰ καὶ τ(ῆς) κ(ατα)σκευῆς
6. τὰ ἐδάφη, πολλὴν ἂν οἶμαι ἀπιστί(αν) τ(ῆς) δυνάμε(ως) προελθ(όν)τ(ος)
πολλ(οῦ) χρόν(ου) τ(οῖς)
7. ἔπει(τα) πρ(ὸς) τὸ κλέ(ος) αὐτ(ῶν) (εἶναι) κ(αί)τοι Πελοποννήσου τ(ῶν) πέντε
τὰς δύο μοίρας νέμ(ον)ται,
8. τῆς τ(ε) ξυμπάς(ης) ἡγοῦνται κ(αὶ) τ(ῶν) ἔξω ξυμμάχ(ων) πολλ(ῶν) ὄμ(ως)
δ(ἐ) οὔ(τε) ξυνοικισθείσης πό
9. λε(ως) οὔ(τε) ἱεροῖς καὶ κατασκευαῖς πολυτελέσι χρησαμέ(νης) κ(ατὰ)
κώμ(ας) δ(ἐ) τῶ
10. παλαι(ῶ) τ(ῆς) Ἑλλάδος τρόπ(ω) οἰκισθείς(ης) φαίνοιτ' ἂν ὑποδεεστέρα
Ἀθην(αίων)
11. δὲ τὸ αὐτὸ τοῦτο παθ(όν)τ(ων) διπλασί(αν) ἂν τ(ῆν) δύναμιν εικάζεσθαι ἀπὸ
τ(ῆς) φανεράς
12. ὄψε(ως) τ(ῆς) πόλε(ως) ἢ ἔστιν οὔκουν ἀπιστ(εῖν) εἰκός οὐδ(ἐ) τ(ὰς) ὄψεις
τ(ῶν) πόλε(ων) μᾶλλ(ον)
13. σκοπ(εῖν) ἢ τ(ὰς) δυνάμ(εις) νομίζ(ειν) δ(ἐ) τ(ῆν) στρατεί(αν) ἐκείνην
μεγίστ(ην) μὲν γενέσθαι τ(ῶν) πρὸ
14. αὐτ(ῆς) λειπομένην δ(ἐ) τ(ῶν) νῦν, τῇ Ὀμήρ(ου) αὖ ποιήσει εἴ τι χρή
κάνταῦ(θα) πιστεύ(ειν)
15. ἦν εἰκὸς ἐπὶ τὸ μεῖζ(ον) μ(έν) ποιητὴν ὄντα κοσμηῆσαι, ὄμ(ως) δ(ἐ) φαίνεται
κ(αὶ) οὔτ(ως)
16. ἐνδεεστέρα πεποίηκε γὰρ χιλί(ων) καὶ διακοσί(ων) νε(ῶν) τ(ὰς) μ(έν)
Βοιωτ(ῶν) εἴκοσι κ(αὶ)
17. ἑκατὸν ἀνδρῶν τὰς δ(ἐ) Φιλοκτῆτου πεντήκον(τα) δηλ(ῶν) ὡς ἐμοὶ δοκεῖ

²⁶ Στρατεία Aem.Portus : στρατιᾷ codd.

²⁷ Στον Β διαβάζουμε μάλλον ανορθόγραφα Βοιωτοὶ καὶ ὄχι Βοιωτοί

18. τὰς μεγίστ(ας) καὶ ἐλαχίστ(ας) ἄλλ(ων) γούν μεγέθους πέρι ἐν νεῶν
κ(ατα)λόγῳ οὐκ ἐ
19. μνήσθη. αὐτερέται δ(ἐ) ὅ(τι) ἦσαν καὶ μάχιμοι πάν(τες) ἐν ταῖς Φιλοκτῆ(ου)
ναυσὶ
20. δεδήλωκεν τοξό(τας) γὰρ πάν(τας) πεποίηκε τ(οὺς) προσκώπ(ους) περιίνεως
δ(ἐ) οὐκ εἰκ(ὸς)
21. πολλ(οὺς) ξυμπλ(εῖν) ἔξω τ(ῶν) βασιλέ(ων) καὶ τ(ῶν) μάλιστα ἐν τέλει
ἄλλ(ως) τ(ε) κ(αὶ) μέλλ(οντας) πέλαγος
22. περαι(ώ)σεσθαι μετὰ σκευ(ῶν) πολεμικ(ῶν) οὐδ' αὖ τ(ὰ) πλοῖα κ(ατά)φαρκατα
ἔχ(οντας) ἀλλὰ
23. τ(ῶ) παλαι(ῶ) τρόπ(ῳ) ληστικώτερ(ον) παρεσκευασμένα πρ(ὸς) (τὰς)
μεγίς(τας) δ' οὖν κ(αὶ) ἐλαχίς(τας)
24. ναῦς τὸ μέσον σκοποῦντι οὐ πολλοὶ φαίν(ον)ται ἐλθ(όντες) ὡς ἀπὸ πάς(ης)
τ(ῆς) Ἑλλάδ(ος)
25. κοινῇ πεμπόμενοι αἴτιον δ' ἦν οὐχ ἡ ὀλιγανθρωπία τοσοῦτ(ον) ὅσ(ον) ἢ ἀχρη
26. ματία. τ(ῆς) γ(ὰ)ρ τροφ(ῆς) ἀπορία τ(ὸν) τ(ε) στρατ(ὸν) ἐλάσσ(ω) ἤγαγ(ον)
κ(αὶ) ὅσ(ον) ἤλπίζ(ον) αὐτόθεν πο
27. λεμοῦντα βιοτεύσ(ειν) ἐπειδὴ δ(ἐ) ἀφικόμενοι μάχη (ἐ)κράτησαν δῆλον δέ· τὸ
28. γὰρ ἔρυμα τῶ στρατοπέδ(ω) οὐκ ἂν ἐτειχίσαντο φαίνονται δ' οὐδ' ἐνταῦθα
29. πάση τῇ δυνάμει χρησάμενοι ἀλλὰ πρ(ὸς) γεωργί(αν) τ(ῆς) Χερσονήσου
τραπόμε(νοι)
30. καὶ ληστείαν τ(ῆς) τροφ(ῆς) ἀπορία. ἦ κ(αὶ) μᾶλλ(ον) οἱ Τρ(ῶ)ες αὐτ(ῶν)
διεσπαρμέ(νων) τ(ὰ) δέκα
31. ἔτη ἀντεῖχ(ον) βία, τ(οῖς) αἰεὶ ὑπολειπομένοις ἀντίπαλοι ὄν(τες) περιουσί(αν)
δ(ἐ) εἰ ἦλθ(ον)

ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ ΣΧΟΛΙΩΝ ΣΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ

ἀν(τι) (τοῦ) ἀ(πὸ) ταύτ(ης) λ(έ)γ(ει) δ(ἐ) τ(ῆς) Τρ(ω)ικ(ῆς) εἰ γ(ὰ)ρ τὰ οὗτ(ως)
ὑμν(ού)με(να) εὐτε(λῆ) ἦν πόσ(ω) μᾶλλ(ον) τ(ὰ) πρὸ αὐτ(ῶν)

οὐ γ(ὰ)ρ (ἔστιν) ἀκριβὲς σημει(ον) τὸ ἐκ τ(ῶν) τόπ(ων) τ(ὰς) δυνάμ(εις) τ(ῶν)
ἀν(θρῶπ)ων στοχάζεσθαι

ἢ πόλις ἐρημώ(θη) ἢ μητρόπολις ἢ Σπάρτη

Πελοποννήσου αἱ πέντε μοῖραι Λακωνική, Ἀρκαδική, Ἀργολική, Μεσσηνιακή
καὶ τῆς Ἡλιδος· ἀποθάνοντος δὲ τοῦ Κρεσφόντου ἔσχον τὴν
Μεσσηνικήν οἱ Λακεδαιμόνιοι

ιστέον ὅτι καὶ τῆς Ἀργολικῆς οὐκ ἤρξαν ἀλλὰ συνεκδρομικῶς εἶπεν

πολυτελέσι: πολυδάπανοις τέλως γὰρ τὸ ἀνάλωμα

τὸ ἐξῆς οὕτως· ὅμως δὲ φαίνεται ἂν ὑποδεστέρα πόλεως καὶ εὐτελεῶς καὶ
οὔτε συνοικισθείσης καὶ τὰ ἐξῆς

τὸ ἢ συγκριτικὸν ἀντι τοῦ ἤπερ

τὸ σχῆμα καθ' ὑπόθεσιν καταρᾶται δὲ τοῖς Λακεδαιμονίοις λεληθότως

τὰ κατὰ Μυκίην καὶ τὸν στόλον τὸν εἰς Τροίαν

ἦντινα στρατιάν

ἐπιτηδεῖως εἶπεν τὸν ποιητὴν πεποιηκέναι ὥσπερ λέγομεν τὸν φιλόσοφον
ὅτι ἐφιλοσόφησεν

ιστέον ὅτι ἀπὸ Ἡροδότου τοῦτο ὠφέληται

ἄλλων γοῦν μεγέθους: ἀνδρῶν δηλονότι

(ἔστι) γὰρ καὶ ἀνδρῶν παρ' αὐτῷ κατάλογος

ιστέον ὅτι Εὐριπίδης καὶ Λυκόφρων χιλίας ναῦς λέγουσιν τὸν Ἀγαμέμνονα
ἀγαγεῖν, ὁ δὲ Ὀμηρος (χιλίας ἑκατὸν ἐξήκοντα ἕξ)

τούς περιττούς ἐν τῇ νηϊ ἐπιβάτας οἷον δούλους

οἷ(ον) Μηριόν(ου) καὶ Πατρόκλ(ου) κ(αὶ) τ(ῶν) τοιού(των) ἐν τέλει
οὐκ ἦν φ(ησι) τ(ὰ) πλοῖα σεσανιδωμέ(να) ὥσ(τε) κάτ(ω) μ(έν) τιθέ(ναι) τ(ὰ) ὄπλ(α)
αὐτ(οῦς) δὲ ἄνω διάγ(ειν)

μέσον τ(ῶν) (ἑκατὸν εἴκοσι) κ(αὶ) τ(ῶν) (πεντήκοντά) (ἐστίν) ὁ πε' συνάγεται οὖν ὁ
τ(ῶν) χιλί(ων) (διακοσίων) νε(ῶν) τ(ῶν) ἀνδρ(ῶν) ἀριθμὸς μυριά(δες) (δέκα) κ(αὶ)
δισχίλιοι

τ(ὰ) γ(ὰ)ρ τ(ῶν) ληστ(ῶν) πλοῖα οὐκ ἦσ(αν) σεσανιδωμέ(να) ἀλλὰ κάτ(ω)
ἐκαθέζ(ον)το διὰ τὸ μὴ φαίνεσθαι ἐπιπλέ(οντας) ἦν οὖν διὰ τοῦτο κοιλότερα

συγκριτικ(ῶς) ὅ(τι) κ(αὶ) τοῦτο κάκεινο ἰστέ(ον) δ(ὲ) ὅ(τι) ἠϋρηται ἢ ἀχρη(ματία)

μάχη: τῆ τῆς ἀποβάσε(ως) εἰς τὴν ξηρ(ὰν) ἀ(πὸ) τ(ῶν) νε(ῶν) ἔνθα ὁ Πρ(ω)τεσίλα(ος)
πίπτει

ἔρυμα νῦν λ(έ)γ(ει) οὐχ ὄπ(ερ) ἐν τῇ ἠ' λ(έ)γ(ει) Ὅμ(ηρος) γενέσθαι ἀλλὰ πρότερ(ον)
μικρότερ(ον) διὰ τ(ὰς) τῶν βαρβάρ(ων) ἐπιδρομάς

ἀν(τὶ) τ(οῦ) ἦνυον, εἰργάζοντο

ἔνιοι συνεγκλίν(ου)σιν ἀλλὰ μέρει τω, ἀν(τὶ) τ(οῦ) μέρει τινι

ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. ἔχοντες τροφῆς καὶ ὄντες ἀθρόοι ἄνευ ληστείας καὶ γεωργίας ζυνε
2. χ(ῶς) τ(ὸν) πόλεμ(ον) διέφερ(ον) ῥαδίως ἄν μάχη κρατοῦντες εἶλ(ον) οἷ γε καὶ οὐχ ἀθρό
3. οἱ, ἀλλὰ μέρει τῷ αἰεὶ παρόντι ἀντειχ(ον) πολιορκία δ' ἄν πρ(οσ)καθεζό
4. μενοι ἐν ἐλάσσονί τε χρόνῳ καὶ ἀπονώτερον τ(ήν) Τροίαν εἶλ(ον). ἀλλ(ὰ)
5. δι' ἀχρηματίαν τά τε πρ(ὸ) τούτ(ων) ἀσθενῆ ἦν καὶ αὐτά γε δὴ ταῦτ(α) ὄνομα
6. στότατα τ(ῶν) πρὶν γενόμεν(α) δηλοῦται τοῖς ἔργοις ὑποδεέστερ(α) ὄντ(α) τ(ῆς) φήμ(ης)
7. καὶ τ(οῦ) νῦν περὶ αὐτῶν διὰ τ(οὺς) ποιητ(ὰς) λόγου κατεσχηκότ(ος) ἐπεὶ κ(αὶ) μετὰ τὰ Τρωικ(ὰ)
8. ἢ Ἑλλάς ἔτι μετανίστατό τε καὶ κ(α)τρκίζετο, ὥστε μὴ ἠσυχάσασαν αὐξή(θῆναι)
9. ἢ τε γὰρ ἀναχ(ώ)ρησ(ις) τ(ῶν) Ἑλλήν(ων) ἐξ Ἴλι(ου) χρονί(α) γενομένη πολλὰ ἐνεόχμωσε
10. καὶ στάσεις ἐν ταῖς πόλ(εσιν) ὡς ἐπὶ πολὺ ἐγίνοντο, ἀφ' ὧν ἐκπίπτοντες τ(ὰς)
11. πόλ(εις) ἔκτιζ(ον) **Βοιωτοί**²⁷ τε γὰρ οἱ νῦν ἐξηκοστῷ ἔτει μετὰ Ἴλι(ου) ἄλ(ωσι)ν ἐξ Ἄρνης
12. ἀναστάντες ὑπὸ Θεσσαλῶν τ(ήν) νῦν μ(έν) Βοιωτίαν, πρότερ(ον) δὲ Καδμηίδα
13. γῆν καλουμένην **ῶκησαν**²⁸ ἦν δ(ὲ) αὐτ(ῶν) κ(αὶ) ἀποδασμ(ὸς) πρότερ(ον) ἐν τῇ γῆ
14. ταύτῃ, ἀφ' ὧν κ(αὶ) ἐς Ἴλι(ον) ἐστράτευσ(αν) Δωριῆς τε ὀγδοηκοστῷ ἔτει ζῆν Ἡρακλεί
15. δαῖς Πελοπόννησ(ον) ἔσχ(ον) μόλις τ(ε) ἐν πολλ(ῶ) χρόνῳ ἠσυχάσασα ἢ Ἑλλ(ὰς) βεβαί(ως)
16. καὶ οὐκέτι ἀνισταμένη ἀποικί(ας) ἐξέπεμψε, καὶ Ἴων(ας) μ(έν) Ἀθηναῖοι
17. κ(αὶ) νησιωτ(ῶν) τ(οὺς) πολλ(οὺς) ῶκισ(αν) Ἴταλί(ας) δ(ὲ) κ(αὶ) Σικελί(ας) τὸ πλεῖστ(ον) Πελοποννή
18. σιοι τ(ῆς) τε ἄλλης Ἑλλάδ(ος) (ἔστιν) ἄ χωρία. πάντα δὲ ταῦτ(α) ὕστερ(ον) τ(ῶν) Τρωικ(ῶν)

²⁷ Στον Β διαβάζουμε μάλλον ανορθόγραφα Βοιωτοί και όχι Βοιωτοί

²⁸ ῶκισαν c: ῶκησαν cett.

19. ἐκτίσθη. δυνατωτέρ(ας) δ(ἐ) γιγνομέ(νης) τ(ῆς) Ἑλλά(δος) κ(αὶ) τ(ῶν) χρημάτων τ(ῆν) κτήσ(ιν) ἔτι μᾶλλ(ον) ἢ
20. πρότερ(ον) ποιουμέ(νης) τὰ πολλὰ τυραννίδες ἐν τ(αῖς) πόλ(εσι) καθίσταντο, τ(ῶν) προ
21. σόδ(ων) μειζόνων γιγνομέ(νων) πρότερ(ον) δ(ἐ) ἦσαν ἐπὶ ῥητοῖς γέρασι π(ατ)ρικαὶ βασι
22. λεῖαι ναυτικ(όν)²⁹ τε ἐξηρτύετο ἢ Ἑλλ(άς) κ(αὶ) τ(ῆς) θαλ(άσσης) μᾶλλ(ον) ἀντείχ(ον)το πρῶτοι δ(ἐ)
23. Κορίνθιοι λέγονται ἐγγύτατα τοῦ νῦν τρόπ(ου) μεταχειρίσαι τὰ περὶ τ(ὰς) ναῦς
24. κ(αὶ) τριήρ(εις) πρῶτ(ον) ἐν Κορίνθ(ω)³⁰ τ(ῆς) Ἑλλά(δος) ναυπηγη(θῆναι) φαίνεται δ(ἐ) κ(αὶ) Σαμίους Ἀμεινοκλῆς
25. Κορίνθι(ος) ναυπηγ(ός) ναῦς ποιήσ(ας) τέσσαρ(ας) ἔτη δ' ἐστὶ μάλιστ(α) τριακ(όσια) ἐς τὴν
26. τελευτὴν τοῦδε τ(οῦ) πολέμ(ου) ὅτε Ἀμεινοκλ(ῆς) Σαμίους ἦλθεν ναυμαχία τε πα
27. λαιάτη ὧν ἴσμεν γίγνεται Κορινθί(ων) πρ(ὸς) Κερκυραί(ους) ἔτη δ(ἐ) μάλιστ(α) καὶ ταύτη ἐξήκοντ(α)
28. κ(αὶ) διακόσια ἐστὶ μέχρι τοῦ αὐτοῦ χρόνου οἰκοῦντες γὰρ τ(ῆν) πόλ(ιν) οἱ Κορίν
29. θιοὶ ἐπὶ τοῦ Ἴσθμοῦ αἰεὶ δὴ ποτε ἐμπόρι(ον) εἶχ(ον) τ(ῶν) Ἑλλήν(ων) τὸ πάλαι κ(ατὰ) γῆν
30. τὰ πλεῖω ἢ κ(ατὰ) θάλ(ασσαν) τ(ῶν) τε ἐντ(ὸς) Πελοπονν(ήσου) κ(αὶ) τ(ῶν) ἔξω, διὰ τ(ῆς) ἐκείν(ων) παρ' ἀλλήλ(ους)
31. ἐπιμισγόντ(ων) χρήμασί τε δυνατοὶ ἦσαν, ὡς κ(αὶ) τ(οῖς) παλαι(οῖς) ποιητ(αῖς) δεδήλωται

²⁹ Ναυτικόν και ὄχι ναυτικά διαβάζουμε στον Β.

³⁰ Πρῶτον ἐν Κορίνθω στους Β, c, E, f. Στους υπόλοιπους ἀνίστροφα: ἐν Κορίνθω πρῶτον

ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ ΣΧΟΛΙΩΝ ΣΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ

τριχ(ῶς) διεΐλε τ(ήν) ἀρχαιολογίαν εἰς τὰ πρό τῶν Τρωικ(ῶν) εἰς αὐτὰ τ(ὰ) Τρωικ(ᾶ) εἰς τ(ὰ) ἐχόμε(να) αὐτ(ῶν) καθ' ἕκαστον δ(ὲ) μέρ(ος) διπλῆ παράγραφ(ος) κεῖται. δηλοῖ δ(ὲ) κ(αὶ) διὰ τούτ(ων) τ(ήν) αἰτί(αν) δι' ἣν τ(ὰ) Ἑλληνικὰ κ(αὶ) μετὰ τ(ήν) ἄλωσ(ιν) ἦν ἀσθενῆ

μηκέτι γ(ὰ)ρ ἐλπίζ(ον)τ(ες) αὐτοὺς ἐπανελθ(εῖν) ἐπανίσταντο ἐλθοῦσι δ' ἐπολέμουν καὶ οἱ ἠττώμε(νοι) ἐξέπιπτ(ον)

πολλοὶ γ(ὰ)ρ ἐξέπεσ(ον) οἷ(ον) Τεῦκρ(ος) μ(έν) ὑπὸ τ(οῦ) π(ατ)ρ(ὸ)ς ἐκβληθεὶς δι(ὰ) τ(ὸν) Αἴαν(τα) εἰς Κύπρ(ον) ἀφίκετο κ(αὶ) Φιλοκτήτ(ης) δι(ὰ) τ(ὸν) Πάρι(δος) θάνατ(ον) τ(ήν) θήλει(αν) νόσ(ον) νοσήσ(ας) κ(αὶ) μὴ φέρων τ(ήν) αἰσχύνην, ἀπελθ(ὼν) ἐκ τ(ῆς) π(ατ)ρ(ί)δ(ος) ἔκτισ(ε) πόλ(ιν) ἣν δι(ὰ) τὸ πάθ(ος) **Μαλαχί(αν)**³¹ ἐκάλεσ(ε) κ(αὶ) Διομή(δης) ὑπὸ Κομή(του) ἐκβλη(θεὶς) εἰς τ(ὰς) **Λιβερνίδ(ας)**³² νήσ(ους) ἀφίκετο κ(αὶ) ὁ Μενεσθεύς ὑπὸ τ(ῶν) Θησειδ(ῶν) εἰς Ἴβηρί(αν) καὶ ἄλλοι πολλοί

ἐπει(δὴ) πρότερ(ον) Καδμηῖς ἐκαλεῖτο ὁ δ(ὲ) Ὅμη(ρος) Βοιωτ(οὺς) καλεῖ ἀναχρονισμ(ῶ) χρ(ώ)με(νος)· ἔσχατ(ος) γὰρ τ(ῶν) Τρωικ(ῶν) (ἐστιν)

Ἄρνη πόλ(ις) Θεσσαλί(ας) ἀφ' ἧς ὠνόμασται **ἀ(πὸ) μετοικί(ας)**³³ κ(αὶ) ἡ ἐν Βοι(ω)τί(α) Ἄρνη· ἡ δ(ὲ) Βοι(ω)τι(κὴ) Ἄρνη νῦν Χαιρωνεΐ(α) καλεῖται

ἀποικίσαι (ἐστὶ) κτίσαι πόλ(ιν) ἐπ' ἐρήμοις

Δωριῆς τε ὀγδοηκοστῶ ἔτει: οἱ γὰρ Ἡρακλεΐδαι βουλομέ(νοι) κατελθ(εῖν) εἰς Πελοπόν(ησον) ἦρ(ον)το τ(ὸν) Ἀπόλλ(ω)ν(α) ὁ δ(ὲ) αὐτ(οῖς) ἀνεΐλε δι(ὰ) τ(ῶν) στεν(ῶν) εἰσβαλ(εῖν) οἱ δ(ὲ) νομίζ(αν)τ(ες) τ(ὸν) ἰσθμ(όν) λ(έγειν) αὐτ(ὸν) κ(αὶ) ἀστοχῆσ(αν)τ(ες) τ(οῦ) χρησιμοῦ προσβάλλ(ου)σι τ(οῖς) Πελοποννησί(οις) κ(ατὰ) τ(ὸν) ἰσθμ(όν) κ(αὶ) ἠττηθ(έν)τ(ες) ἐποιήσ(αν)το σπ(ον)δ(ὰς) ὥσ(τε) ἑκατὸν ἔτη π(αρα)χ(ω)ρῆσαι τ(ήν) χ(ώ)ραν Πελοποννησί(οις). Μετὰ δ(ὲ) τ(ὰ) ἑκατὸν ἔτη πάλ(ιν) ἦρ(ον)το τ(ὸν) Ἀπόλλ(ωνα) περὶ τ(ῆς) καθόδ(ου)· ὁ δ(ὲ) ἀνεΐλ(εν) αὐθις δι(ὰ) τ(ῶν) στεν(ῶν) εἰσβαλ(εῖν) ἀν(τι)λεγ(όν)τ(ων) δ(ὲ) τ(ῶν) Δωριέ(ων) ὡς κ(αὶ) πρότερ(ον) εἶεν ἠπατημέ(νοι) εἶπ(εν) ὡς οὐ συνήκατε τ(ὸν) χρησμ(όν)· στεν(ὰ) γ(ὰ)ρ λέγ(ω) τ(ὸν)

³¹ Στους κώδικες Α και Β διαβάζουμε Μαλαχίαν και όχι Μαλακίαν.

³² Ο Β δίνει Λιβερνίδας και όχι Λιβυρνίδας.

³³ Στον Β διαβάζουμε ἀπὸ μετοικίας ἀντί κατὰ μετοικίαν.

Κρισαῖ(ον) κόλπ(ον) οἱ δ(ἐ) ἐντεῦ(θεν) ἐπιχειρήσ(αν)τ(ες) ἔτυχ(ον) καθόδ(ου) μετὰ π' ἔτη τ(ῶν) Τρ(ω)ικ(ῶν) ἢ δ(ἐ) πρώτη εἰσβολή πρὸ εἴκοσι ἐτῶν ἦν

ἀν(τι) (τοῦ) ἔνι(α) λέγει δ(ἐ) Ἀμπρακι(ώ)τ(ας) Ἀνακτορί(ους)

τυραννίδ(ες)· δι(ὰ) τοῦτο δ(ἐ) ἦσ(αν) κ(αὶ) ταῦ(τα) ἀσθενῆ ἢ γὰρ τυραννίς οὐκ ἐᾷ τελέως αὖξιν τ(ὰ) πράγματα

ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. ἀφνειὸν γὰρ ἐπωνόμασαν τὸ χωρίον. ἐπειδὴ τε οἱ Ἑλλήνων(ες) μᾶλ
2. λ(ον) ἔπλωζ(ον) τ(ὰς) ναῦς κτησάμενοι τὸ ληστικ(εῖν)³⁴ καθήρουν, καὶ ἐμπόρι(ον)
3. παρέχοντ(ες) ἀμφοτέρα δυνατ(ήν) ἔσχ(ον) χρημάτων προσόδω τ(ήν) πόλ(ιν) κ(αὶ)
4. Ἴωσ(ιν) ὕστερ(ον) πολὺ γίγνεται ναυτικ(εῖν)³⁵ ἐπὶ Κύρου Περσῶν πρώτ(ου) βασιλεύ(ον)τ(ος)
5. καὶ Καμβύσου τοῦ υἱέος αὐτοῦ, τῆς τε καθ' ἑαυτ(οῦς) θαλάσσης Κύρ(ω)
6. πολεμοῦντ(ες) ἐκράτησάν τινα χρόν(ον) καὶ Πολυκράτ(ης)³⁶ τυραννῶν ἐπὶ
7. Καμβύσου ναυτικῶ ἰσχύ(ων) ἄλλας τε τ(ῶν) νήσ(ων) ὑπηκόους ἐποίησατο
8. καὶ Ῥήνιαν³⁷ ἔλων ἀνέθηκε τῷ Ἀπόλλωνι τ(ῷ) Δηλί(ω) Φωκαῆς τε
9. Μεσσαλί(αν) οἰκίζ(ον)τ(ες) Καρχηδονί(ους) ἐνίκων ναυμαχοῦντες δυνατ(ά)τατ(α)
10. γὰρ ταῦτα τ(ῶν) ναυτικ(ῶν) ἦν φαίνεται δ(ὲ) κ(αὶ) ταῦτα πολλαῖς γενεαῖς ὕστερ(α) γενόμε(να)
11. τ(ῶν) Τρωικ(ῶν) τριήρεσι μ(έν) ὀλίγαις χρ(ώ)με(να) πεντηκοντόροις δ' ἔτι κ(αὶ)
12. πλοίοις μακρ(οῖς) ἐξηρτυμέ(να) ὥσπερ ἐκεῖν(α) ὀλίγ(ον) τ(ε) πρὸ τ(ῶν) Μηδικ(ῶν) κ(αὶ) τ(οῦ)
13. Δαρείου θανάτ(ου) ὃς μετὰ Καμβύσῃν Περσ(ῶν) ἐβασίλευσ(ε) τριήρ(εις)
14. περὶ τε Σικελί(αν) τ(οῖς) τυράννοις ἐς πληθ(ος) ἐγένοντο καὶ Κερκυραίοις·
15. ταῦτα γὰρ τελευταῖα πρὸ τ(ῆς) Ξέρξου στρατιᾶς³⁸ ναυτικὰ ἀξιόλογ(α) ἐν τῇ
16. Ἑλλάδι κατέστη. Αἰγινῆται γὰρ κ(αὶ) Ἀθηναῖοι, καὶ εἴ τιν(ες) ἄλλοι, βρ(α)
17. χέ(α) ἐκέκτηντο, κ(αὶ) τούτ(ων) τ(ὰ) πολλ(ὰ) πεντηκοντόρ(ους)· ὁψέ τε ἀφ' οὗ Ἀθηναί(ους)
18. Θεμιστοκλ(ῆς) ἔπεισεν Αἰγινήτ(αις) πολεμοῦντ(ας) κ(αὶ) ἄμ(α) τ(οῦ) βαρβάρ(ου) πρ(οσ)

³⁴ Στον Β διαβάζουμε την κατάληξη –εῖν και ὄχι –ὸν.

³⁵ Ομοίως και εδώ. Στο χειρόγραφο φαίνεται ο συμβολισμός του –εῖν και ὄχι του –ὸν.

³⁶ Πολυκράτης Σάμου τυραννῶν: Στον Β έχει οβελιστεῖ η λέξη Σάμου

³⁷ Στον Β γράφεται με ι και ὄχι με ει.

³⁸ Στον Β διαβάζουμε στρατιᾶς και ὄχι στρατείας

19. δοκίμ(ου) ὄντ(ος) τ(ὰς) ναῦς ποιήσασθαι αἷσπερ κ(αὶ) ἐναυμάχησαν· κ(αὶ) αὐ̃ται
20. οὐ̃π(ω) εἶ̃χ(ον) διὰ πάσ(ης) κ(ατα)στρ(ώ)ματα τὰ μ(έν) οὐ̃ν ναυτικ(ὰ) τ(ῶν) Ἑλλήν(ων) τοιαῦτα ἦν, τά
21. τε παλαιὰ καὶ τ(ὰ) ὕστερ(ον) γιγνόμ(ε)να³⁹ ἰσχὺν δ(ὲ) περ(ι)εποιήσαντο ὁμῶς οὐκ ἔλα
22. χίστην οἱ προσχόντ(ες) αὐτοῖς χρημάτων τε προσόδοφ καὶ ἄλλ(ων) ἀρχῆ·
23. ἐπιπλέον(τες) γ(ὰ)ρ τ(ὰς) νήσ(ους) κατεστρέφοντο, καὶ μάλιστα(α) ὅσοι μὴ διαρκῆ εἶ̃χ(ον)
24. χ(ώ)ρ(αν) κ(ατὰ) γῆν δ(ὲ) πόλεμ(ος) ὅθεν τις καὶ δύναμ(ις) παρεγένετο, οὐδεις ξυ
25. νέστη· πάν(τες) δ(ὲ) ἦσαν, ὅσοι κ(αὶ) ἐγένοντο, πρ(ὸς) ὁμόρ(ους) τ(οὺς) σφετέρ(ους) ἐκάστοις
26. καὶ ἐκδήμ(ους) στρατείας πολὺ ἀπὸ τ(ῆς) ἑαυτ(ῶν) ἐπ' ἄλλων κ(ατα)στροφῆ οὐκ ἐξῆ
27. σαν οἱ Ἑλληνας. οὐ γὰρ ξυνειστήκεσαν πρ(ὸς) τ(ὰς) μεγίστ(ας) πόλ(εις) ὑπήκοοι,
28. οὐδ⁴⁰ αὐτοὶ ἀπὸ τ(ῆς) ἴσ(ης) κοινὰς στρατι(ὰς) ἐποιοῦντο, κ(ατ') ἀλλήλ(ους) δ(ὲ) μᾶλλ(ον)
29. ὡς ἕκαστοι οἱ ἀστυγείτονες ἐπολέμουν μάλιστα(α) δ(ὲ) ἐς τ(ὸν) πάλ(αι)
30. ποτὲ γενόμε(νον) πόλεμ(ον) Χαλκιδέων κ(αὶ) Ἐρετριῶν κ(αὶ) τὸ ἄλλο Ἑλ
31. ληνικ(ὸν) ἐς ξυμμαχί(αν) ἐκατέρ(ων) διέστη ἐπεγένετο δ(ὲ) ἄλλ(οις) τ(ε) ἄλλοθι

ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ ΣΧΟΛΙΩΝ ΣΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ

ἐπὶ ῥητοῖς γέρασι: ἀν(τι) τ(οῦ) ἐπὶ φανεραῖς τιμαῖς ἐπὶ ὁμολογουμένοις γέρ(ασιν) · τοῦτο δ(ὲ) πρὸς ἀναδιαστο(λήν)⁴¹ τ(ῶν) τυραννίδ(ων) · ὁ γ(ὰ)ρ τύρανν(ος) νόμ(ον) ἔχει τ(ῆν) βούλησ(ιν) καὶ οὐχὶ τὸ αἴσι(ον)

³⁹ Γενόμενα c, f, g : γιγνώμενα στους υπόλοιπους κώδικες, ὅπως και στον B.

⁴⁰ Οι κώδικες A,B,E,G,M παραλείπουν το αὐ̃.

⁴¹ Οι κώδικες A,B,M δίνουν ἀναδιαστολήν και ὄχι ἀντιδιαστολήν.

πατρικ(αἰ) βασιλείαι: κ(ατὰ) διαδοχ(ήν) γέν(ους), διαφορ(άν) δ(ἐ) λ(έ)γ(ει)
τυραννί(δος) κ(αἰ) βασιλ(είας) ὡς κ(αἰ) οἱ φιλόσοφοι οἱ δ(ἐ) ῥήτορ(ες) ἀδιαφόρ(ως)
καλοῦσιν

ἀντείχοντο: ἐφρόντιζ(ον) κ(αἰ) ἀντεποιοῦντο κ(αἰ) ἐπεμέλ(ον)το ἔρ(ω)τι δηλ(ονότι)
χρημάτ(ων)

γνωστότεον κ(αἰ) ἐντεῦθ(εν) ὅτι ὕστερ(ον) συνέγραψ(εν) ὁ Θουκυδίδ(ης) τ(ήν) λέξι(ν)
τ(ῆς) ἱστορίας

Περιάνδρ(ου) τ(οῦ) υἱοῦ⁴² Κυψέλου τυραννοῦντ(ος) Κορινθότι διὰ τ(ὸν) φόν(ον)
Λυκόφρον(ος) τ(οῦ) υἱέ(ος) αὐτ(οῦ) ὃν ἀνεῖλ(ον) οἱ Κερκυραῖοι. ἡ δ(ἐ) ἱστορία κ(ατὰ)
διέξοδ(ον) κεῖται παρ' Ἡροδότῳ

ἐπὶ τ(οῦ) Μίνω(ός) φ(ησιν) ἐφ' ὅσ(ον) ἠδύνατο τὸ ληστικ(ὸν) καθήρει· νῦν δ(ἐ) τὸ
λεῖπ(ον) οἱ Κορίνθιοι εἰργάσαντο

τὸ υἱέος Ἀττικ(ὸν) ἀπὸ εὐ(θείας) τ(ῆς) υἱεύς

μί(α) τ(ῶν) Κυκλά(δων) ἢ Ῥήνεια

Φωκεῖς οἱ τ(ῆς) Ἑλλάδ(ος) ἀπὸ Φωκί(δος) πόλε(ως). Φωκαῆς οἱ τ(ῆς) Ἰωνί(ας) ἀπὸ
Φωκαί(ας) πό(λεως)

Μεσσαλί(αν) οἰκίζ(οντες) ὄντες οἱ Φωκαῆς καὶ πολεμ(ού)με(νοι) ὑπὸ Περσ(ῶν)
ἀφέντ(ες) τ(ήν) Ἰωνί(αν) ἔπλευσ(αν) ἐπὶ τ(ήν) Ἀφρικ(ήν) τ(ήν) πάλαι Καρχηδόν(α)
καλ(ου)με(νην)· ἀεὶ δ(ἐ) ταῖς οἰκίζομέναις αἰ πλησί(ον) ἐναντιοῦνται. ἡ δὲ
Μεσσα(λία) πόλ(ις) (ἐστὶ) τ(ῆς) Ἀφρικ(ῆς), Καρχηδ(ῶν) δ(ἐ) ἡ νῦν Ἀφρικῆ

δυνατώτα(τα) γὰρ ταῦτα: τὸ Φωκαϊκ(ὸν) καὶ τὸ Ἰωνικ(ὸν) κ(αἰ) τὸ Πολυκράτ(ους)

πεντηκόντορός (ἐστὶ) ναῦς ἢ ὑπὸ (πεντήκοντα) ἐρεσσομένη

Μηδικὰ καλ(οῦ)σι τ(ὰ) κ(ατὰ) τ(ήν) Ξέρξ(ου) ἔλασιν

ὄμ(ως) καίπερ οἱ σπουδάσ(αν)τες αὐτ(οῖς) κ(αἰ) τοῖς ὑπηκόοις

ἢ οἱ καταστρέφον(τες) ἢ οἱ καταστρεφό(μενοι)

λείπει τὸ συντελείας

---

⁴² Στους κώδικες Α και Β διαβάζουμε τοῦ υἱοῦ.

οἷ(ον) ἀ(πὸ) τ(ῆς) ἰδί(ας) ἕκαστ(ος) οὐσί(ας) τὸ φθάν(ον)

Χακλι(δέων): ἐπολέμουν οὗτοι πρ(ὸς) ἀλλήλ(ους) περὶ τ(οῦ) Ληλαντί(ου) πεδί(ου)

διέστη: διεσπάρ(θη), ἀνεχώρ(ησεν), οὐ συνεμάχ(ησεν)· οὐ γ(ὰ)ρ λ(έ)γ(ει) ὅτι
ἐμερίσθη ἀλλ(ὰ) μόνοι Χαλκιδεῖς μόνοις Ἐρετριεῦσιν ἐμάχοντο

ΜΕΤΑΦΡΑΦΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. κωλύματα τοῦ⁴³ ἀυξηθῆναι, κ(αί) ἴωσι προχωρησ(αν)τ(ων) ἐπὶ μέγα
2. τ(ῶν) πραγμάτων Κῦρος καὶ ἡ Περσικὴ βασιλεία Κροῖσ(ον) καθε
3. λοῦσ(α) καὶ ὅσα ἐντ(ὸς) Ἄλυ(ος) ποταμ(οῦ) πρ(ὸς) θάλ(ασσαν) ἐπεστράτευσ(ε) καὶ τ(ὰς)
4. ἐν τῇ ἠπείρ(ω) πόλ(εις) ἐδούλωσε, Δαρειῖ(ός) δ(ἐ)⁴⁴ ὕστερ(ον) τ(ῶ) Φοινίκ(ων) ναυτικῶ
5. κρατ(ῶν) κ(αί) τ(ὰς) νήσ(ους) τύραννοί δε⁴⁵ ὅσοι ἦσ(αν) ἐν τ(αῖς) Ἑλληνικαῖς
6. πόλεσι, τὸ ἐφ' ἑαυτ(ῶν) μόν(ον) προορ(ώ)με(νοι) ἕξ τε τὸ σῶμα κ(αί) ἐς τὸ τ(ὸν) ἴδι(ον)
7. οἴκ(ον) αὔξ(ειν) δι' ἀσφαλείας ὅσ(ον) ἐδύναντο μάλιστ(α) τ(ὰς) πόλ(εις) ὄκ(ουν) ἐπρά
8. χθη τε⁴⁶ ἀπ' αὐτ(ῶν) οὐδέν⁴⁷ ἔργ(ον) ἀξιόλογ(ον) εἰ μὴ⁴⁸ τι πρ(ὸς) περιοίκ(ους) τ(οὺς) αὐτ(ῶν)
9. ἐκάστοις· οἱ γὰρ ἐν Σικελία ἐπὶ πλεῖστ(ον) (ἐ)χώρησ(αν) δυνάμε(ως). οὗτ(ω)
10. πανταχό(θεν) ἡ Ἑλλ(ὰς) ἐπὶ πολὺν χρόν(ον) κατείχετο μήτε κοινῇ φανερ(ὸν)
11. μηδ(έν) κατεργάζεσθαι, κ(ατὰ) πόλ(εις) τε ἀτολμοτέρ(α) εἶν(αι). ἐπειδὴ δ(ἐ) οἱ
12. τε Ἀθηναί(ων) τύραννοι καὶ οἱ ἐκ τ(ῆς) ἄλλ(ης) Ἑλλάδ(ος) ἐπὶ πολὺ κ(αί) πρ(ὶν) τυ
13. ραννευθεῖσ(ης) οἱ πλεῖστοι κ(αί) τελευταῖοι πλ(ήν) τ(ῶν) ἐν Σικελί(α) ὑπὸ Λ(α)κε
14. δαιμονί(ων) κ(ατ)ελύθησ(αν) ἡ γ(ὰ)ρ Λακεδαιίμ(ων) μετὰ τὴν κτῆσ(ιν)⁴⁹ τ(ῶν) νῦν ἐνοικούντ(ων)
15. αὐτ(ήν) Δωριέ(ων) ἐπὶ πλεῖστ(ον) ὧν ἴσμεν χρόν(ον) στασιάσασ(α) ὅμ(ως) ἐκ πα
16. λαιτάτ(ου) κ(αί) ἠὺνομήθη καὶ αἰεὶ ἀτυράννευτ(ος) ἦν· ἔτη γάρ (ἐστὶ) μάλιστ(α) τετρακόσια
17. καὶ ὀλίγῳ πλεί(ω) ἐς τ(ήν) τελευτ(ήν) τοῦδε τ(οῦ) πολέμ(ου) ἃ ἀφ' οὗ⁵⁰ Λακε

⁴³ Στον κώδικα Β διαβάζουμε τοῦ και όχι μὴ

⁴⁴ Οἱ κώδικες Α,Β,Γ,Μ δίνουν δὲ και όχι τε

⁴⁵ Ομοίως δὲ ἀντὶ τε δίνουν οἱ Α,Β,Ε,Γ,Μ.

⁴⁶ Τε ἀντὶ δὲ διαβάζουμε στους Α,Β,Ε,Γ,Μ.

⁴⁷ ἀπ' αὐτῶν οὐδὲν δίνουν οἱ Α,Β,Ε,Γ,Μ ἐνῶ οἱ ἄλλοι οὐδὲν ἀπ' αὐτῶν

⁴⁸ Ο κώδικας Β παραλείπει μετὰ το μὴ το εἶ· το ἴδιο συμβαίνει και στους Α,Ε,Γ,Μ.

⁴⁹ Κτῆσιν και όχι κτίσιν διαβάζουμε στους Α,Β,γ,Γ,Μ.

18. δαιμόνιοι **τοιαύτη**⁵¹ πολιτεία χρῶνται, κ(αί) δι' αὐτὸ δυνάμε(νοι) κ(αί)
19. τ(ὰ) ἐν τ(αῖς) ἄλλ(αις) πόλεσι καθίστασαν μετὰ δ(ὲ) τ(ῆν) τ(ῶν) τυράνν(ων)
κ(ατά)λυσ(ιν)
20. ἐκ τ(ῆς) Ἑλλάδ(ος) οὐ πολλοῖς ἔτεσιν ὕστερ(ον) καὶ ἡ ἐν Μαραθῶνι μάχη
21. Μήδων πρ(ὸς) Ἀθηναί(ους) ἐγένετο δεκάτῳ δὲ ἔτει μετ' αὐτ(ῆν) αὐθ(ις) ὁ
βάρβαρ(ος)
22. τῷ μεγάλῳ στόλ(ῳ) ἐπὶ τ(ῆν) Ἑλλά(δα) δουλωσόμε(νος) ἦλθ(εν) κ(αί)
μεγάλ(ου) κινδύν(ου)
23. ἐπικρεμας(θέντος) οἷ τε Λακεδαιμόνιοι τ(ῶν) ξυμπολεμησ(αν)τ(ων)
Ἑλλήν(ων) ἡγή
24. σαντο δυνάμει προύχ(οντες) κ(αί) οἱ Ἀθηναῖοι ἐπι(όν)τ(ων) τ(ῶν) Μήδ(ων)
διανοηθέν(τες) ἐκ
25. λιπ(εῖν) τ(ῆν) πόλ(ιν) καὶ ἀνασκευασάμε(νοι) ἐς τ(ὰς) ναῦς **ἐμβάν(τες)**⁵²
ναυτικοὶ
26. ἐγέν(ον)το κοινῆ τε ἀπώσάμενοι τ(ὸν) βάρβαρ(ον) ὕστερ(ον) οὐ πολλ(ῶ)
διεκρί
27. θησ(αν) πρ(ὸς) τ(ε) Ἀθηναί(ους) καὶ Λακεδαιμονί(ους) οἷ τε ἀποστάν(τες)
βασιλ(έως) Ἑλλην(ες)
28. καὶ οἱ ξυμπολεμησ(αντες) δυνάμει γὰρ ταῦτ(α) μέγιστα διεφάνη ἰσχυ(ον)
29. γ(ὰ)ρ οἱ μ(έν) κ(ατὰ) γ(ῆν) οἱ δ(ὲ) ναυσίν καὶ ὀλίγ(ον) μ(έν) χρόν(ον)
ξυνέμεινεν ἡ ὁμαιχμία,
30. ἔπειτ(α) δ(ὲ)⁵³ διενεχθέν(τες) οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ Ἀθηναῖοι ἐπολέμη
31. σ(αν) μετὰ τ(ῶν) ξυμμάχ(ων) πρ(ὸς) ἀλλήλ(ους) κ(αί) τ(ῶν) ἄλλ(ων)
Ἑλλήν(ων) **οἵτινες**⁵⁴ που διασταῖεν

ΜΕΤΑΦΡΑΦΗ ΣΧΟΛΙΩΝ ΣΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ

τὸ ἐξῆς· καὶ Ἴωσι Κύρ(ος) ἐπεστράτευσ(ε) Κροῖσ(ον) καθελ(ὼν) κ(αί) τὰ ἐξῆς

καὶ ὅσα: ἀπὸ κοινοῦ τὸ καθελοῦσα

καὶ τ(ὰς) νήσ(ους): ἀπὸ κοιν(οῦ) τὸ ἐδήλωσ(ε)

⁵⁰ ἀφ' οὔ] ἄ <G> M Hermogemes: ἄ ἀφ' οὔ AB

⁵¹ Στον Β διαβάζουμε τοιαύτη και όχι τῆ αὐτῆ

⁵² Οἱ Α,Β,Ε,Γ,Μ δίνουν ἐμβάντες και ὄχι ἐσβάντες

⁵³ Οἱ Α,Β,Ε,Γ,Μ προσθέτουν το δὲ μετὰ το ἔπειτα

⁵⁴ Στον Β διαβάζουμε οἵτινες και ὄχι εἴ τινές

λ(έγει) δ(ἐ) Χίον καὶ Σάμ(ον)

εἰς τὸ φυλάσσειν τὸ ἴδι(ον) σῶμ(α)

μάλιστα(α) τ(ὰς) πόλ(εις) τὸ μάλιστα(α) ἀντὶ τ(οῦ) ἀκριβ(ῶς) λαμβάνει ὁ Θουκυδίδης

τὸ δ(ἐ) ὑπερβατ(ὸν) οὐ(τως)· τύραννοι τ(ὰς) πόλεις ᾠκουν

φανερὸν ἀντὶ τ(οῦ) λαμπρ(ὸν)

ἀν(τὶ) τ(οῦ) ἀφ' οὗ

κ(ατὰ) κοιν(οῦ) τ(ὸ) κατείχετο

ἢ γὰρ Λακεδαίμων ἐπὶ πλεῖστ(ον) ὧν ἴσμεν χρόν(ον) στασιάσασα πρὸ τ(ῆς)

Ἡρακλειδ(ῶν) καθόδ(ου) δηλ(ονότι) ὁμ(ως) μ(ετὰ) τ(ῆν) κτίσ(ιν) τ(ῶν) νῦν

ἐνοικούντ(ων) αὐτ(ῆν) Δωριέ(ων) εὐνομήθη

ἅ ἀφ' οὗ: εἰς ἅ υ' ἔτη οἱ Λακεδαιμόνιοι τουτ(έστιν) ἐν οἷς ἔτεσιν

τὸ καθίστασαν ἀν(τὶ) τ(οῦ) εἰς τάξιν τινὰ καὶ κ(ατὰ)στασ(ιν) ἔφερ(ον) τ(ὰ) πράγματα

τὰς τυραννίδας καθαιροῦντες

τοῦ θεολ(όγου)

διό(τι) τυραννοκτόνοι

οὐχ ὅ(τι) διανοηθέντες οὐκ ἐποίησαν ἀλλ(ὰ) θαυμάζει π(ῶς) ὅλ(ως) διανοήθησαν

τὰ πράγμα(τα) τ(ῶν) Ἀθ(ηναίων) κ(αὶ) Λακεδαιμονί(ων)

φιλί(α), ὁμόνοι(α)

ἢ μὲν ἀκριβῆς αἰτία τ(ῆς) μάχ(ης) οὐ φέρεται πόθ(εν) ἐγένετο· δεῖ δὲ εἰδέναι ὡς μετὰ

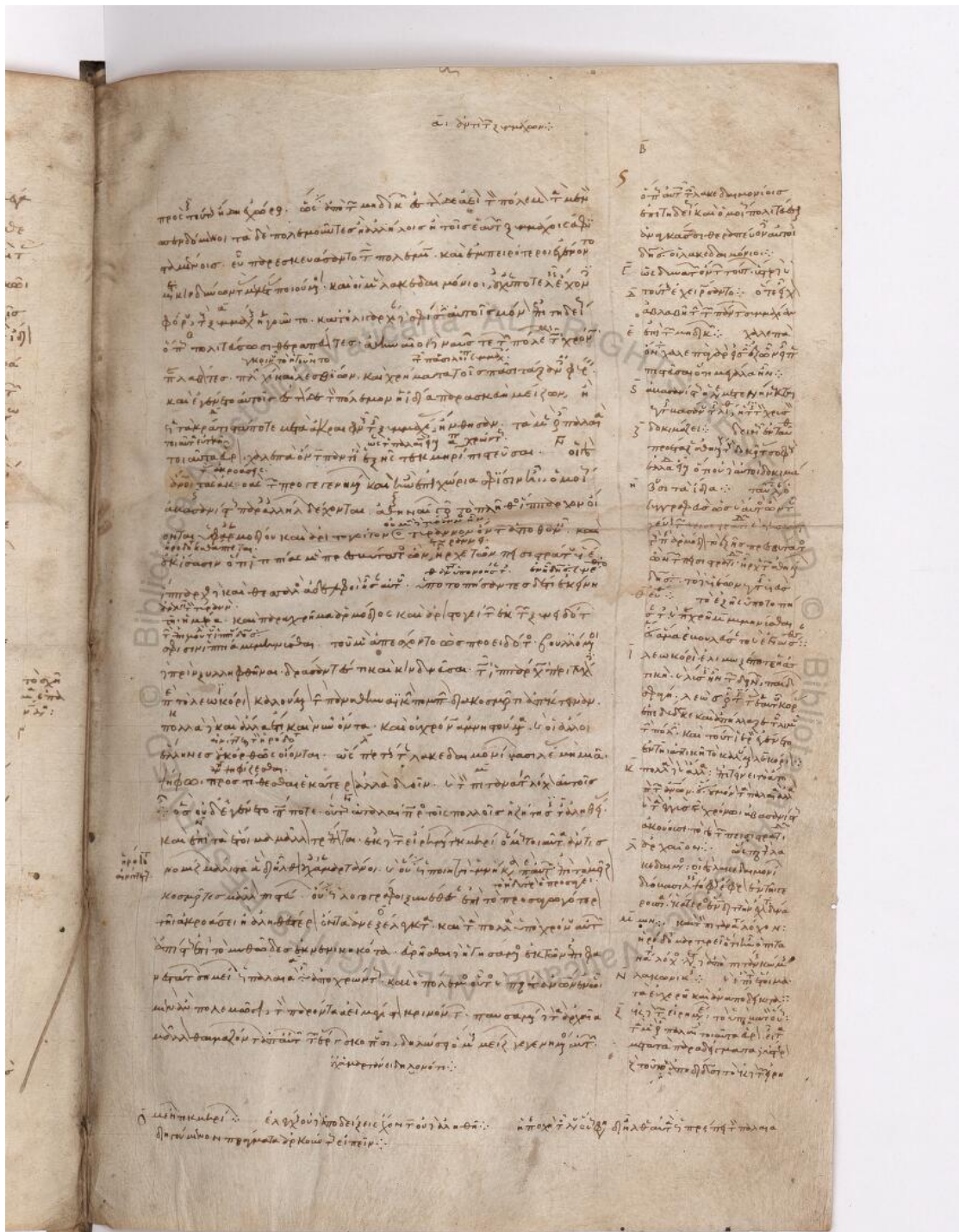
τ(ὸν) Μηδικ(ὸν) ἐγένετο πόλεμ(ον) κ(αὶ) ἔστι μία ὧν μέμνηται ὁ συγγραφεὺς ἐν τῇ

πεντηκονταετηρί(δι)

διασταΐειν: διενεχθεῖεν, στασιάσαιεν πρ(ὸς) ἀλλήλ(ους)

πρ(ὸς) τούτ(ους): οἱ μ(έν) ὀλιγαρχικοὶ πρ(ὸς) Λακεδαιμονίους οἱ δ(ἐ) δημοκρατικοὶ

πρὸς Ἀθηναίους

ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. πρὸς τούτ(ους) ἤδη ἐχώρουν. ὥσ(τε) ἀπὸ τ(ῶν) Μηδικ(ῶν) ἐς τ(ὸν)δε αἰεὶ τ(ὸν) πόλεμ(ον) τ(ὰ) μὲν
2. σπενδόμενοι, τὰ δὲ πολεμοῦντες ἢ ἀλλήλοισι ἢ τοῖς ἑαυτ(ῶν) ξυμμάχοις ἀφι
3. σταμένοις εὖ παρεσκευάσαντο τ(ὰ) πολέμι(α) καὶ ἐμπειρότεροι ἐγένον(το)
4. μ(ετὰ) κινδύνων τ(ὰς) μελέτ(ας) ποιούμε(νοι). καὶ οἱ μ(έν) Λακεδαιμόνιοι οὐχ ὑποτελ(εῖς) ἔχον(τες)
5. φόρ(ου) τ(οὺς) ξυμμάχ(ους) ἠγοῦντο, κατ' ὀλιγαρχί(αν) δ(ὲ) σφίσι(ν) αὐτοῖς μόν(ον) ἐπιτηδεί(ως)
6. ὅπ(ως) πολιτεύσωσι⁵⁵ θεραπεύ(ον)τες, Ἀθηναῖοι δ(ὲ) ναῦς τε τ(ῶν) πόλε(ων) τ(ῶ) χρόν(ω)
7. π(αρα)λαβ(όν)τες πλ(ήν) Χί(ων) καὶ Λεσβί(ων), καὶ χρήματα τοῖς πᾶσι τάξαν(τες) φέρ(ειν).
8. καὶ ἐγένετο αὐτοῖς ἐς τ(ὸν)δε τ(ὸν) πόλεμον ἢ ἰδία παρασκευὴ μείζων ἢ
9. ὡς τὰ κράτιστά ποτε μετὰ ἀκραϊφν(οῦς) τ(ῆς) ξυμμαχί(ας) ἦνθησαν τὰ μ(έν) οὔν παλαι(ὰ)
10. τοιαῦτα εὐρ(ον)⁵⁶ χαλεπὰ ὄντ(α) παντὶ ἐξῆς τεκμηρί(ω) πιστεῦσαι. οἱ γ(ὰ)ρ
11. ἄν(θρωπ)οι τὰς ἀκοὰς τ(ῶν) προγεγενημέ(νων) καὶ ἦν ἐπιχώρια σφίσι(ν) ἦ, ὁμοί(ως)
12. ἀβασανίστ(ως) παρ' ἀλλήλ(ων) δέχονται Ἀθηναί(ων) γοῦν τὸ πλῆθ(ος) Ἴππαρχον οἷ
13. ονται ὑφ' Ἀρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος τύραννον ὄντ(α) ἀποθαν(εῖν) καὶ
14. οὐκ ἴσασιν ὅτι Ἴππίας μ(έν) πρεσβύτατ(ος) ὢν ἦρχε τῶν Πεισιστράτ(ου) υἱέ(ων)
15. Ἴππαρχ(ος) δ(ὲ) καὶ Θεσσαλ(ός) ἀδελφοὶ ἦσ(αν) αὐτ(οῦ) ὑποτοπήσαντες δέ τι ἐκείνη
16. τῆ ἡμέρα καὶ παραχρῆμα Ἀρμόδιος καὶ Ἀριστογείτ(ων) ἐκ τ(ῶν) ξυνειδότη(ων)
17. σφίσι(ν) Ἴππία μεμνηῦσθαι τοῦ μ(έν) ἀπέσχοντο ὡς προειδότη(ος) βουλόμε(νοι)
18. δ(ὲ) πρὶν ξυλληφθῆναι δράσαντές τι καὶ κινδυνεῦσαι, τ(ῶ) Ἰπάρχ(ω) περιτυχ(όντες)

⁵⁵ Οἱ Α,Β,Ε,Γ,Μ δίνουν πολιτεύσωσι καὶ ὄχι πολιτεύουσι.

⁵⁶ Ο Β γράφει εὔρον καὶ ὄχι ἠῦρον.

19. περὶ τὸ **Λεωκόρι(ον)**⁵⁷ καλούμε(νον) τ(ήν) Παναθηναϊκ(ήν) πομπ(ήν) διακοσμοῦντι ἀπέκτειναν.
20. πολλὰ δ(ὲ) καὶ ἄλλα ἔτι καὶ νῦν ὄντα καὶ οὐ χρόν(ω) ἀμνηστούμε(να) κ(αὶ) οἱ ἄλλοι
21. Ἕλληνες οὐκ ὀρθῶς οἴονται, ὥσπερ τ(οὺς) τ(ε) Λακεδαιμονί(ων) βασιλέ(ας) μὴ μιᾶ
22. ψήφῳ προστίθεσθαι ἐκάτερ(ον) ἀλλὰ δυοῖν, κ(αὶ) τ(ὸν) Πιτανάτ(ην) λόχ(ον) αὐτοῖς
23. (εἶναι) ὃς οὐδ' ἐγένετο π(ώ)ποτε. οὐτ(ως) ἀταλαίπ(ω)ρ(ος) τοῖς πολλοῖς ἢ ζήτησ(ις) τ(ῆς) ἀληθεί(ας)
24. καὶ ἐπὶ τὰ ἐτοῖμα μᾶλλ(ον) τρέπ(ον)ται. ἐκ δ(ὲ) τ(ῶν) εἰρημέ(νων) τεκμηρί(ων) ὅμ(ως) τοιαῦτ(α) ἄν τις
25. νομίζ(ων) μάλιστα ἂ διήλθ(ον) οὐχ ἁμαρτάνοι, κ(αὶ) οὐ(τε) ὡς ποιηταὶ ὑμνήκασι περὶ αὐτ(ῶν) ἐπὶ τὸ μεῖζ(ον)
26. κοσμοῦντες μᾶλλ(ον) πιστεύ(ων) οὐ(τε) ὡς λογογράφοι ξυνέθεσ(αν) ἐπὶ τὸ προσαγωγότερ(ον)
27. τῆ ἀκροάσει ἢ ἀληθέστερ(ον) ὄντα ἀνεξέλεγκτ(α) καὶ τ(ὰ) πολλ(ὰ) ὑπὸ χρόν(ου) αὐτ(ῶν)
28. ἀπίστ(ως) ἐπὶ τὸ μυθῶδες ἐκνευκικότητα, **εὐρῆσθαι**⁵⁸ δ(ὲ) ἡγησάμε(νος) ἐκ τῶν ἐπιφα
29. νεστάτ(ων) σημεί(ων) ὡς παλαιὰ (εἶναι) ἀποχρώντ(ως) καὶ ὁ πόλεμ(ος) οὐτ(ος) κ(αὶ) περ τ(ῶν) ἀν(θρώπ)ων ἐν ᾧ
30. μὲν ἂν πολεμῶσι τ(ὸν) παρόντα αἰεὶ μέγιστ(ον) κρινόντ(ων) παυσαμέ(νων) δ(ὲ) τ(ὰ) ἀρχαῖα
- 31.** μᾶλλ(ον) θαυμάζοντ(ων) ἀπ' αὐτ(ῶν) τ(ῶν) ἔργ(ων) σκοπ(οῦ)σι δηλώσει ὅμ(ως) μεῖζ(ων) γεγενημέ(νος) αὐτ(ῶν)

⁵⁷ Ο Β το δίνει με ι και όχι με ει.

⁵⁸ Ξανά χρησιμοποιεῖ ευ αντί για ηυ

ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ ΣΧΟΛΙΩΝ ΣΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ

α: ἀντι τ(ῶν) ξυμμάχων

β: ὅπ(ως) αὐτ(οῖς) τ(οῖς) Λακεδαιμόνιοις ἐπιτηδεῖ(ως) καὶ ὁμοί(ως) πολιτεύεσθαι ἀναγκάσ(ω)σι θεραπεύον(τες) αὐτοὶ δηλ(ονότι) οἱ Λακεδαιμόνιοι

γ: ὡς δυνατ(ῶν) ὄντ(ων) τούτ(ων)· ὕστερον δ(ὲ) κ(αὶ) τούτ(ους) ἐχειρώσαντο

δ: ὅτε εἶχ(ον) ἀβλαβῆ τ(ῆν) τ(ῶν) πάντ(ων) συμμαχίαν ἐπὶ τ(ῶν) Μηδικ(ῶν)

ε: χαλεπὰ ὄν(τα): χαλεπὰ γάρ εἰσ(ιν) ἐξ ὧν εἶπ(ε) πιστεῦσαι ὅτι μεγάλα ἦν

ς: ἀβασανίστ(ως): ἡ λ(έξις) μετενήνεκται ἀ(πὸ) τ(ῆς) βασάν(ου) τ(ῆς) λί(θου) ἦτ(ις) τ(ὸν) χρυσ(ὸν) δοκιμάζει

ζ: δειν(ῶς) ἐνταῦ(θα) προέταξ(εν) Ἀθηναί(ους) τ(οὺς) δοκοῦντ(ας) σοφ(οὺς) Ἑλλά(δος) (εἶναι) ὅτι οὐ(δὲ) αὐτοὶ δοκιμάζ(ου)σι τὰ ἴδια

η: ταῦ(τα) λέ(γει) ὁ συγγραφεὺς ὡς κ(αὶ) αὐτ(ὸς) ὧν τ(οῦ) γέν(ους) τ(ῶν) Πεισιστρατιδ(ῶν) καὶ διαβάλλει τ(οὺς) περὶ Ἀρμόδι(ον)

θ: ἐξῆς πρεσβύτατ(ος) ὧν τ(ῶν) Πεισιστρατιδ(ῶν) ἦρχ(ε) τ(ῶν) Ἀθηναί(ων) δηλ(ονότι). τὸ δ(ὲ) υἰέων ἀ(πὸ) τ(ῆς) υἰεὺς εὐθ(είας)

θ: τὸ ἐξῆς· ὑποτοπήσ(αν)τ(ες) καὶ π(αρα)χρηῆμ(α) μεμνηῦσθαι ὅ(τι) ἅμα ἐβουλεύσ(αν)το κ(αὶ) ἐγνώσ(θησαν)

ι: Λεωκόρι(ον): ἐλίμωξε ποτε ἡ Ἀττική κ(αὶ) λύσ(ις) ἦν τ(ῶν) δειν(ῶν) παίδ(ων) σφαγῆ. Λεῶς οὖν τ(ις) τ(ὰς) ἑαυτ(οῦ) κόρ(ας) ἐπιδέδωκε καὶ ἀπήλλαξε τ(οῦ) λιμ(οῦ) τ(ῆν) πόλ(ιν) καὶ τούτ(ων) ἱερ(ον) ἐγένετο ἐν τῇ Ἀττικῇ τὸ καλούμε(νον) Λεωκόρι(ον)

κ: πολλ(ὰ) δ(ὲ) κ(αὶ) ἄλλ(α): ἐπιτείνει τὸ ἄτοπ(ον) τ(ῶν) ἀν(θρώπ)ων ὅ(τι) οὐ μόν(ον) τ(ὰ) παλαι(ά) ἀλλ(ὰ) κ(αὶ) τ(ὰ) ἐγγύς τ(ῶ) χρόνῳ ἀβασανίστ(ως) ἀκούουσιν· τὸ γ(ὰ)ρ τ(ῶν) Πεισιστρατιδ(ῶν) ἀρχαῖον

λ: ὥσπερ τ(οῖς) Λακεδαιμονί(οις): οἱ γ(ὰ)ρ Λακεδαιμόνιοι δύο βασιλ(εῖς) ψήφ(ους) ἔφερ(ον) ἐν τῇ γερουσί(α) ἐκάτερ(ος) ἕν(α), διττὴν ἔχ(οντα) τ(ῆν) δύναμιν

μ: καὶ τ(ὸν) Πιτανάτ(ην) λόχον: Ἡρόδοτος μαρτυρεῖ ὅτι ἦν ὁ Πιτανάτ(ης) λόχ(ος)·
λ(έγεται) δ(ὲ) ἀπὸ Πιτάν(ης) κώμ(ης) Λακωνικ(ῆς)

ν: τὰ ἐτοῖμα: τὰ εὐχερῆ καὶ ἀναπόδεικτα

ξ: ἐκ δ(ὲ) τ(ῶν) εἰρημέ(νων): τὸ ὑπερβατ(ὸν) οὕ(τω)· τ(ὰ) μ(έν) οὖν παλαι(ὰ)
τοιαῦτα εὗρ(ον)· εἴτ(α) μετὰ τὰ παραδείγματα ὕστερ(ον) πρ(ὸς) τοῦτο ἀποδίδωσι
τὸ ἐκ δ(ὲ) τ(ῶν) εἰρημέν(ων) τεκμηρί(ων)

ἐλέγχ(ους) οὐδ(ὲ) ἀποδείξεις ἔχοντ(α) οὐδ(ὲ) ἀληθῆ

ἢ περι(οχή) τ(οῦ) λόγ(ου) οὕ(τω) φ(ησί) διήλθ(ον) αὐτ(ά) ὡς πρέπει τ(ὸν) παλαιὰ
διηγούμενον πράγματα ἀρκούντ(ως) εἰπεῖν

ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. Καὶ (ὄ)σα μὲν λόγῳ εἶπ(ον) ἕκαστοι ἢ μέλλοντες πολεμήσ(ειν) ἢ ἐν αὐτῷ ἤδη
2. ὄντες χαλεπὸν τὴν ἀκρίβειαν αὐτὴν τ(ῶν) λεχθέντ(ων) διαμνημονεῦσαι
3. ἦν ἐμοὶ τε ὦν αὐτ(ὸς) ἤκουσα καὶ τοῖς ἄλλοθεν ποθ(εν) ἐμοὶ ἀπαγγέλλ(ου)σιν
4. ὡς δ' ἂν ἐδόκουν ἐμοὶ ἕκαστοι περὶ τ(ῶν) αἰεὶ παρόντ(ων) τὰ δέον(τα) μάλιστα εἰπ(εῖν) ἔχο
5. μὲν ὅ(τι) ἐγγύτα(τα) τ(ῆς) ξυμπάσ(ης) γνώμ(ης) τ(ῶν) ἀληθ(ῶς) λεχθέντ(ων), οὕ(τως) εἴρηται. τὰ δ' ἔρ
6. γὰ τῶν πραχθέντ(ων) ἐν τῷ πολέμῳ οὐκ ἐκ τ(οῦ) π(αρα)τυχ(όν)τ(ος) πυνθανόμε(νος) ἠξίωσ(α)
7. γράφ(ειν) οὐδ' ὡς ἐμοὶ ἐδόκει, ἀλλ' οἷς τε αὐτ(ὸς) παρῆν καὶ π(αρά) τ(ῶν) ἄλλ(ων) ὅσ(ον) δυνατ(ὸν)
8. ἀκριβεῖα περὶ ἐκάστου ἐπεξελεθῶν ἐπιπόν(ως) δ(ὲ) ἠύρισκετο διό(τι) οἱ
9. παρ(όν)τες τοῖς ἔργοις ἐκάστοις οὐ ταῦτα π(ερί) τ(ῶν) αὐτ(ῶν) ἔλεγ(ον) ἀλλ' ὡς ἐκατέρ(ων)
10. τις εὐνοίας ἢ μνήμης ἔχοι. καὶ ἐς μὲν ἀκρόασιν ἴσ(ως) τὸ μὴ μυθῶ(δες)
11. αὐτῶν ἀτερπέστερ(ον) φανεῖται ὅσοι δ(ὲ) βουλήσονται τ(ῶν) τε γενομένων
12. τὸ σαφές σκοπ(εῖν) κ(αὶ) τ(ῶν) μελλόντ(ων) ποτὲ αὔθις κατὰ τὸ ἀνθρώπει(ον)⁵⁹ τοιούτ(ων)
13. καὶ παραπλησίων ἔσεσθ(αι), ὠφέλιμα κρίν(ειν) αὐτὰ ἀρκούντ(ως) ἔξει. κτῆ
14. μά τε ἐς αἰεὶ μᾶλλ(ον) ἢ ἀγώνισμ(α) ἐς τὸ παραχρῆμα ἀκού(ειν) ξύγκειται
15. τ(ῶν) δ(ὲ) πρότερ(ον) ἔργ(ων) μέγιστ(ον) ἐπράχθη τὸ Μηδικ(όν), κ(αὶ) τοῦτο ὅμ(ως) δουεῖν⁶⁰ ναυμαχί
16. αιν καὶ πεζομαχίαιν ταχεῖαν τ(ὴν) κρίσιν ἔσχεν τούτ(ου) δ(ὲ) τ(οῦ) πολέμ(ου)
17. μῆκός τε μέγα προύβη παθήματά τε ξυνηνέχθη γενέσθαι ἐν αὐτ(ῷ)
18. τῆ Ἑλλάδι οἷα οὐχ ἕτερα ἐν ἴσῳ χρόνῳ οὕ(τε) γὰρ πόλεις τοσαῖ
19. δε ληφθεῖσαι ἠρημώθησαν αἱ μ(ὲν) ὑπὸ βαρβάρ(ων) αἱ δ' ὑπὸ σφῶν αὐτ(ῶν)
20. ἀντιπολεμούντ(ων) εἰσὶ δ' αἱ κ(αὶ) οἰκῆτορ(ας) μετέβαλ(ον) ἀλίσκόμεναι οὕ(τε)
21. φυγαὶ τοσαῖδε ἀνθρώπων καὶ φόν(ος) ὁ μ(ὲν) κατ' αὐτ(ὸν) τ(ὸν) πόλεμον ὁ δὲ διὰ τὸ

⁵⁹ Οἱ Α,Β,Ε,Γ,Μ δύνουν ἀνθρώπειον καὶ ὄχι ἀνθρώπινον

⁶⁰ Στον Β διαβάζουμε δουεῖν καὶ ὄχι δουῖν

22. στασιάζειν τά τ(ε) πρότερ(ον) ἀκοῆ μ(έν) λεγόμεν(α) ἔργω δ(ἐ) σπανιώτερον
23. βεβαιούμε(να) οὐκ ἄπιστ(α) κατέστη σεισμ(ῶν) τ(ε) πέρι οἱ ἐπὶ πλεῖστ(ον)
ἅμα μέρος
24. γῆς καὶ ἰσχυρότατοι οἱ αὐτοὶ ἐπέσχον ἡλίου τε ἐκλείψεις αἱ
25. πυκνότεραι π(αρά) τ(ὰ) ἐκ τ(οῦ) πρὶν χρόνου μνημονευόμε(να) ξυνέβησαν
26. αὐχμοὶ τε ἔστι παρ' οἷς μεγάλοι καὶ ἀπ' αὐτ(ῶν) κ(αὶ) λιμοὶ καὶ ⁶¹ οὐχ ἥκιστα
βλά
27. ψασα καὶ μέρ(ος) τι φθείρασα ἢ λοιμώδ(ης) νόσ(ος) ταῦτα γ(ὰ)ρ πάν(τα) μετὰ
28. τοῦδε τ(οῦ) πολέμ(ου) ἅμα ξυνεπέθετο ἤρξαντο δ(ἐ) αὐτ(οῦ) Ἀθηναῖοι
29. καὶ Πελοποννήσιοι λύσαν(τες) τ(ὰς) **τριακοντούτις**⁶² σπονδ(ὰς) αἱ αὐτοῖς
30. ἐγένοντο μ(ετὰ) Εὐβοίας ἄλωσ(ιν) διότι δ' ἔλυσαν, τ(ὰς) αἰτί(ας) **προέγραψα**⁶³
- 31.** πρῶτ(ον) κ(αὶ) τ(ὰς) διαφοράς, τοῦ μή τιν(α) ζητῆσαί ποτε ἐξ ὅτ(ου)
τοσοῦτ(ος) πόλεμ(ος)

ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ ΣΧΟΛΙΩΝ ΣΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ

τὸ εἶναι ἀντὶ τ(οῦ) ὄντα

προκ(ατα)σκευάζει τὰς δημηγορίας

ἐπιτηδείως τ(ὴν) ἄγνοιαν προφασίζεται ἵνα χρήσηται τοῖς οἰκειοῖς ἐνθυμήμασιν

ὡς φιλαθῆναι(ος) δοκεῖ τοῦτο **λέγειν**⁶⁴

ἐστρατήγει γὰρ κ(αὶ) αὐτ(ὸς) ἔ(ως) τῆς (τετάρτης) ἱστορίας

εὐνοίας ἐπὶ Λακεδαιμονίων μνήμης ἐπὶ Ἀθηναίων

ἐπει(δὴ) ἄδηλ(α) τ(ὰ) ἀνθρώπιν(α)

παραπλησί(ων): μεγέθ(ους)

κτῆμα τὴν ἀλήθει(αν), ἀγώνισμα τ(ὸν) γλυκὸν λόγον αἰνίττεται δὲ τὰ μυθικὰ

Ἡροδότ(ου)

⁶¹ Οἱ Α,Β,Ε,Γ,Δ στο σημεῖο αὐτὸ παραλείπουν τὸ ἄρθρο ἦ.

⁶² Στον Β ἡ κατάληξη γράφεται με ι καὶ ὄχι με ει.

⁶³ Ο Β δίνει προέγραψα καὶ ὄχι προύγραψα.

⁶⁴ Λέγειν δίνουν οἱ κώδικες Α καὶ Β ἐνῶ ο Μ λέγων.

ναυμαχίαι (δύο) ἐν Ἀρτεμισίῳ καὶ ἐν Σαλαμῖνι· πεζομαχίαι (δύο) ἐν Πύλαις καὶ ἐν Πλαταιαῖς

ἐν κζ' ἔτεσι

οἷον Ποτίδαια καὶ Αἴγιν(α)

ἀπὸ κοινοῦ τὸ **ξυνήνεχθαι**⁶⁵ γενέσθαι

τοὺς Ἀθηναίους

μετὰ λς' ἔτη τ(ῶν) Μηδικ(ῶν) ἐγένοντο αἱ τριακοντούτ(εις) σπονδαί καὶ ἐφυλάχθησ(αν) ἔτη ιδ' ὡς γενέσθαι ἔτη ν' ἀπὸ τ(ῶν) Μηδικ(ῶν) ἕως τ(ῶν) Πελοποννησιακ(ῶν)

---

⁶⁵ Ο Β δίνει ξυνήνεχθαι καὶ ὄχι ξυνεπέχθη.

ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. τοῖς Ἑλλησι κατέστη τὴν μ(έν) γὰρ ἀληθεστάτην πρόφασιν ἀφανεστά
2. τὴν δὲ λόγῳ τ(οὺς) Ἀθηναί(ους) ἠγοῦμαι μεγάλους γιγνομέ(νους) κ(αὶ)
φόβ(ον) παρέχον(τας)
3. τοῖς Λακεδαιμονίοις ἀναγκάσαι ἐς τὸ πολεμ(εῖν) αἱ δ' ἐς τὸ φανερ(όν)
4. λεγόμεναι αἰτίαι αἴδ' ἦσαν ἑκατέρ(ων) ἀφ' ὧν λύσαν(τες) τ(ὰς) σπονδὰς ἐς
5. τ(ὸν) πόλεμ(ον) κατέστησαν Ἐπίδαμν(ός) (ἐστι) πόλ(ις) ἐν δεξιᾷ ἐσπλέοντι
6. τ(ὸν) Ἴόνι(ον) κόλπ(ον) προσοικοῦσι δ' αὐτ(ήν) Ταυλάντιοι βάρβαροι Ἴλλυρι
7. κ(ὸν) ἔθν(ος) ταύτην ἀπόκισαν μὲν Κερκυραῖοι, οἰκιστῆς δ' ἐγένετο
8. Φαλῖος Ἐρατοκλεί(δου) Κορίνθι(ος) γέν(ος) τ(ῶν) ἀφ' Ἡρακλέ(ους) κ(ατὰ) δὴ
τ(ὸν) παλαι(ὸν)
9. νόμ(ον) ἐκ τ(ῆς) μητροπόλε(ως) κατακληθεῖς ξυνώκισαν δ(ὲ) καὶ Κορινθί(ων)
10. τιν(ές) καὶ τ(οῦ) ἄλλ(ου) Δωρικ(οῦ) γέν(ους) προελθ(όν)τ(ος) δ(ὲ) τ(οῦ)
χρόνου ἐγένετο ἡ τῶν Ἐπι
11. δαμνί(ων) πόλις⁶⁶ μεγάλη καὶ πολυάνθρωπ(ος) στασιάσαν(τες) δὲ ἐν ἄλ
12. λήλοις ἔτη πολλά, ὡς λέγεται, ἀπὸ πολέμ(ου) τιν(ὸς) τ(ῶν) προσοίκ(ων)
βαρβάρ(ων)
13. ἐφθάρησαν καὶ τ(ῆς) δυνάμε(ως) τ(ῆς) πολλ(ῆς) ἐστερήθησαν. τὰ δ(ὲ) τελευ
14. ταῖα πρὸ τοῦδε τ(οῦ) πολέμ(ου) ὁ δῆμ(ος) αὐτ(ῶν) ἐξεδίωξε τ(οὺς) δυνατ(οὺς)
οἱ δ(ὲ)
15. ἀπελθ(όν)τες μετὰ τῶν βαρβάρ(ων) ἐλήζοντο τ(οὺς) ἐν τῇ πόλει κ(ατὰ) τε
γ(ῆν)
16. καὶ κ(ατὰ) θάλασσαν οἱ δ(ὲ) ἐν τῇ πόλ(ει) ὄντ(ες) Ἐπιδάμνιοι ἐπει(δὴ)
ἐπιέζ(ον)το
17. πέμπουσιν ἐς τὴν Κέρκυραν πρέσβεις ὡς μητρόπολ(ιν) οὔσαν δεό
18. με(νοι) μὴ σφᾶς περιορᾶν φθειρομέ(νους), ἀλλὰ τοὺς τ(ε) φεύγ(οντας)
ξυναλλάξαι σφίσι
19. καὶ τ(ὸν) τ(ῶν) βαρβάρ(ων) πόλεμ(ον) κ(ατα)λῦσαι ταῦτα δ(ὲ) ἰκέται
καθεζόμενοι ἐς
20. τὸ Ἡραῖον ἐδέοντο. οἱ δ(ὲ) Κερκυραῖοι τ(ήν) ἰκετείαν οὐκ ἐδέξαντο ἄλ
21. λ' ἀπράκτ(ους) ἀπέπεμψαν γνόντ(ες) δ(ὲ) οἱ Ἐπιδάμνιοι οὐδεμίαν

⁶⁶ Πόλις δίνουν οι κώδικες Α,Β,Γ· δύναμις οι Δ,Ε,Ζ ενώ δύναμις πόλις οι Η,Θ

22. σφίσι(ιν) ἀπὸ Κερκύρ(ας) τιμωρί(αν) οὕσαν ἐν ἀπόρῳ εἶχ(ον)το θέσθαι τὸ παρόν
23. καὶ πέμψαν(τες) ἐς Δελφ(οὺς) τ(ὸν) θ(εὸ)ν ἐπήροντο εἰ π(αρα)δοῖεν Κορινθίοις τ(ήν) πόλ(ιν)
24. ὡς οἰκισταῖς καὶ τιμ(ω)ρίαν τιν(ὰ) πειρῶντ' ἀπ' αὐτ(ῶν) ποιεῖσθαι ὁ δ' αὐτοῖς
25. ἀνεῖλε π(αρα)δοῦναι καὶ ἡγεμόν(ας) ποιεῖσθαι ἐλθ(όντες) δ(ὲ) οἱ Ἐπιδάμνιοι ἐς τ(ήν)
26. Κόρινθον κ(ατὰ) τὸ μαντεῖ(ον) παρέδοσ(αν) τ(ήν) ἀποικί(αν) τόν τ(ε) οἰκιστ(ήν) ἀποδεικνύντες
27. σφῶν ἐκ Κορίνθ(ου) ὄντ(α) καὶ τὸ χρηστήρι(ον) δηλοῦντ(ες) ἐδέοντό τ(ε) μὴ σφ(ᾶς)
28. περιορ(ᾶν) **δ(ια)φθειρομέ(νους)**⁶⁷ ἀλλ' ἐπαμῦναι Κορίνθιοι δ(ὲ) κατὰ τε τὸ δίκαι(ον)
29. ὑπεδέξαντο τὴν τιμωρίαν νομίζον(τες) οὐχ ἧσσ(ον) ἑαυτ(ῶν) (εἶναι) τ(ήν) ἀποικίαν
30. ἢ Κερκυραί(ων) ἅμα δ(ὲ) καὶ μίσει τ(ῶν) Κερκυραί(ων) ὅτ(ι) αὐτ(ῶν) παρημέλουν ὄντ(ες) ἄπο
- 31.** κοι οὔτε γ(ὰ)ρ ἐν πανηγύρεσι τ(αῖς) κοιν(αῖς) διδ(όν)τ(ες) γέρ(α) τ(ὰ) νομιζόμε(να) οὔ(τε) Κορινθίῳ

ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ ΣΧΟΛΙΩΝ ΣΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ

τὰ ὀνόματ(α) ῥήματα ἐποί(ησεν)· βούλεται γ(ὰ)ρ **δῆλον**⁶⁸ ὅ(τι) μεγάλοι γινόμε(νοι) οἱ **ἄν(θρωπ)οι**⁶⁹ ἀνάγκην παρέσχ(ον) τ(οῦ) πολέμ(ου)

Ἐπίδαμνος ἢ νῦν Δυρράχι(ον) καλεῖται ἦν τιν(ες) π(αρα)γραμματίζ(ον)τ(ες) Δορ(ά)κι(ον) καλ(οῦ)σιν

κ(ατὰ)κληθεῖς κ(υρί)ως εἶπεν· ἀπὸ γ(ὰ)ρ μειζόν(ων) τ(ῶν) Ἡρακλειδ(ῶν)· ὥσπερ ἀνακληθεῖς ἀπὸ ἐλασσόνων λέγεται

τῶν Ταυλαντίων

⁶⁷ Στους Α,Β,Ε,Γ διαβάζουμε διαφθειρομένους και όχι φθειρομένους.

⁶⁸ Ο Β δίνει δῆλον και όχι δηλοῦν.

⁶⁹ Στον Β διαβάζουμε ἄνθρωποι και όχι Ἀθηναῖοι.

τὰ τελευταῖα τ(ῆς) στάσε(ως) αὐτ(ῶν)

βοήθειαν

διὰ τ(ὸν) Φαλίον δηλονότι

κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτ(οῖς) δίκαι(ον)

οὔ(τε) γ(ὰ)ρ **πανήγυρις ἐν⁷⁰**: ἰστέον ὅ(τι) ὁ γὰρ παρέλκει ἢ ἀ(πὸ) κοιν(οῦ) τὸ παρημέλουν ἢ τὸ διδ(όντες) ἀν(τι) (τοῦ) **ἔδοσαν⁷¹** ὡς κ(αὶ) Ὅμ(ηρος) καρπ(ῶ) βριθομένη ἀντι τ(οῦ) βρίθεται

---

⁷⁰ Το διαβάζουμε μόνο στους κώδικες A και B.

⁷¹ Ο Β δίνει ἔδοσαν και ὄχι ἐδίδοσαν.

ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. ἀνδρὶ προκαταρχόμενοι τ(ῶν) ἱερῶν ὡσπερ αἱ ἄλλαι ἀποικίαι, περιφρο
2. νοῦντες δ(ὲ) αὐτ(οὺς) καὶ χρημάτων δυνάμει ὄντες κατ' ἐκεῖν(ον) τ(ὸν) χρόν(ον) **ὁμοία**⁷² τοῖς
3. Ἑλλήν(ων) πλουσιωτάτοις καὶ τῆ ἐς πόλεμ(ον) παρασκευῆ δυνατότεροι
4. ναυτικῶ δ(ὲ) κ(αὶ) πολὺ **προέχ(ειν)**⁷³ (ἔστιν) ὅτε ἐπαιρόμενοι κ(αὶ) κ(ατὰ) τὴν **τ(ῶν)**⁷⁴ Φαιάκ(ων) προ
5. ἐνοίκησ(ιν) τ(ῆς) Κερκύρ(ας) κλέ(ος) ἐχ(όν)τ(ων) τ(ὰ) περὶ τ(ὰς) ναῦς ἧ καὶ μάλλ(ον) ἐξηρτύοντο
6. τὸ ναυτικ(ὸν) κ(αὶ) ἦσαν οὐκ ἀδύνατοι τριήρ(εις) γ(ὰ)ρ εἴκοσι κ(αὶ) ἑκατ(ὸν) ὑπῆρχ(ον) αὐτοῖς
7. ὅτε ἦρχ(ον)το πολεμ(εῖν) πάντ(ων) οὖν τούτ(ων) ἐγκλήματα ἔχ(ον)τ(ες) οἱ Κορίνθιοι
8. ἔπεμψ(ον) ἐς τ(ὴν) Ἐπίδαμν(ον) ἄσμε(νοι) τὴν ὠφελείαν οἰκίτορά τε τ(ὸν) βουλόμε(νον) ἰέναι
9. κελεύοντες κ(αὶ) Ἀμπρακιωτ(ῶν) καὶ Λευκαδί(ων) κ(αὶ) ἑαυτ(ῶν) φρουρ(οὺς) ἐπορεύθησ(αν)
10. δὲ πεζῆ ἐς Ἀπολλωνίαν Κορινθί(ων) οὗσαν ἀποικί(αν) δέει τ(ῶν) Κερκυραί(ων) μὴ κω
11. λύονται ὑπ' αὐτῶν κ(ατὰ) θάλ(ασσαν) περαιούμε(νοι) Κερκυραῖοι δ(ὲ) ἐπειδὴ ἦσθοντο
12. τ(οὺς) τε οἰκίτορ(ας) καὶ φρουρ(οὺς) ἦκ(ον)τας ἐς τ(ὴν) Ἐπίδαμν(ον) τὴν τε ἀποικί(αν) Κορινθίους
13. δεδομένην ἐχαλέπαιν(ον) καὶ πλεύσαν(τες) εὐθὺς πέντε κ(αὶ) εἴκοσι ναυσὶ
14. καὶ ὕστερ(ον) ἐτέρ(ω) στόλ(ω) τ(οὺς) τε φεύγ(ον)τ(ας) ἐκέλευ(ον) κατ' ἐπήρει(αν) δέχεσθαι αὐτ(οὺς)
15. ἦλθ(ον) γ(ὰ)ρ ἐς τ(ὴν) Κέρκυρ(αν) οἱ τ(ῶν) Ἐπιδαμνί(ων) φυγάδες τάφ(ους) τ(ε) **ἐπιδεικνύντες**⁷⁵
16. καὶ ξυγγένει(αν) ἦν προῖσχύμε(νοι) ἐδέοντο **τε**⁷⁶ σφᾶς κ(ατὰ)γ(ειν) τ(οὺς) τ(ε) φρουρ(οὺς) οὖς Κορίν(θιοι)

⁷² Στον Β είναι προγεγραμμένο.

⁷³ Προέχειν δίνει ο Β αντί για προύχειν.

⁷⁴ Μετά το άρθρο τὴν οι κώδικες Α,Β,Ε,Γ,Μ προσθέτουν το άρθρο τῶν.

⁷⁵ Ἐπιδεικνύντες δίνει ο Β και όχι ἀποδεικνύντες.

17. ἔπεμψαν κ(αἰ) τ(οὺς) οἰκίτη(ας) ἀποπέμπ(ειν) οἱ δ(ὲ) Ἐπιδάμνιοι οὐδ(ὲν)
αὐτ(ῶν) ὑπήκ(ου)σ(αν),
18. ἀλλ(ὰ) στρατεύουσιν ἐπ' αὐτ(οὺς) οἱ Κερκυραῖοι τεσσ(α)ράκον(τα) ναυσὶ
μ(ετὰ) τ(ῶν) φυγά(δων) ὡς
19. κατὰξον(τες), κ(αἰ) τ(οὺς) Ἴλλυριοὺς) πρ(οσ)λαβ(όντες). Προσκαθεζόμε(νοι)
δ(ὲ) τ(ῆν) πόλ(ιν) προεἶπ(ον)
20. Ἐπιδαμνίων τε τ(ὸν) βουλόμε(νον) κ(αἰ) τ(οὺς) ξέν(ους) ἀπαθεῖς ἀπιέναι· εἰ
δ(ὲ) μή, ὡς πο
21. λεμίους χρήσεσθαι ὡς δ' οὐκ ἐπέιθοντο οἱ μ(ὲν) Κερκυραῖοι ἔστι δ'
22. ἰσθμὸς τὸ χωρί(ον) ἐπολιόρκουν τ(ῆν) πόλ(ιν), Κορίνθιοι δ', ὡς αὐτοῖς ἐκ
τ(ῆς)
23. Ἐπιδάμν(ου) ἦλθ(ον) ἄγγελοι ὅτι πολιορκοῦνται παρεσκευάζ(ον)το
στρατιάν⁷⁷
24. καὶ ἅμα ἀποικί(αν) ἐς τ(ῆν) Ἐπίδαμν(ον) ἐκήρυσσ(ον) ἐπὶ τῇ ἴσῃ κ(αἰ) ὁμοίᾳ
τ(ὸν) βουλό
25. με(νον) ἰέναι εἰ δέ τις τὸ παραντίκα μ(ὲν) μὴ ἐθέλοι⁷⁸ ζυμπλ(εῖν) μετέχ(ειν)
δ(ὲ)
26. βούλεται τ(ῆς) ἀποικί(ας) πεντήκον(τα) δραχμᾶς κ(ατα)θέντα Κορινθίας
μένειν
27. ἦσαν δ(ὲ) καὶ οἱ πλέοντ(ες) πολλοὶ καὶ οἱ τὰργύριον
κ(ατα)βάλλ(οντες) ἐδεήθησ(αν)
28. δ(ὲ) καὶ τ(ῶν) Μεγαρέ(ων) ναυσὶ σφᾶς ζυμπροπέμψειν⁷⁹ εἰ ἄρα κωλύοιντο
ὑπὸ
29. Κερκυραί(ων) πλ(εῖν) οἱ δ(ὲ) παρεσκευάζοντο αὐτ(οῖς) ὀκτὼ ναυσὶ ζυμπλεῖν
30. κ(αἰ) Παλῆς Κεφαλ(λ)ήν(ων) τέσσαρσιν καὶ Ἐπιδαυρί(ων) ἐδεήθησαν, οἱ πα
31. ρέσχ(ον) πέντε Ἐρμιον(ῆς) δ(ὲ) μίαν καὶ Τροιζήνιοι δύο Λευκάδιοι δ(ὲ) δέκα

⁷⁶ Οἱ Α,Β,Ε,Φ,Μ προσθέτουν το τε μετά το ἐδέοντο.

⁷⁷ Οἱ Α,Β,Ε το δίνουν με ι και όχι με ει.

⁷⁸ ἐθέλει C: ἐθέλοι cett. Phot.

⁷⁹ Ξυμπροπέμψειν διαβάζουμε στους Α,Β,Ε,Φ,Μ ενώ ξυμπροπέμψαι στους άλλους.

ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ ΣΧΟΛΙΩΝ ΣΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ

πανήγυρ(ις): ἐν Ὀλυμπίοις, Νεμέοις καὶ τοῖς τοιοῦτοις ἀγῶσιν

γέρα: τὰς τιμὰς καὶ προεδρίας

προκαταρχόμενοι ἔθος γὰρ ἦν ἀρχιερέ(ας) ἐκ τῆς ἀρχιερέ(ας) ἐκ τῆς μητροπό(λεως) λαμβάν(ειν)

περιφρονοῦντ(ες): Ἀττικὴ ἢ σύν(ταξις) ἀν(τι) τ(οῦ) περιφρονοῦντ(ες) **ἐαυτῶν**⁸⁰

κατὰ κοινοῦ τὸ παρημέλουν ἐπὶ τ(ῶν) ὄλων

οὐ γὰρ ἀεὶ πλέον **εἶχε**⁸¹ ναυτικ(ὸν) διὰ τοῦτο φ(ησιν) ἔστιν ὅτε

ὡς τ(ῶν) Κερκυραί(ων) οὔ(τω) δοξαζόντ(ων) λ(έγει) καὶ οὐχὶ ἀφ' ἐαυτ(οῦ)· ἀεὶ γὰρ τὸ μυθῶδ(ες) φεύγει

τὸ ἧ ἀν(τι) τ(οῦ) διό· διό κ(αὶ) μᾶλλον δι(ὰ) τ(ὴν) φήμ(ην) ταῶν Φαιάκων μὴ φανεῖ(εν) χείρους

βοήθειαν, ξυμμαχί(αν), ἐπικουρίαν

κ(ατὰ) βλάβην καὶ στάσιν ὅπως πάλιν στασιάσ(ωσιν)

ἀπὸ κοινοῦ τὸ ἐκέλευ(ον) οἱ Κερκυραῖοι

μεταξυλογία

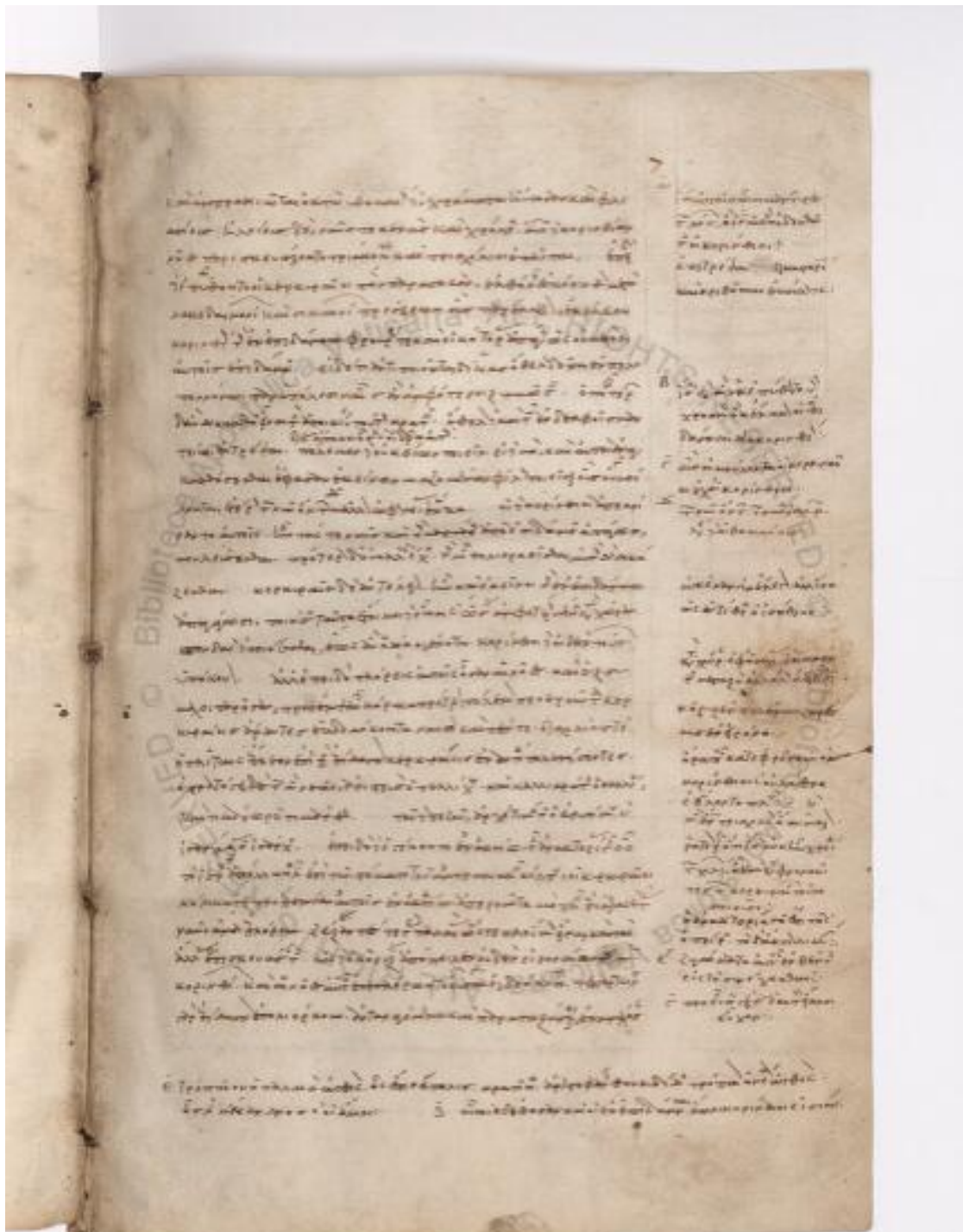
λεί(πει) τιμῆ· ἴση καὶ ὁμοί(α) τοῖς Ἐπιδαμνίοις δηλονότι

Παλ(ῆς) ὡς Μεγαρ(ῆς) πόλ(ις) δ(ὲ) ἢ Πάλη τ(ῆς) Κεφαλληνίας τετράπολ(ις) γὰρ (ἐστι) Κεφαλληνία, Πάλη, Κράναια, Σάμια

---

⁸⁰ Οἱ κώδικες Α και Β δίνουν ἐαυτῶν και ὄχι αὐτῶν

⁸¹ Στους Α και Β διαβάζουμε εἶχε και ὄχι εἶχον

ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. καὶ Ἀμπρακιῶται ὀκτώ Θηβαίους δὲ χρήματα ἤτησαν καὶ Φλει
2. ασίους, Ἡλείους δὲ ναῦς τε κενὰς καὶ χρήματα. αὐτῶν δὲ Κορινθίων
3. νῆες παρεσκευάζοντο τριάκοντα καὶ τρισχίλιοι ὀπλίται. Ἐπειδὴ
4. δὲ ἐπύθοντο οἱ Κερκυραῖοι τὴν παρασκευὴν ἐλθόντες ἐς Κόρινθον μετὰ
5. Λακεδαιμονίων καὶ Σικυωνίων πρέσβειων οὓς παρέλαβον, ἐκέλευον
6. Κορινθίους τοὺς ἐν Ἐπιδάμνῳ φρουρούς τε καὶ οἰκήτορας ἀπάγειν ὡς οὐ
μετὸν
7. αὐτοῖς Ἐπιδάμνου εἰ δέ τι ἀντιποιοῦνται δίκας ἤθελον δοῦναι ἐν Πελο
8. ποννήσῳ παρὰ πόλεσιν αἷς ἂν ἀμφοτέροι ξυμβῶσιν· ὀποτέρων
9. δ' ἂν δικασθῆ εἶναι τὴν ἀποικίαν, τούτους κρατεῖν ἤθελον δὲ καὶ τῷ ἐν
Δελφοῖς μαν
10. τεῖῳ ἐπιτρέψαι πόλεμον δὲ οὐκ εἶον ποιεῖν· εἰ δὲ μή καὶ αὐτοὶ ἀναγ
11. καστήσεσθαι ἔφασαν, ἐκείνων βιαζομένων, φίλους ποιεῖσθαι οὓς οὐ βού
12. λονται ἐτέρους τῶν νῦν ὄντων μᾶλλον ὠφελίας ἕνεκα. οἱ δὲ Κορίνθιοι ἀπεκρί
13. ναντο αὐτοῖς, ἦν τάς τε ναῦς καὶ τοὺς βαρβάρους ἀπὸ Ἐπιδάμνου ἀπάγωσι⁸²
14. βουλευέσεσθαι· πρότερον δ' οὐ καλῶς ἔχειν τοὺς μὲν πολιορκεῖσθαι αὐτοὺς δὲ
δικά
15. ζεσθαι.Κερκυραῖοι δὲ ἀντέλεγον, ἦν καὶ ἐκεῖνοι τοὺς ἐν Ἐπιδάμνῳ
16. ἀπαγάγωσι, ποιήσῃν ταῦτα· ἐτοῖμοι δὲ εἶναι καὶ ὥστε ἀμφοτέρους μένειν
κατὰ χώραν,
17. σπονδὰς δὲ ποιήσασθαι ἕως ἂν ἡ δίκη γένηται. Κορίνθιοι δὲ οὐδὲν τούτων
18. ὑπήκουον, ἀλλ' ἐπειδὴ πλήρεις αὐτοῖς ἦσαν αἱ νῆες καὶ οἱ ξύμ
19. μαχοι παρήσαν, προπέμψαντες κήρυκα πρότερον πόλεμον προεροῦντα Κερ
20. κυραίοις, ἄραντες ἑβδομήκοντα ναυσὶ καὶ πέντε δισχιλίοις τε
21. ὀπλίταις ἔπλεον ἐπὶ τὴν Ἐπίδαμνον Κερκυραίοις ἐναντία πολεμήσοντες·
22. ἐστρατήγει δὲ τῶν μὲν νεῶν Ἀριστεύς ὁ Πελλίχου καὶ Καλλικράτης ὁ
Καλλίου
23. καὶ Τιμάνωρ ὁ Τιμάνθους τοῦ δὲ πεζοῦ Ἀρχέτιμος τε ὁ Εὐρυτίμου καὶ
24. Ἰσαρχίδας ὁ Ἰσάρχου. ἐπειδὴ δ' ἐγένοντο ἐν Ἀκτίῳ τῆς Ἀνακτορίας γῆς, οὗ
25. τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνός ἐστιν, ἐπὶ τῷ στόματι τοῦ Ἀμπρακικοῦ κόλπου, οἱ
Κερκυραῖοι

⁸² Οἱ κώδικες Α,Β,Ε,Φ,Μ δίνουν ἀπάγωσι καὶ ὄχι ἀπαγάγωσι

26. κήρυκά τε προύπεμψαν αὐτοῖς ἐν ἀκατίῳ ἀπεροῦντα μὴ πλεῖν ἐπὶ σφᾶς καὶ τὰς
27. ναῦς ἅμα ἐπλήρουν, ζευξάντες τε τὰς παλαιὰς ὥστε πλωίμους εἶναι καὶ τὰς
28. ἄλλας ἐπισκευάσαντες. ὡς δὲ ὁ κηρῦξ τε ἀπήγγειλεν οὐδὲν εἰρηναῖον παρὰ τῶν
29. Κορινθίων καὶ αἱ νῆες αὐτοῖς ἐπεπλήρωντο οὔσαι ὀγδοήκοντα (τεσσαράκοντα
30. γὰρ Ἐπίδαμον ἐπολιόρκουν), ἀνταναγόμενοι⁸³ καὶ παραταξάμενοι ἐναυμάχησαν·

ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ ΣΧΟΛΙΩΝ ΣΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ

α: ἵνα αὐτοῖς ᾧσι μάρτυρες τ(ῶν) λόγ(ων) ἢ ἴν(α) αὐτ(οὺς) αἰδεσθῶσ(ιν) οἱ Κορίνθιοι ἐπιτρέψαι δικαστηρί(ω) καὶ κριθῆναι ἐβούλ(ον)το

β: ἴσ(ως) γ(ὰ)ρ οὐκ ἐπύθ(ον)το τ(ὸν) χρησμ(ὸν) ὃν ἔλαβ(ον) οἱ Ἐπιδάμνιοι διὰ Κορινθί(ους)

γ: οὓς οὐ βούλονται: οἱ Κερκυραῖ(οι) οὐχ οἱ Κορίνθιοι

δ: τ(ῶν) νῦν ὄντ(ων): τ(ῶν) νῦν ἰσχυρ(ῶν)⁸⁴ λέγει δ(ὲ) Ἀθηναίους

οὐκ ἐναντία ἔλεγ(ον) ἀλλὰ ἴσα ὡς ἀντίθε(ος) ὁ ἰσόθεος

κ(ατὰ) χώρ(αν): ἐφ' ἡσυγί(ας) ἴν(α) μὴ ἐν τ(ῷ) μεταξὺ ἀλλήλ(ους) ἀδικῶσι

κήρυξ ἐν πολέμῳ, πρέσβυς⁸⁵ ἐν εἰρήνῃ

ὄρα π(ῶς)⁸⁶ κατεφρόνουν οἱ Κορίνθιοι κ(αὶ) ⁸⁷ οὐ λάθρα ἐβούλοντο πλ(εῖν)

κ(αὶ) μ(ὴν) ἄν(ω) τρισχλί(ους) ἠτοίμαζ(ον). ῥητέ(ον) οὖν ὅτι ἴσ(ως) οὐκ ἦν χρει(α) τ(ῶν) χιλί(ων) ἢ καὶ κ(ατα)φρονοῦντες τ(ῶν) Κερκυραί(ων) τοῦτο ποιοῦσιν

ἢ Ἀνακτορία γῆ ἐστι τῆς ἠπείρ(ου), τὸ δ' Ἄκτι(ον) λιμ(ὴν)

⁸³ Ανταναγαγόμενοι Classen: ἀνταγόμενοι codd.

⁸⁴ Ἰσχυρῶν ἀντὶ ἰσχύοντων δίνουν οἱ Α και Β

⁸⁵ Στον Β διαβάζουμε πρέσβυς ενώ στους Α και F πρέσβις.

⁸⁶ Ο Β δίνει πῶς ενώ οι άλλοι ὡς

⁸⁷ Στο σημεῖο αὐτό οἱ κώδικες Α,Β,Μ παραλείπουν το γάρ.

ζυγώματα αὐτ(αῖς) ἐνθέντ(ες) εἰς τὸ συνέχεσθαι

προεῖπ(ε) γ(ὰ)ρ ὅ(τι) ἑκατ(ὸν) εἴκοσι εἶχον

τροπαῖον ἢ παλαιὰ Ἀτθίς ἦς ἔστιν Εὐπόλις, Κρατῖνος, Ἀριστοφάνης, Θουκυδίδης·

τρόπαιον ἢ νέα Ἀτθίς ἦς ἔστι Μένανδρος καὶ οἱ ἄλλοι

οὗτοι ἐδεήθησαν καὶ οἱ ἐν Ἐπιδάμν(ω) ἄλλοι Κορίνθιοι εἰσιν

ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. καὶ ἐνίκησαν οἱ Κερκυραῖοι παρὰ πολὺ καὶ ναῦς πέντε καὶ δέκα
2. διέφθειραν τῶν Κορινθίων. τῇ δ(ἐ) αὐτῇ ἡμέρᾳ αὐτοῖς ξυνέβη κ(αὶ) τ(οὺς)
3. τὴν Ἐπίδαμον πολιορκοῦντ(ας) παραστήσασθαι ὁμολογία ὥστ(ε) τ(οὺς)
μ(έν)
4. ἐπήλυδ(ας) ἀποδόσθαι, Κορινθί(ους) δ(ἐ) δῆσαντ(ας) ἔχ(ειν) ἕως ἂν ἄλλο τι
δόξῃ.
5. μετὰ δ(ἐ) τ(ὴν) ναυμαχί(αν) οἱ Κερκυραῖοι τρόπαι(ον) στήσαν(τες) ἐπὶ τῇ
Λευκίμμῃ τ(ῆς)
6. **Κερκύρ(ας)**⁸⁸ ἀκρωτηρίῳ τ(οὺς) μ(έν) ἄλλ(ους) οὓς ἔλαβ(ον) αἰχμαλώτ(ους)
ἀπέκτειν(αν), Κοριν
7. θί(ους) δ(ἐ) δῆσ(αν)τ(ες) εἶχ(ον). ὕστερ(ον) δ(ἐ), ἐπειδὴ οἱ Κορίνθιοι κ(αὶ) οἱ
ζύμμαχοι ἦσ
8. σημένοι ταῖς ναυσὶν ἀνεχώρησ(αν) ἐπ' οἴκου, τ(ῆς) θαλάσ(σης) ἀπάσ(ης)
ἐκράτουν
9. τ(ῆς) κατ' ἐκεῖν(α) τ(ὰ) χωρί(α) οἱ Κερκυραῖοι, καὶ πλεύσαν(τες) ἐς Λευκάδα
τ(ὴν) Κορινθίων
10. ἀποικί(αν) τ(ῆς) γ(ῆς) ἔτεμ(ον) καὶ Κυλλήνην τὸ Ἠλείων ἐπίνειον ἐνέπρησαν,
11. ὅτι ναῦς καὶ χρήμα(τα) παρέσχ(ον) Κορινθί(οις). τοῦ τε χρόν(ου) τὸ⁸⁹
πλεῖστον μετὰ
12. τ(ὴν) ναυμαχί(αν) ἐκράτουν τ(ῆς) θαλάσ(σης) κ(αὶ) τ(οὺς) τ(ῶν) Κορινθίων
ζυμμάχ(ους) ἐπιπλέοντες
13. ἔφθειρον μέχρι οὗ Κορίνθιοι **περιόντι**⁹⁰ τ(ῶ) θέρει πέμψαν(τες) ναῦς καὶ στρα
14. τιάν, ἐπεὶ σφῶν οἱ ζύμμαχοι ἐπόνουν ἐστρατοπεδεύοντο ἐπὶ Ἀκτίῳ
15. καὶ περὶ τὸ Χειμέρι(ον) τ(ῆς) Θεσπρωτί(δος) φυλακ(ῆς) ἔνεκα τ(ῆς) τε
Λευκάδ(ος) καὶ τ(ῶν) ἄλλ(ων)
16. πόλε(ων) ὅσαι σφίσι φίλια ἦσαν ἀντεστρατοπεδεύοντο δ(ἐ) καὶ οἱ
17. Κερκυραῖοι ἐπὶ τῇ Λευκίμμῃ ναυσὶ τε καὶ πεζῶ. ἐπέπλεον **τε**⁹¹ οὐδέ
18. τεροὶ ἀλλήλ(οις) ἀλλὰ τὸ θέρ(ος) τοῦτο ἀντικαθεζόμε(νοι) χειμῶνος ἤδη
ἀνεχώρησ(αν)

⁸⁸ Κερκύρας διαβάζουμε στους A,B,E,F,M· Κερκυραίας στους άλλους κώδικες

⁸⁹ Τὸ δίνουν οἱ B,C,M καὶ ὄχι τὸν

⁹⁰ Περιόντι recs.: περιόντι codd.

⁹¹ Οἱ A,B,E,F,M καὶ ο G ἔχει γραμμένο ἀπὸ πάνω το τε καὶ ὄχι δέ

19. ἐπ' οἴκου ἐκάτεροι. τ(ὸν) δ' ἐνιαυτ(ὸν) πάν(τα) τ(ὸν) μετὰ τ(ῆν) ναυμαχί(αν) κ(αὶ) τ(ὸν) ὕστερ(ον) οἱ Κορίνθι(οι)
20. ὀργῆ φέρον(τες) τ(ὸν) πρ(ὸς) Κερκυραί(ους) πόλεμ(ον) ἐναυπηγοῦντο καὶ παρεσκευάζ(ον)
21. το τ(ὰ) κράτιστ(α) νεῶν στόλ(ον) ἔκ τε αὐτ(ῆς) Πελοποννήσ(ου) ἀγείρ(οντες) κ(αὶ) τ(ῆς) ἄλλ(ης) Ἑλλάδ(ος)
22. ἐρέτ(ας), μισθῶ πείθοντ(ες). πυνθανόμε(νοι) δ(ὲ) οἱ Κερκυραῖοι τ(ῆν) π(αρα)σκευ(ῆν)
23. αὐτ(ῶν) ἐφοβοῦντο καὶ ἦσ(αν) γ(ὰ)ρ οὐδεν(ὸς) Ἑλλήν(ων) ἔνσπονδοι οὐδὲ ἐσεγράψαντο
24. ἑαυτοὺς οὔτε ἐς τ(ὰς) Ἀθηναί(ων) σπονδ(ὰς) οὔτε ἐς τ(ὰς) Λακεδαιμονί(ων) ἔδοξεν αὐτ(οῖς)
25. ἐλθοῦσιν ὡς τ(οὺς) Ἀθηναί(ους) ξυμμαχ(ους) γενέσθαι κ(αὶ) ὠφελείαν τιν(ὰ) πειρᾶσθαι
26. ἀπ' αὐτ(ῶν) εὐρίσκεσθαι. οἱ δ(ὲ) Κορίνθιοι πυθόμε(νοι) ταῦτ(α) ἦλθ(ον) καὶ αὐτοὶ ἐς
27. τ(ὰς) Ἀθήν(ας) πρεσβευσόμενοι, ὅπ(ως) μὴ σφίσι πρ(ὸς) τῶ Κερκυραίων ναυ
28. τικῶ τὸ ἄττικ(ὸν)⁹² αὐτῶν πρ(ος)γενόμε(νον) ἐμπόδιον γένηται θέσθαι τ(ὸν) πόλεμον ἢ
29. βούλονται. καταστάσης δὲ ἐκκλησί(ας) ἐς ἀντιλογί(αν) ἦλθ(ον), καὶ οἱ μ(ὲν)
30. Κερκυραῖοι ἔλεξ(αν) τοιάδε. Δίκαι(ον), ᾧ Ἀθηναῖοι, τ(οὺς) μήτε εὐεργεσίας
31. μεγάλ(ης) μήτε ξυμμαχί(ας) προυφειλομέν(ης) ἤκ(ον)τ(ας) π(αρά) τ(οὺς) πέλ(ας) ἐπικουρί(ας), ὥσπερ κ(αὶ) ἡμεῖς

ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ ΣΧΟΛΙΩΝ ΣΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ

ἐπίνειόν (ἐστὶ) πόλισμα π(αρα)θαλάσσιον ἔνθα τὰ νεώρια τ(ῶν) πόλε(ων) εἰσιν ὡσπ(ερ) Πειραιεὺς τ(ῶν) Ἀθηναί(ων) καὶ Νίσαι τ(ῆς) Μεγαρίδ(ος)· δύνασαι δ(ὲ) ἐπὶ παντ(ὸς) ἐμπορί(ου) καὶ παραθαλασσί(ου) χρήσασθαι τῶ ὀνόματι τούτ(ω) ὃ νῦν οἱ πολλοὶ κατάβολον καλοῦσιν

τῆς γ(ῆς) ἔτεμ(ον): Ἀττική ἢ σύν(ταξις)

⁹² Καὶ τὸ αὐτόν c (in littura) G: τὸ Ἀττικὸν cett. γρ. G

ὑπὸ τ(ῶν) Κερκυραίων

Χειμέρι(ον): οὕτ(ως) καλεῖται ὁ τόπος

Φίλοι κ(υρ)ίως δ(ὲ) ἔνσπ(ον)δ(ος) ὁ ἀπὸ πολέμ(ου)

Δημηγ(ορία) Κερκυραίων α'

Δίκαι(ον) ἀν(τι) τ(οῦ) εὖλογ(ον)

ἢ τ(οῦ) Κερκυραίου δημηγορία μάλλον τὸ συμφέρον προβάλλεται ἢπερ τὸ δίκαι(ον), ἢ δ(ὲ) τ(οῦ) Κορινθίου μάλλ(ον) τὸ δίκαι(ον) ἢπερ τὸ συμφέρ(ον): οἱ γ(ὰρ) Κορίν(θιοι) σύμμαχοι ἦσαν, οἱ δ(ὲ) Κερκυραῖοι ναῦς εἶχ(ον) (ἑκατὸν εἴκοσι)

ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. νῦν δεησομένους ἀναδιδάξαι πρῶτ(ον) μάλιστα μ(έν) ὡς κ(αί) ζύμφορα
2. δέονται εἰ δ(ἐ) μὴ ὅτι γε οὐκ ἐπιζήμια, ἔπειτα δ(ἐ) ὡς κ(αί) τ(ήν) χάριν
3. βέβαι(ον) ἔξουσ(ιν)· εἰ δ(ἐ) τούτων μηδ(έν) σαφές κ(ατα)στήσουσι μὴ ὀργίζεσθαι ἦν
4. ἀτυχῶσιν Κερκυραῖοι δ(ἐ) μ(ετὰ) τ(ῆς) ζυμμαχί(ας) τ(ῆς) αἰτήσε(ως) καὶ ταῦ(τα) πιστεύοντ(ες)
5. ἐχρῶν ὑμῖν παρέξεσθαι ἀπέστειλ(αν) ἡμ(ᾶς) τετύχηκε δ(ἐ) τὸ αὐτὸ
6. ἐπιτήδευμα πρ(ός) τε ὑμ(ᾶς) ἐς τ(ήν) χρεῖ(αν) ἡμῖν ἄλογ(ον) καὶ ἐς τ(ὰ) ἡμέτερ(α) αὐτ(ῶν)
7. ἐν τῷ παρόντι ἀζύμφορ(ον). ζύμμαχοί τε γὰρ οὐδενός πω ἐν τ(ῷ) πρὸ τ(οῦ)⁹³
8. ἐκούσιοι γενόμενοι νῦν ἄλλων τοῦτο δεησόμενοι ἤκομεν, κ(αί)
9. ἅμα ἐς τ(ὸν) παρ(όν)τα πόλεμ(ον) Κορινθί(ων) ἐρήμοι δι' αὐτὸ καθέσταμεν.
10. καὶ περιέστηκεν ἡ δοκοῦσα ἡμῶν πρότερ(ον) σωφροσύνη, τὸ μὴ
11. ἐν ἀλλοτρί(α) ζυμμαχίᾳ τῇ τ(οῦ) πέλ(ας) γνώμη ζυγκινδυνεύ(ειν) νῦν ἄβου
12. λία καὶ ἀσθένεια φαινομένη. τ(ήν) μ(έν) οὖν γενομένην ναυμαχί(αν)
13. αὐτοὶ κ(ατὰ) μόν(ας) ἀπεωσάμε(θα) Κορινθί(ους)· ἐπειδὴ δ(ἐ) μείζονι παρασκευῇ ἀπὸ
14. Πελοποννήσου καὶ τ(ῆς) ἄλλ(ης) Ἑλλά(δος) ἐφ' ἡμ(ᾶς) ὄρμηται καὶ ἡμ(εῖς) ἀδύνα
15. τοι ὀρῶμ(εν) ὄντ(ες) τῇ οἰκείᾳ μόν(ον) δυνάμει περιγενέσθαι, κ(αί) ἅμα
16. μέγ(ας) ὁ κίνδυν(ος) εἰ ἐσόμεθ(α) ὑπ' αὐτ(οῖς), ἀνάγκη κ(αί) ὑμ(ῶν) κ(αί) ἄλλ(ου) παντ(ὸς) ἐπικουρί(ας)
17. δεῖσθαι κ(αί) ζυγγνώμη εἰ μὴ μετὰ κακί(ας) δόξ(ης) δ(ἐ) μᾶλλ(ον) ἀμαρτία τῇ πρό
18. τερ(ον) ἀπραγμοσύνη ἐναντία τολμῶμεν. γενήσεται δ(ἐ) ὑμῖν πειθομέ(νοις)
19. καλὴ ἢ ξυντυχία κ(ατὰ) πολλὰ τ(ῆς) ἡμετέρ(ας) χρεῖ(ας), πρῶτ(ον) μ(έν) ὅτι ἀδικουμέ(νοις)
20. καὶ οὐχ ἑτέρους βλάπτ(ου)σι τ(ήν) ἐπικουρί(αν) ποιήσεσθε ἔπει(τα) περὶ τ(ῶν) με
21. γίστ(ων) κινδυνεύοντ(ας) δεξάμενοι ὡς ἂν μάλιστ(α) μετ' αἰεμνήστ(ου) μαρτυρίου

⁹³ Στο σημείο αυτό ο C και ο G δίνουν τη λέξη χρόνω ενώ όλοι οι άλλοι κώδικες την παραλείπουν

22. τ(ήν) χάριν κ(ατά)θησθε⁹⁴ ναυτικ(όν) τε κεκτήμε(θα) πλ(ήν) τ(οῦ) παρ' ὑμῖν
πλεῖστ(ον). κ(αί)
23. σκέψασθε· τίς εὐπραξία σπανιωτέρ(α) ἢ τ(ίς) τ(οῖς) πολεμί(οις) λυπηροτέρ(α)
24. εἰ ἦν ὑμ(εῖς) ἄν πρὸ πολλ(ῶν) χρημάτων καὶ χάριτ(ος) ἐτιμήσασθε δύναμ(ιν)
ὑμῖν πρ(οσ)
25. γενέσθαι, αὕτη πάρεστιν αὐτεπάγγελτ(ος) ἄνευ κινδύν(ων) καὶ δαπάν(ης) δι
26. δοῦσα ἑαυτ(ήν) καὶ προσέτι φέρουσα ἐς μ(έν) τ(οὺς) πολλ(οὺς) ἀρετὴν οἷς δὲ
ἐπα
27. μυνεῖτε χάριν, ὑμῖν δ' αὐτοῖς ἰσχύν· ἃ ἐν τῷ παντὶ χρόνῳ ὀλίγοις
28. δὴ ἅμα πάντα ξυνέβη καὶ ὀλίγοι ξυμμαχί(ας) δεόμενοι οἷς ἐπικαλοῦνται
29. ἀσφάλει(αν) καὶ κόσμ(ον) οὐχ ἥσσ(ον) διδόντ(ες) ἢ ληψόμε(νοι)
π(αρα)γίγνονται. τ(ὸν) δ(ὲ) πόλεμ(ον)
30. διόπ(ερ)⁹⁵ χρήσιμοι ἄν εἴμεν, εἴ τις ὑμ(ῶν) μὴ οἶεται ἔσεσθαι γνώμ(ης) ἄμαρ
31. τάνει καὶ οὐκ αἰσθάνεται τ(οὺς) Λακεδαιμονί(ους) φόβῳ τῷ ὑμετέρ(ῳ)
πολεμησεῖ(οντας)

ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ ΣΧΟΛΙΩΝ ΣΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ

μήτε ξυμμαχί(ας) προυφειλομ(ένης)

εὐτελίξει τ(οῦ) Κορίν(θίου)⁹⁶ τ(ήν) χάρι(ιν) τ(ῶν) (εἴκοσι) νεῶν

περι) τ(οὺς) πέλ(ας): τ(οὺς) πέλας τῆ γνώμη· οὐ γ(ὰ)ρ (ἔστιν) ἡ Κέρκυρα πέλας τ(ῶν)
Ἀθην(ῶν)

τὸ ἰδιοπραγμον(εῖν) καὶ ἡσυχάζ(ειν) ἐπιτήδευμα

καθὸ ἔρημοὶ ἐσμ(εν) ξυμμαχίας

πολλάκ(ις) ἀδίκῳ οὔσῃ εἰ κ(α)τ(ὰ) π(ατέ)ρων ἢ κ(α)τ(ὰ) ἱεροῦ στρατεύοιεν

Ἄττικὴ ἢ σύν(ταξις) εἰμὶ ὑπὸ σοί

ἐντεῦθ(εν) οἱ ἀγῶνες

⁹⁴ Καταθήσεσθε Fritzsche: καταθῆσθε vel κατάθησθε codd.

⁹⁵ Διόπερ δίνουσι A,B,E,F· δι' ὄνπερ οἱ υπόλοιποι

⁹⁶ Οἱ A,B,F δίνουσι τοῦ Κορινθίου καὶ ὄχι τῶν Κορινθίων

περιφραστικῶς ἢ χρεία

ὥσπερ οἱ Κορίνθιοι

τὸ συμφέρον δεύτερον

ὅτι τὸ μαρτύριον οὐδετέρως μόνος ὁ Θεουκυδίδης λέγει

ἠγοράσατε

τ(ὰ) γὰρ καλ(ὰ) κ(αὶ) χρήσιμ(α) σπάνια, τ(ὰ) δ(ὲ) χερσίον(α) νικᾷ

ἀντὶ τ(οῦ) οὐδ(ὲ) ὀλίγοις

Ὅμηρος ἦ ὀλίγ(ον) οἱ παῖδ(α)

ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. καὶ τοὺς Κορινθί(ους) δυναμέν(ους) παρ' αὐτοῖς καὶ ὑμῖν ἐχθρ(οὺς) ὄντ(ας)
2. καὶ προκ(ατα)λαμβάνον(τας) ἡμᾶς νῦν ἐς τ(ὴν) ὑμετέραν ἐπιχείρησιν,
3. ἵνα μὴ τῷ κοινῷ ἔχθῃ κατ' αὐτ(οὺς) μετ' ἀλλήλ(ων) στῶμεν μηδὲ δυοῖν
4. φθάσαι ἀμάρτωσ(ιν) ἢ κακῶσαι ἡμ(ᾶς) ἢ σφᾶς αὐτ(οὺς) βεβαιώσασθαι.
5. ἡμέτερ(ον) δ(έ)⁹⁷ αὖ ἔργ(ον) προτερῆσαι, τῶν μὲν διδόντ(ων) ὑμ(ῶν) δ(έ) δεξαμέ(νων)
6. τὴν ξυμμαχίαν καὶ προεπιβουλεύ(ειν) αὐτ(οῖς) μᾶλλ(ον) ἢ ἀντεπιβουλεύ(ειν).
7. Ἦν δὲ λέγωσιν ὡς οὐ δίκαι(ον) τ(οὺς) σφετέρ(ους) ἀποίκ(ους) ὑμ(ᾶς) δέχεσθαι, **μαθέ**
8. **τωσαν**⁹⁸ ὡς πᾶσα ἀποικία εὔ μὲν πάσχουσα τιμᾷ τ(ὴν) μητρόπολ(ιν)
9. ἀδικ(ου)μένῃ δὲ ἀλλοτριοῦται· οὐ γ(ὰρ) ἐπὶ τῷ δοῦλοι ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὁμοῖοι
10. τοῖς λειπομέ(νοις) εἶναι ἐκπέμπ(ον)ται. ὡς δ(έ) ἠδίκουν σαφές ἐστίν· προ
11. κληθέντες γὰρ περὶ Ἐπιδάμν(ου) **εἰς**⁹⁹ κρίσιν πολέμῳ μᾶλλ(ον) ἢ τ(ῷ) ἴσῳ
12. ἐβουλήθησαν τὰ ἐγκλήματ(α) μετελθ(εῖν). καὶ ὑμῖν ἔστω τι τεκμήριον
13. ἂ πρ(ὸς) ἡμ(ᾶς) τ(οὺς) ξυγγενεῖς δρῶσιν ὥστε ἀπάτη τε μὴ παράγεσθαι ὑπ' αὐτ(ῶν)
14. δεομένοις τε ἐκ τ(οῦ) εὐθέος μὴ ὑπουργ(εῖν)· ὁ γὰρ ἐλαχίστ(ας) τ(ὰς) μεταμελεί(ας)
15. ἐκ τοῦ χαρίζεσθαι τ(οῖς) ἐναντί(οις) λαμβάν(ων) ἀσφαλέστατ(ος) ἂν διατελοίῃ.
16. λύσετε δ(έ) οὐδ(έ) τ(ὰς) Λακεδαιμονί(ων) σπονδ(ὰς) δεχόμενοι ἡμ(ᾶς) μηδετέρ(ων) ὄντας
17. ξυμμάχ(ους)· εἴρηται γὰρ ἐν αὐταῖς τ(ῶν) Ἑλληνίδ(ων) πόλει(ων) ἦτ(ις) μηδαμ(οῦ) ξυμμα
18. χεῖ, ἐξεῖναι παρ' ὁποτέρ(ους) ἂν ἀρέσκηται ἐλθ(εῖν). καὶ δειν(ὸν) εἰ τοῖσδε
19. μὲν ἀπὸ τε τῶν ἐνσπόνδ(ων) ἔσται πληροῦν τ(ὰς) ναῦς καὶ προσέτι καὶ
20. ἐκ τ(ῆς) ἄλλ(ῆς) Ἑλλάδ(ος) καὶ οὐχ ἥκιστα ἀπὸ τ(ῶν) ὑμετέρ(ων) ὑπηκό(ων), ἡμ(ᾶς) δὲ ἀπὸ

⁹⁷ Στο σημεῖο αὐτὸ οἱ κώδικες A,B,E,F παραλείπουν τὸ γ'.

⁹⁸ Στον B διαβάζουμε μαθέτωσαν καὶ ὄχι μαθόντων.

⁹⁹ Εἰς καὶ ὄχι ἐς δίνει ὁ B.

πολλάκις γὰρ τιν(ες) διὰ πενί(αν) ἐμισθοφόρουν καὶ κ(ατὰ) τ(ῶν) οἰκεί(ων)
ἐστράτευ(ον) λέγει δ(ὲ) περὶ Παλέ(ων) τ(ῆς) Κεφαλληνί(ας) οἵτιν(ες) Ἀθηναί(ων)
ὄντ(ες) ὑπήκοοι Κοριν(θίους) συνεμάχουν

λανθανόντ(ως) κολακεύει τ(οὺς) Ἀθηναί(ους)

ἢ προφαν(ῶ)ς ἢ λάθρα μάλιστα δ(ὲ) φανερῶς

τοῖς Κορινθίοις

ἢ ἐν ὑποστιγμῇ ἢ εἰρ(ω)νικ(ῶ)ς

ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. καὶ ναυτικῆς καὶ οὐκ ἠπειρώτιδος τ(ῆς) ξυμμαχί(ας) διδομέ(νης)
2. οὐχ ὁμοία ἢ ἀλλοτρίωσ(ις) ἀλλὰ μάλιστα μὲν, εἰ δύνασθε, μηδέν(α)
3. ἄλλ(ον) ἔαν κεκτῆσθαι ναῦς, εἰ δὲ μή, ὅστις ἐχυρώτατ(ος) τοῦτον
4. φίλον ἔχειν.Καὶ ὅτω τάδε ξυμφέροντ(α) μὲν δοκεῖ λέγεσθαι, φο
5. βεῖται δ(ὲ) μὴ δι' αὐτὰ πειθόμε(νος) τὰς σπονδὰς λύση, γνώτω τὸ μὲν δε
6. διὸς αὐτ(οῦ) ἰσχὺν ἔχ(ον) τ(οὺς) ἐναντί(ους) μᾶλλ(ον) φοβῆσ(ον) τὸ δὲ
θαρσοῦν μὴ δε
7. ξαμέν(ου) ἀσθενὲς ὄν πρ(ὸς) ἰσχύοντ(ας) τοὺς ἐχθροὺς ἀδεέστερ(ον)
ἐσόμενον,
8. καὶ ἅμα οὐ περὶ τ(ῆς) Κερκύρ(ας) νῦν τὸ πλεόν ἢ κ(αὶ) τ(ῶν) Ἀθην(ῶν)
βουλευόμε(νος) κ(αὶ) οὐ τὰ
9. κράτιστα αὐτ(αῖς) προνο(ῶν) ὅταν ἐς τ(ὸν) μέλλ(ον)τ(α) κ(αὶ) ὅσον οὐ
παρόντ(α) πόλεμ(ον)
10. τὸ αὐτίκα περισκοπ(ῶν) ἐνδοιάζει χωρίον πρ(οσ)λαβεῖν ὃ μετὰ με
11. γίστ(ων) καιρ(ῶν) οἰκειοῦται τε καὶ πολεμοῦται. τ(ῆς) τε γ(ὰ)ρ Ἰταλί(ας) κ(αὶ)
Σικε
12. λίας καλ(ῶς) παράπλ(ου) κεῖται, ὥστε μήτε ἐκεῖθ(εν) ναυτικ(ὸν) ἐᾶσαι
13. Πελοποννησίους ἐπελθ(εῖν) τό τε ἐνθένδε πρ(ὸς) τὰκεῖ παρ(α)πέμ
14. ψαι κ(αὶ) ἐς τ(α) ἄλλα ξυμφορώτατόν (ἐστίν). βραχυτάτω δ' ἂν κεφαλαίω,
15. τοῖς τε ξύμπασι καὶ καθ' ἕκαστ(ον) τῶδ' ἂν μὴ προέσθαι ἡμ(ᾶς) μάθοιτε·
16. τρία μὲν ὄντα λόγου ἄξια τοῖς Ἑλλησι ναυτικά, τὸ παρ' ὑμῖν κ(αὶ)
17. τὸ ἡμέτερ(ον) καὶ τ(ῶν)¹⁰² Κορινθί(ων) τούτ(ων) δὲ εἰ περιόψεσθε τὰ δύο ἐς
18. ταῦτόν ἐλθεῖν καὶ Κορίνθιοι ἡμ(ᾶς) προκ(ατα)λήψονται, Κερκυραῖ
19. οἱς τε καὶ Πελοποννησίους ἅμα ναυμαχήσετε, δεξάμενοι δὲ ἢ
20. μᾶς ἔξετε πρ(ὸς) αὐτ(οὺς) πλείοσι ναυσὶ ταῖς ἡμετέραις ἀγωνίζεσθαι.
21. τοιαῦτα μὲν οἱ Κερκυραῖοι εἶπ(ον)· οἱ δ(ὲ) Κορίνθιοι μετ' αὐτ(οὺς) τοιάδε.
22. Ἀναγκαῖον Κερκυραίων τῶνδε οὐ μόν(ον) περὶ τοῦ δέξασθαι σφᾶς τ(ὸν)
23. λόγ(ον) ποιησαμέν(ων) ἀλλ' ὥς κ(αὶ) ἡμεῖς τε ἀδικοῦμεν καὶ αὐτοὶ οὐκ εἰ
24. κότως πολεμοῦνται, μνησθέντ(ας) πρῶτ(ον) καὶ ἡμ(ᾶς) περὶ ἀμφο
25. τέρων οὕτω καὶ ἐπὶ τ(ὸν) ἄλλον λόγ(ον) ἰέναι, ἵνα τ(ὴν) ἀφ' ἡμ(ῶν) τε
26. ἀξίωσιν ἀσφαλέστερ(ον) προειδῆτε καὶ τὴν τῶνδε χρεῖαν

¹⁰² Οἱ Α,Β,Ε,Γ δίνουν τῶν ενώ οἱ ἄλλοι τὸ.

27. μὴ ἀλογίστως ἀπόσησθε φασὶ δ(ἐ) ζυμμαχί(αν) διὰ τὸ σῶφρον
 28. οὐδενὸς πω δέξασθαι· τὸ δ' ἐπὶ κακουργίᾳ καὶ οὐκ ἀρετῇ
 29. ἐπετήδευσαν, ζύμμαχόν τε οὐδένα βουλόμενοι πρ(ὸς) τὰδική
 30. ματ(α) οὐδὲ μάρτυρα ἔχειν οὔτε παρακαλοῦν(τες) αἰσχύνεσθαι.
 31. καὶ ἡ πόλις αὐτ(ῶν) ἅμα αὐτάρκη θέσιν κειμένη παρέχει αὐτ(οὺς)

ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ ΣΧΟΛΙΩΝ ΣΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ

ἀντίθεσ(ις) ἀπ(ὸ) τ(οῦ) δικαίου ἦν λύει τ(ῶ) ζυμφέροντι

τὸ μ(ὲν) λῦσαι τ(ὰς) σπονδάς, δεξι(ὸς) ὄν, φοβερ(ὸν) ἦν τ(οῖς) Λάκ(ω)σι, τὸ δ(ἐ) μὴ λῦσαι, θαρσοῦν ἀδεέστερ(ον) ἦν τοῖς αὐτοῖς

ἀλλ(ὰ) τ(ὰ) ἀσθενῆ κ(αὶ) ἐπιβλαβῆ

β: ὅσον οὐ αν(τι) τ(οῦ) οὐχ ὅσ(ον) τὸ οὐ βραδέ(ως) ἀλλὰ ταχὺ

τὸ ἐξῆς οὔ(τως)· ὅταν ἐνδοιάζη καὶ (δι)στάζη χ(ω)ρί(ον) πρ(οσ)λαβ(εῖν) εἰς τ(ὸν) σχεδ(ὸν) μέλλον(τα) πόλεμ(ον) τὸ αὐτίκα π(ερι)σκοπ(ῶν) τουτ(έστι) τ(ῆν) ἐνυπάρχ(ου)σ(αν) εἰρήνην

καιρ(ῶν) νῦν εὐτυχι(ῶν) καὶ ἀτυχι(ῶν) ἢ μᾶλλ(ον) καιρ(ῶν) λέγει αν(τι) τ(οῦ) ἀναγκ(ῶν) καὶ κινδύν(ων)

λεί(πει) τὸ λεγόμε(νη)¹⁰³ δο(τικῆ) αν(τι) τ(οῦ) εὐ(θείας) ἴν' ἢ μάθοιτε ἂν οἱ τ(ε) σύμπ(αν)τ(ες) κ(αὶ) καθ' ἕκαστ(ον)

οἱ γ(ὰ)ρ Ἀ(θηναῖοι) δεδιό(τες) τ(ῆν) τ(ῶν) σπονδ(ῶν) λύσειν οὐκ ἂν δη(λονότι) ἐδέξαντο τ(οὺς) Κερκυραί(ους) κ(αὶ) τ(ῆν) ἀπὸ αὐτ(ῶν) δύναμιν κ(αὶ) δῆ(λον) (ὅτι) τὸ δεδι(ὸς) τοῦτο ἰσχὺν ἔφερε τ(οῖς) Ἀθηναί(οις) ἀπὸ τ(ῶν) Κερκυραί(ων) φόβ(ον) δ(ἐ) τ(οῖς) Λακεδαιμ(ονίους) θαρσήσ(αν)τ(ες) δ(ἐ) τ(αῖς) σπονδ(αῖς) κ(αὶ) ἀπ(ω)σάμε(νοι) τ(οὺς) Κερκυραί(ους) αὐτ(οῖς) μ(ὲν) τ(οῖς) Ἀθηναί(οις) ἀσθεν(ές) ἦν τὸ θάρσ(ος) τοῦτο, ζημι(ου)με(νοὺς) τ(ῆν) ἐκ τ(ῆς) Κέρκυρ(ας) βοή(θειαν) τ(οῖς) δ(ἐ) πολεμί(οις) αὐτ(ῶν) Πελοπον(ησίους) ἀσφαλές καὶ ἀδεέστερ(ον)

¹⁰³ Οἱ κώδικες Α,Β,Γ δίνουν λεγόμενη και όχι λέγομεν ἦ.

ἢ θέσ(ις) τ(ῆς) πό(λεως) αὐτ(ῶν) ἀρμόττει αὐτ(ῶν) τῆ γμώμη κ(αὶ) αὐτάρκ(ης)
(ἐστί) τ(ῆς) προαιρ(έσεως) αὐτ(ῶν) κ(αὶ) κακίας π(ρὸς) τὸ ληστεύειν

διὰ τὸ ἥκιστα: εἰ γ(ὰ)ρ ἐξέπλε(ον) φ(ησίν) ἀλλαχ(οῦ) οἱ ἀδικούμενοι ἄν ἐκράτουν
αὐτ(ῶν) ὁμήρους

ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. δικαστὰς ὧν βλάπτουσί τιν(α) μᾶλλ(ον) ἢ κ(ατὰ) ξυνθήκ(α)ς γίγνεσθαι διὰ τὸ
2. ἦκιστα ἐπὶ τ(οὺς) πέλ(α)ς ἐκπλέοντ(α)ς μάλιστ(α) τ(οὺς) ἄλλ(ους) ἀνάγκη καταίρ(ον)τ(α)ς
3. δέχεσθαι **κάν τούτῳ**¹⁰⁴ τὸ εὐπρεπὲς ἄσπ(ον)δ(ον) οὐχ ἴν(α) μὴ **ξυναδικήσ(ω)σιν**¹⁰⁵
4. ἑτέροις προβέβληνται, ἀλλ' ὅπ(ω)ς κ(ατὰ) μόν(α)ς ἀδικῶσι καὶ ὅπ(ω)ς ἐν ᾧ μ(έν) ἄν
5. κρατῶσι **βιάζονται**¹⁰⁶ οὗ δ' ἄν λάθωσι πλέον **ἔχουσιν**¹⁰⁷ ἦν δέ πού τι πρ(ο)σ
6. λάβωσιν **ἀναισχυντοῦσιν**¹⁰⁸ καίτοι εἰ ἦσαν ἄνδρες ὥσπερ φα(σίν) ἀγαθοί
7. ὅσῳ ἀληπτότεροι ἦσαν τοῖς πέλ(α)ς τόσῳ δὲ φανερωτέρ(αν) ἐξῆν αὐτ(οῖς)
8. τὴν ἀρετὴν διδοῦσι καὶ δεχομένοις τ(ὰ) δίκαια δεικνύναι. ἀλλ' οὐτ(ε) πρ(ὸς)
9. τ(οὺς) ἄλλ(ους) οὔτε ἐς ἡμ(ᾶ)ς τοιοῖδε εἰσὶν ἄποικοι δ' ὄντες ἀφεστᾶσι τε
10. διὰ παντ(ὸς) καὶ νῦν πολεμ(οῦ)σι λέγον(τε)ς ὡς οὐκ ἐπὶ τῷ κακῷ πάσχειν
11. **ἐκπεμφθειήσαν**¹⁰⁹ ἡμ(εῖς) δ(ὲ) οὐδ' αὐτοὶ φαμ(εν) ἐπὶ τῷ ὑπὸ τούτ(ων) ὑβρίζεσθαι
12. κατοικίσαι ἀλλ' ἐπὶ τῷ ἡγεμόνες τε εἶν(αι) καὶ τ(ὰ) εἰκότα θαυμά
13. ζεσθαι. αἱ γοῦν ἄλλαι ἀποικίαι τιμῶσιν ἡμ(ᾶ)ς καὶ μάλιστ(α) ὑπὸ
14. ἀποίκ(ων) στεργόμε(θα) κ(αὶ) δῆλον ὅτι εἰ τοῖς πλέοσ(ιν) ἀρέσκον(τές) ἐσμεν, τ(οῖς)
15. δ' ἄν μόνοις οὐκ ὀρθ(ῶ)ς ἀπαρέσκοιμ(εν) οὐδ' ἐπιστρατεύομεν ἐκπρε
16. π(ῶ)ς μὴ καὶ διαφερόντ(ω)ς τι ἀδικούμενοι. καλὸν δ' ἦν, εἰ κ(αὶ) ἡμαρτάνοιμ(εν)
17. τοῖσδε μὲν εἶξαι τῇ ἡμετέρῃ ὀργῇ, ἡμῖν δ(ὲ) αἰσχρὸν βιάσασθαι
18. τὴν τούτων μετριότητα· ὕβρει δ(ὲ) καὶ ἐξουσί(α) πλ(οῦ)τ(ου) πολλ(ὰ) ἐς ἡμ(ᾶ)ς
19. ἄλλα τε ἡμαρτήκασι καὶ Ἐπίδαμν(ον) ἡμετέρ(αν) οὔσαν κ(α)κουμέ(νην) μὲν οὐ προ

¹⁰⁴ Στους A,B,E,F,M διαβάζουμε **κάν τούτῳ** και ὄχι καὶ τοῦτο.

¹⁰⁵ Ξυναδικήσωσιν δίνουσι A,B,E,F,M· οἱ ἄλλοι ξυναδικῶσιν.

¹⁰⁶ Με –ο το γράφουν οἱ B,E,F,M και ὄχι με –ω.

¹⁰⁷ Ἐχουσιν και ὄχι ἔχωσιν δίνουσι B,E,F,M.

¹⁰⁸ Στους B,C,E,F,M διαβάζουμε ἀναισχυντοῦσιν και ὄχι ἀναισχυντῶσιν

¹⁰⁹ Ο Β δίνει ἐκπεμφθειήσαν και ὄχι ἐκπεμφθειῖεν

20. σεπιοῦντο, ἐλθόντ(ων) δ(ὲ) ἡμ(ῶν) ἐπὶ τιμωρί(α) ἐλ(όν)τες βί(α) ἔχουσιν.Καὶ φασὶ
21. δὴ δίκη πρότερον ἐθελῆσαι κρίνεσθαι, ἦν γε οὐ τὸν προύχοντ(α)
22. καὶ ἐκ τοῦ ἀσφαλ(οῦς) προκαλούμε(νον) λέγ(ειν) τι δοκεῖν δεῖ, ἀλλὰ τὸν ἐς ἴσον
23. τά τε ἔργα ὁμοί(ως) καὶ τ(οὺς) λόγ(ους) πρὶν διαγωνίζεσθαι καθιστάντα.
24. οὗτοι δὲ οὐ πρὶν πολιορκ(εῖν) τὸ χωρί(ον) ἀλλ' ἐπειδὴ ἠγήσαντο ἡμᾶς
25. οὐ περιόψεσθαι, τότε καὶ τὸ εὐπρεπ(ὲς) τ(ῆς) δίκης παρέσχοντο. Κ(αὶ)
26. δεῦρο ἤκουσιν οὐ τάκεῖ μόνον αὐτοὶ ἁμαρτόντ(ες) ἀλλὰ καὶ ὑμᾶς
27. νῦν ἀξιοῦντες οὐ ξυμμαχ(εῖν) ἀλλὰ ξυναδικ(εῖν) καὶ διαφόρ(ους) ὄντ(ας) ἡμῖν
28. δέχεσθαι σφᾶς· οὐς χρῆν, ὅτε ἀσφαλέστατοι ἦσαν, τότε προσιέναι,
29. καὶ μὴ ἐν ᾧ ἡμεῖς μ(ὲν) ἠδικήμεθ(α) οὗτοι δὲ κινδυνεύουσι,
30. μηδ' ἐν ᾧ ὑμεῖς τ(ῆς) τε δυνάμε(ως) αὐτ(ῶν) τότε οὐ μεταλαβόντες τ(ῆς)
- 31. ὠφελεί(ας)**¹¹⁰ νῦν μεταδώσετε καὶ τ(ῶν) ἁμαρτημάτων ἀπογενόμενοι τ(ῆς)

ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ ΣΧΟΛΙΩΝ ΣΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ

διὰ πνευμάτων βίαν ἀνάγκη

παρόντ(ας) δέχεσθαι: φιλικ(ῶς), δέχεσθαι ληστρικ(ῶς)

κάν τούτῳ τὸ εὐπρεπές: τὸ ἐξῆς κἀν τούτῳ τὸ ἄσπονδον εὐπρεπές προβέβληνται κ(αὶ) τ(ὰ) ἐξ(ῆς)

ἀναισχυντῶσιν: ἀρνούμενοι δηλονότι μὴ κοινωνοῦντ(ος) αὐτ(οῖς)¹¹¹ εἰς τὴν τ(ῶν) λαφύρων διανομ(ήν)

ὄσῳ ἀληπτότεροι: οἱ γὰρ εὐάλωτοι φόβ(ῳ) τ(ῶν) πέλ(ας) κολακεύειν ἀναγκάζονται τ(οὺς) ἀδικοῦντ(ας)

τὴν ἀρετὴν: φιλίαν, δύναμιν, συμμαχίαν

ἐξῆν αὐτ(οῖς) τ(ὴν) ἀρετὴν· τὸ ἐξῆς φανερωτέρ(αν) ἐξῆν αὐτ(οῖς) τὴν ἀρετὴν δεικνύναι διδοῦσι κ(αὶ) δεχομέ(νοις) τὰ δίκαια

¹¹⁰ Ο Β γράφει τὴν κατάληξη με –ει καὶ ὄχι με –ι.

¹¹¹ Στὸ σημεῖο αὐτὸ οἱ κώδικες Α,Β,Γ,Ε παραλείπουν τὴν αντωνυμία τινός.

ὁ ν(οῦς) οὐ(τως)· οὐ δεῖ τ(ὸν) ἐν ἀσφαλείᾳ ὄντ(α) καὶ προβαλλόμε(νον) δίκην δοκεῖν λέγ(ειν) τι μεθῆκε¹¹² τ(ὸν) χ(ρόνον) ὁ Κορίνθι(ος)· μετ(ὰ) γ(ὰρ) τὸ λαβ(εῖν), φ(ησί), τὸ χ(ω)ρί(ον) κ(αὶ) κ(ατα)σχεῖν ἠξίου δικάζεσθαι οἱ Κερκυρ(αῖοι) κ(αὶ) οὐ δεῖ, φ(ησί), προσέχ(ειν) τ(ὸν) ἐκ τ(οῦ) ἀσφαλ(οῦς) καὶ ἰσχυρ(οῦ) προκαλ(οῦ)με(νον) εἰς κρίσιν οὐδ(ὲ) δοκεῖν ὅ(τι) λέγει τι, ἀλλὰ κ(ατα)φρονεῖν

τὸ διὰ παντός ἵνα μὴ τ(ις) εἴπη ὅτι νῦν ἀδικηθέντες

ἀλλὰ μετὰ τὴν τῶν νεῶν ἔκπεμψιν

τὸ εὐπρεπὲς τ(ῆς) δίκ(ης): τὴν δόκησιν τ(ῆς) δίκης οὐχὶ τὴν ἀλήθειαν ἠδίκουν γὰρ κατ' ἀλήθειαν

τὰ ἐν Ἐπιδάμνῳ δηλ(ονότι)

τὸ σχῆμα παρίσως(ις), ὃ καὶ Γόργι(ον)¹¹³ καλεῖται

τὸ ἐξῆς· μήτε μεταδώσετε αὐτοῖς τ(ῆς) ὠφελείας ὑμεῖς τότε τῆς δυνάμεως αὐτῶν οὐ μεταβαλόντες λέγει δὲ τ(ὸν) κατὰ Σαμίων καὶ Αἰγινήτων πόλεμον

---

¹¹² Στους κώδικες Α και Β διαβάζουμε μεθῆκε και ὄχι μετέθηκε

¹¹³ Οι κώδικες Α,Β,Γ δίνουν Γόργιον ἀντὶ Γοργίειον

ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. ἀφ' ἡμῶν αἰτίας τὸ ἴσον ἔξετε, πάλαι δ(ἐ) **κοινωνήσαντας**¹¹⁴ τὴν δύναμιν
2. κοινὰ καὶ τὰ ἀποβαίνοντα ἔχ(ειν) Ὡς μὲν οὖν αὐτοὶ τε μετὰ προση
3. κόντ(ων) ἐγκλημάτ(ων) ἐρχόμεθα κ(αὶ) οἶδε βίαιοι καὶ πλεονέκται εἰσι
4. δεδήλωται· ὡς δὲ οὐκ ἂν δικαίως αὐτ(οὺς) δέχοισθε μαθεῖν χρῆ. εἰ
5. γὰρ εἴρηται ἐν ταῖς σπονδαῖς ἐξεῖναι παρ' ὀποτέρους τ(ις) **τ(ῶν) ἀγράφων**
6. **πόλεων βούλεται**¹¹⁵ ἐλθ(εῖν) οὐ τοῖς ἐπὶ βλάβῃ ἐτέρων ἰοῦσιν ἢ ξυνθῆ
7. κη ἐστίν, ἀλλ' ὅστις μὴ ἄλλου **αὐτὸν**¹¹⁶ ἀποστερ(ῶν) ἀσφαλεί(ας) δεῖται καὶ
ὅστ(ις)
8. μὴ τοῖς δεξαμένοις, εἰ σωφρονοῦσι, πόλεμ(ον) ἀντ' εἰρήνης ποιήσει·
9. ὁ νῦν ὑμεῖς μὴ πειθόμενοι ἡμῖν **πάθητε**¹¹⁷ ἄν. οὐ γὰρ τοῖσδε μόν(ον)
10. ἐπίκουροι ἂν γένοισθε, ἀλλὰ καὶ ἡμῖν ἀντὶ ἐνσπόνδων πολέμοιοι·
11. ἀνάγκη γάρ, εἰ ἴτε μετ' αὐτ(ῶν) κ(αὶ) ἀμύνεσθαι μὴ ἄνευ ὑμῶν
τούτ(ους) καίτοι
12. δίκαιοι γ' ἐστὲ μάλιστα μ(έν) ἐκποδῶν στήναι ἀμφοτέροις, εἰ δὲ μή,
13. τούναντίον ἐπὶ τούτ(ους) μεθ' ἡμῶν ἰέναι Κορινθίους μὲν γε ἔν
14. σπονδοὶ ἐστε, Κερκυραίοις δὲ οὐδὲ δι' ἀνοκωχῆς πόποτ' ἐγέ
15. νεσθε, κ(αὶ) τὸν νόμον μὴ καθιστάναι ὥστε τοὺς ἐτέρων ἀφισταμέν(ους)
16. δέχεσθαι. οὐδὲ γὰρ ἡμεῖς Σαμίων ἀποστάντων ψῆφ(ον) προσεθέμ(εθα)
17. ἐναντίαν ὑμῖν, τῶν ἄλλων Πελοποννησί(ων) δίχα ἐψηφισμένων εἰ
18. χρῆ αὐτοῖς ἀμύνειν φανερ(ῶς) δ(ἐ) ἀντείπομεν τ(οὺς) προσήκοντ(ας)
ξυμμάχ(ους)
19. αὐτ(όν) τιν(α) κολάζ(ειν) εἰ γὰρ τοὺς κακόν τι δρῶντας δεχόμενοι τιμωρήσετε,
20. φανεῖται κ(αὶ) ἃ τῶν ὑμετέρων οὐκ ἐλάσσω ἡμῖν πρόσεισι, καὶ τ(ὸν)
21. νόμ(ον) ἐφ' ὑμῖν αὐτοῖς μᾶλλ(ον) ἢ ἐφ' ἡμῖν θήσετε. Δικαιώματα μὲν οὖν τά
22. δε πρ(ὸς) ὑμᾶς ἔχομεν ἱκανὰ κατὰ τ(οὺς) Ἑλλήν(ων) νόμους παραίνεσιν δ(ἐ)
κ(αὶ)
23. ἀξίωσιν χάριτος τοιάνδε, ἣν οὐκ ἐχθροὶ ὄντ(ες) ὥστε βλάπτειν οὐδ' αὖ
24. φίλοι ὥστ' ἐπιχρησθαι, ἀντιδοθῆναι ἡμῖν ἐν τῷ παρόντι φαμέν

¹¹⁴ Οἱ Α,Β,Ε,Γ,Δ δίνουν κοινωνήσαντας καὶ ὄχι κοινώσαντας

¹¹⁵ Οἱ Α,Β,Ε,Γ,Δ,Ζ δίνουν τὴν σειρά τῶν ἀγράφων πόλεων βούλεται ἐνῶ οἱ ἄλλοι βούλεται τῶν ἀγράφων πόλεων

¹¹⁶ Στον Β δασύνεται ἐνῶ στους Α,Ε,Ζ γράφεται με ψιλή.

¹¹⁷ Πάθητε c F g: πάθητε cett.

25. χρῆναι. νεῶν γὰρ μακρῶν σπανίσαντές ποτε πρ(ὸς) τ(ὸν) Αἰγινή(των)
 26. ὑπὲρ τὰ Μηδικὰ πόλεμ(ον) παρὰ Κορινθί(ων) εἴκοσι ναῦς ἐλάβετε·
 27. καὶ ἡ εὐεργεσία αὕτη τε καὶ ἡ ἐς Σαμίους, τὸ δι' ἡμᾶς Πελο
 28. ποννησίους αὐτοῖς μὴ βοηθῆσαι, παρέσχεν ὑμῖν Αἰγινή
 29. τῶν μ(έν) ἐπικράτησιν Σαμί(ων) δ(ὲ) κόλασ(ιν) καὶ ἐν καιροῖς τοιοῦτοις
 30. ἐγένετο οἷς μάλιστα ἄνθρωποι ἐπ' ἐχθροὺς τ(οὺς) σφετέρ(ους) ἰόντ(ες) τ(ῶν)
 πάντ(ων)¹¹⁸
 31. ἀπερίοπτοί εἰσι παρὰ τὸ νικᾶν· φίλον τε γὰρ ἡγοῦνται τ(ὸν) ὑπουργοῦντα

ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ ΣΧΟΛΙΩΝ ΣΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ

ἀπὸ κοινοῦ τὸ οὖς ἐχρήν

τ(ῆς) ἀφ' ἡμῶν αἰτί(ας): τ(ῶν) τ(ῆς) Ἐπιδάμν(ου) ἀπὸ κοιν(οῦ) δ(ὲ) τὸ ἐν ᾧ
 αἰτιασόμε(θα) γὰρ φ(ησί) τ(οὺς) **συμμαχήσοντ(ας)**¹¹⁹ τοῖς Κερκυραῖ(οις) ὡς ἐχθρ(οὺς)
 καὶ ὑμ(εῖς) δ(ὲ) τὸ ἴσ(ον) αὐτ(οῖς) ἔξετε αἴτι(ον) καὶ πολέμοι κληθήσεσθε

ἀνακωχή (ἐστίν) εἰρήνη πρόσκαιρ(ος) πόλεμ(ον) ὠδίνουσα οἶον ἢ μικρὰ τ(οῦ)
 πολέμου ἀνάβλησις π(αρά) τὸ ἄνω ἔχ(ειν) τ(ὰς) ἀκωκὰς τ(ῶν) δοράτων

ἀπὸ κοιν(οῦ) τὸ δίκαιοι ἐστε τὸ δ(ὲ) ταὸν ἄρ(θρον) περισσὸν

δισταζόντ(ων), φ(ησίν), αὐτ(ῶν) ἡμεῖς φανερ(ῶς) ἀντείπομεν

ἀμύνειν, βοηθεῖν ἀμύνεσθαι, κολάζειν

ἀν(τί) τ(οῦ) μέλλει φανῆναι

αἰνίττεται Ποτίδαιαν

πολλοί, φ(ησίν), ¹²⁰ φόρου ὑποτελεῖς παρ' ὑμῖν οἵτινες πολλάκις μελετῶσιν
 ἀπόστασιν καὶ εἰ δέξεσθε Κερκυραῖ(ους) τούσδε καὶ κοιν(ὸν) τοῦτ(ον) ποιήσετε
 νόμ(ον) ὁρᾶτε μὴ ἑαυτ(οὺς) λανθάνετε βλάπτοντ(ες) **φοβεῖσθε**¹²¹ αὐτ(οὺς) τοῦ
 δέξασθαι νόμον καλὸν

¹¹⁸ ἀπάντων C,G : πάντων cett.

¹¹⁹ Συμμαχήσοντας διαβάζουμε στους Α,Β,Γ και όχι συμμαχήσαντας

¹²⁰ Από το σημείο αυτό οι Α και Β παραλείπουν το ρήμα εἰσίν

¹²¹ Ο κώδικας Β δίνει φοβεῖσθε και όχι φοβεῖ

χάρι(ος) ἦν χάριν ἀντιδοθῆναι ἡμῖν ἐν τῷ παρόν(τι) φαμεν χρῆναι
τὸ παραινεῖν καὶ ἀξιοῦν, ῥήματα ὄντα, ὀνοματι(κῶς) προήνεγκεν
οἱ γὰρ τ(οῖς) ἐχθροῖς τινσυκρατοῦντες βλάπτονται μᾶλλον
τὸ δ' ἐπιχρῆσθαι: τὸ πολλάκις χρῆσθαι

ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. ἦν καὶ πρότερον ἐχθρὸς ἦ, πολέμιόν τε τ(ὸν) ἀντιστάντα, ἦν καὶ
2. τύχη φίλος ὢν, ἐπεὶ καὶ τὰ οἰκεῖα χεῖρ(ον) τίθενται φιλονικίας
3. ἔνεκα τ(ῆς) αὐτίκα. Ὡν ἐνθυμηθέντες καὶ νεώτερός τις παρὰ πρῆσ
4. βυτέρου αὐτὰ μαθὼν ἀξιούτω τοῖς ὁμοίοις ἡμ(ᾶς) ἀμύνεσθαι, κ(αὶ)
5. μὴ νομίση δίκαια μὲν τάδε λέγεσθαι, ζύμφορα δέ, εἰ πολεμήσει,
6. ἄλλα εἶναι. τό τε γὰρ ζυμφέρον ἐν ᾧ ἂν τις ἐλάχιστα ἀμαρτά(νη)
7. μάλιστα ἔπεται καὶ τὸ μέλλον τοῦ πολέμου ᾧ φοβοῦντες ὑμᾶς Κερ
8. κυραῖοι κελεύουσιν ἀδικεῖν ἐν ἀφανεῖ ἔτι κεῖται, καὶ οὐκ ἄξιον ἔπαρ
9. θέντας αὐτῷ φανεράν ἐχθραν ἤδη καὶ οὐ μέλλουσιν πρ(ὸς) Κοριν(θίους)
10. κτήσασθαι, τῆς δὲ ὑπαρχούσης(ης) πρότερ(ον) διὰ Μεγαρέ(ας) ὑποψίας
11. σῶφρον ὑφελ(εῖν) μᾶλλον ἢ γὰρ τελευταία χάρις καιρ(ὸν) ἔχουσα, κἂν ἐ
12. λάσσων ἦ, δύναται μεῖζ(ον) ἔγκλημα λῦσαι μὴδ' ὅτι ναυτικ(οῦ) ζυμμαχί(αν)
13. μεγάλην διδῶσι, τούτῳ ἐφέλκεσθε¹²² τὸ γὰρ μὴ ἀδικεῖν τ(οὺς) ὁμοί(ους)
14. ἐχυρωτέρα δύναμις ἢ τῷ αὐτίκα φανερῷ ἐπαρθέντ(ας) διὰ κινδύν(ων)
15. τὸ πλεον ἔχ(ειν) ἡμεῖς δ(ὲ) περιπεπωκότες οἷς ἐν τῇ Λακεδαίμονι
16. αὐτοὶ προείπομεν τ(οὺς) σφετέρ(ους) ζυμμαχ(ους) αὐτόν τιν(α) κολάζ(ειν) νῦν
παρ' ὑμ(ῶν)
17. τὸ αὐτὸ ἀξιοῦμεν κομίζεσθαι, καὶ μὴ τῇ ἡμετέρα ψήφῳ ὠφελ(θέντας)
18. τῇ ὑμετέρα ἡμᾶς βλάψαι. τὸ δὲ ἴσον ἀνταπόδοτε, γνόντ(ες) τοῦτ(ον) ἐκεῖν(ον)
19. εἶναι τὸν καιρ(ὸν) ἐν ᾧ ὅ τε ὑπουργῶν φίλος μάλιστα καὶ ὁ ἀντιστ(ᾶς)
ἐχθρ(ός)
20. καὶ Κερκυραί(ους) τούσδε μήτε ζυμμαχ(ους) δέχεσθε βία ἡμ(ῶν) μήτε ἀμύνε
21. τε αὐτοῖς ἀδικοῦσιν. καὶ τάδε ποιοῦντες τὰ προσήκοντά τε δράσε
22. τε καὶ τὰ ἄριστα βουλευσεσθε ὑμῖν αὐτοῖς Τοιαῦτα δὲ καὶ οἱ Κορίν(θιοι)
23. εἶπ(ον) Ἀθηναῖοι δ(ὲ) ἀκούσαντες ἀμφοτέρων, γενομένης κ(αὶ) δις
ἐκκλ(ησίας)
24. τῇ μὲν προτέρα οὐχ ἦσσαν τ(ῶν) Κορινθίων ἀπεδέξαντο τ(οὺς) λόγ(ους) ἐν
25. δὲ τῇ ὑστεραία μετέγνωσαν Κερκυραί(οις) ζυμμαχί(αν) μ(ὲν) (μὴ) ποιήσασθαι
ὥστε
26. τ(οὺς) αὐτ(οὺς) ἐχθρ(οὺς) καὶ φίλ(ους) νομίζειν (εἰ γὰρ ἐπὶ Κόρινθ(ον)
ἐκέλευ(ον) σφίσιν οἱ Κερκυραῖοι

¹²² ἐφέλκεσθε καὶ ὄχι ἐφέλκεσθαι δίνουν οἱ κώδικες Α, F, M.

27. ξυμπλ(εῖν) ἐλύοντ' ἄν αὐτοῖς αἰ πρ(ὸς) Πελοποννησί(ους) σπονδαί ἐπιμαχίαν
δ' ἐ
28. ποιήσαντο τῇ ἀλλήλων βοηθεῖν, ἐάν τις ἐπὶ Κέρκυραν ἦ ἢ Ἀθήν(ας)
29. ἢ τοὺς τούτ(ων) ξυμμάχ(ους) ἐδόκει γὰρ ὁ πρ(ὸς) Πελοποννησί(ους)
πόλεμ(ος) καὶ ὧς
30. ἔσσεσθαι αὐτοῖς, καὶ τ(ήν) Κέρκυραν ἐβούλοντο μὴ προσέσθαι ¹²³ Κορινθίους
- 31.** ναυτικ(ὸν) ἔχουσιν τοσοῦτ(ον) ξυγκρούειν δὲ ὅτι μάλιστα αὐτ(οὺς) ἀλλήλοις,
ἵνα

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ

ἀντὶ τοῦ καὶ γὰρ τὰ οἰκεῖα

ἀμύνεσθαι ἀντὶ τ(οῦ) ἀμείβεσθαι μόν(ος) δ(ὲ) Θουκυδίδης ἐνταῦ(θα) κέχρηται τῇ
ἐναλλαγῇ τ(ῆς) λέξε(ως) ὡς καὶ τινὰς ἐναλλάττ(ειν) γραφὴν καὶ γράφ(ειν)
ἀμείβεσθαι. οὐκ ἔστι δὲ. ἐν ᾧ ἄν τις

ἐν ᾧ ἄν(τι) τ(οῦ) ᾧ

τὸ δ' ἐλάχιστα ἀντὶ τοῦ οὐδ' ἐλάχιστα

ση(μείωσαι) ὅτι τὸ κελεύω οὐκ ἐπὶ μειζόνων μόνον λέγεται

ὑποψίαν εἶπ(ε) τ(ήν) μάχ(ην) εὐφήμ(ως)· ἐρεῖ δ(ὲ) ταύτ(ην) ἐν τῇ πεντηκονταετηρί(δι)

τῇ δυνάμει τ(ῶν) Κερκυραίων) ἢ γὰρ ἐκ θεῶν βοήθεια κρυπτή καὶ αφανής

ἐκ τύχης τινός φοβεῖ δ(ὲ) δ(ιὰ) τούτ(ου) τ(οὺς) Ἀθηναί(ους) ὅτι τὸ τ(ῆς) τύχ(ης)
ἄδηλ(ον) κ(αὶ) ὅτι μὴ κ(αὶ) αὐτοὶ περιπέσητε

ἐμφαντικῶς τὸ τούσδε οἶ(ον) τ(οὺς) ἀδικοῦντ(ας)

ἀκούσαντες ἀμφοτέρ(ων). μηδ(ὲ) δίκην δικάσης πρὶν ἄμφω μῦθ(ον) ακούσ(ης)

ἀλλὰ πάνυ καὶ μάλλ(ον)

αἰτία δι' ἣν ξυμμαχίαν οὐκ ἐποίησαν

εἶρχ(ον) γὰρ καὶ οἱ Κερκυραῖοι ξυμμάχ(ους) τ(οὺς) Ἐπιδαμνί(ους) καὶ Ζακυνθίους

¹²³ Από το σημείο αυτό οι κώδικες A,B,E,F,M παραλείπουν το άρθρο τοῖς

αὐτ(ὸς) δηλοῖ τι (ἐστὶ) συμμαχία καὶ ἐπιμαχία ἔστι δ(ὲ) συμμαχία ὅταν τις τ(ὸν)
αὐτ(ὸν) ἔχη τῷ συμμαχομένῳ φίλον καὶ ἐχθρὸν, ἐπιμαχί(α) δ(ὲ) ὅταν τ(ις) τ(ῷ)
συμμαχομέ(νῳ) μόν(ον) ἀδικ(ου)με(νῳ) βοηθῆ οὐ μ(έν)τοι καὶ ἀδικοῦντι
συμπράττοι¹²⁴ ἐπιμαχίαν οὖν¹²⁵ βούλ(ον)ται ποιῆσαι οἱ Ἀθηναῖ(οι)

---

¹²⁴ Συμπράττοι A,B,F : συμπράττει ο M.

¹²⁵ Από το σημείο αυτό ο B και ο M παραλείπουν το οὔν.

Β' ΜΕΡΟΣ

Κεφάλαιο 1

Θουκυδίδης Αθηναῖος: Χωρίς να πρωτοτυπήσει ο Θουκυδίδης ακολουθεί τη λογοτεχνική παράδοση του Ηροδότου και του Εκαταίου, οι οποίοι ξεκινούν τα έργα τους «*Ηρόδοτος Αλικαρνασσεύς*» και «*Εκαταίος ο Μιλήσιος*» αντίστοιχα. Ο Θουκυδίδης αυτοσυστήνεται κατονομάζοντας την πόλη του, την Αθήνα, αλλά όχι τον δήμο του τον Αλιμούντα, παρόλο που αποτελούσε τμήμα του επίσημου ονόματός του.¹²⁶ Ο Παπαθωμάς παρατηρεί ότι η χρήση του εθνικού ονόματος *Αθηναῖος* φανερώνει ότι ο ιστορικός απευθυνόταν σ' ένα πανελλήνιο κοινό.¹²⁷ Το πατρωνυμικό του το αναφέρει στο 4^ο βιβλίο όπου αυτοαποκαλείται *Θουκυδίδης Ολόρου* και μιλά για τις πράξεις του ως στρατηγός τον 10^ο χρόνο του πολέμου.

ξυνέγραψε τὸν πόλεμον τῶν Πελοποννησίων καὶ Ἀθηναίων: Με το ρήμα *ξυνέγραψε* δηλώνεται η συλλογή, η καταγραφή και η σύνθεση του ιστορικού υλικού. Ο Θουκυδίδης δηλώνει λιτά και περιεκτικά το θέμα του έργου του. Το γεγονός ότι αν και Αθηναῖος, αναφέρει πρώτους τους Πελοποννήσιους δείχνει την αμερόληπτη στάση του ιστορικού.

ὡς ἐπολέμησαν: Το ὡς της πλάγιας ερώτησης περιέχει τα τρία βασικά στοιχεία κάθε πολέμου: 1) την αιτία, 2) τις αφορμές, 3) τον τρόπο διεξαγωγής.

ἀρξάμενος εὐθὺς καθισταμένου: Ο Θουκυδίδης ξεκινά τη συγγραφή του έργου του αμέσως μετά την έναρξη του πολέμου. Θα ασχοληθεί με έναν σύγχρονο πόλεμο και το τώρα και όχι με τα περασμένα.

μέγαν τε ἔσεσθαι καὶ ἀξιολογώτατον τῶν προγεγενημένων: Ο Gomme¹²⁸ επισημαίνει ότι είναι άδικες οι επικρίσεις κάποιων σχολιαστών που καταλογίζουν στον Θουκυδίδη την πρόθεση να μειώσει τη σημασία των προγεγενημένων ώστε να εξάρει τη σημασία του δικού του έργου. Ο Θουκυδίδης ως ευσυνείδητος ιστορικός θα τεκμηριώσει την άποψη αυτή για τη σπουδαιότητα του πολέμου και θα αφιερώσει για το λόγο αυτό τα κεφάλαια 2-19 σε μια αναδρομή στο παρελθόν της ελληνικής ιστορίας.

---

¹²⁶ Hornblower,2006,163

¹²⁷ Παπαθωμάς,2016,277

¹²⁸ Gomme,1971,89

ἀκμάζοντές τε ἦσαν ἐς αὐτὸν ἀμφοτέρω παρασκευῇ τῇ πάσῃ: Οι δύο πρωταγωνιστές του πολέμου βρίσκονταν στην ακμή της στρατιωτικής τους δύναμης. Οι Αθηναίοι διαθέτουν 13.000 οπλίτες, 1.000 ιππείς, 300 τριήρεις και 1000 τάλαντα που φυλάσσονται στον Παρθενώνα. Οι Λακεδαιμόνιοι από την άλλη μεριά έχουν στρατό που αποτελείται από 33.000 οπλίτες στους οποίους προστέθηκαν 7.000 Βοιωτοί.¹²⁹ Κατά τον Βλάχο όμως υπάρχει αντίφαση μεταξύ του χωρίου αυτού, όπου εμφανίζονται και τα δύο μέρη πανέτοιμα για πόλεμο, και του λόγου του Αρχιδάμου (Α, 79-86) που συμβουλεύει αναβολή του πολέμου για δύο ή τρία χρόνια ώστε να προετοιμαστεί καλά η Σπάρτη.¹³⁰

καὶ τὸ ἄλλο Ἑλληνικὸν ὄρων ξυνιστάμενον πρὸς ἑκατέρους, τὸ μὲν εὐθύς, τὸ δὲ καὶ διανοούμενον: Όλοι οι Έλληνες τόσο της μητροπολιτικής Ελλάδας όσο και των αποικιών ενεπλάκησαν στον πόλεμο. Ο Βλάχος σημειώνει ότι *τὸ μὲν εὐθύς* αναφέρεται στις πολιτείες που ήταν μέλη της Αθηναϊκής ή της Πελοποννησιακής Συμμαχίας ενώ το *διανοούμενον* αναφέρεται στις περιοχές εκείνες της Ελλάδας (Θεσσαλία, Θράκη, Μακεδονία, μερικά νησιά του Ιονίου) που κρατούσαν ουδετερότητα αλλά απορροφήθηκαν και αυτές μέσα στη δίνη του πολέμου.¹³¹

κίνησις: Αναστάτωση, αναταραχή. Ίσως άλλη μια βιολογική μεταφορά, «αναστάτωση» ενός ζωντανού οργανισμού.¹³² Ο Θουκυδίδης θεωρεί τον πόλεμο αρρώστια που θα προσβάλλει τους Έλληνες και θα εξαπλωθεί στους βαρβάρους αλλά και στο πλεῖστον των ανθρώπων. Ο Θουκυδίδης δείχνει έτσι την παγκόσμια σημασία του πολέμου.

τὰ γὰρ πρὸ αὐτῶν καὶ τὰ ἔτι παλαιότερα: Ο Θουκυδίδης θα αναφερθεί στο σύνολο της ελληνικής ιστορίας πριν την έναρξη του Πελοποννησιακού πολέμου. Ορισμένοι μελετητές υποστηρίζουν ότι το *πρὸ αὐτῶν* αναφέρεται στα γεγονότα από το 510π.Χ. μέχρι τα Κερκυραϊκά (435π.Χ.) ενώ *τὰ ἔτι παλαιότερα* στα γεγονότα από τον Τρωικό πόλεμο ως το 510π.Χ.

τεκμηρίων: Τα τεκμήρια δεν είναι βέβαιες αποδείξεις αλλά συμπεράσματα από μαρτυρίες και ενδείξεις. Ο Θουκυδίδης δεν ανακάλυψε κάποιο καινούριο αποδεικτικό υλικό αλλά υπέβαλε σε έλεγχο αυτό που υπήρχε, την παράδοση.

¹²⁹ Γιαγκόπουλος, 2005, 422

¹³⁰ Βλάχος, 1992, 13-14

¹³¹ Βλάχος, 1992, 14

¹³² Hornblower, 2006, 165

Κεφάλαια 2-19 : Τα κεφάλαια αυτά αποτελούν μια παρέκβαση, μια αναδρομή στο παρελθόν. Η «*Αρχαιολογία*» όπως επικράτησε να λέμε την περίοδο αυτή είναι μια αιτιολογική παρέκβαση¹³³ αφού η λειτουργία της είναι αποδεικτική και το περιεχόμενό της συνίσταται σε μια διαδοχική έκθεση των διαφόρων τεκμηρίων όχι με παρατακτική αλλά με υποτακτική μορφή μιας και τα τεκμήρια εξαρτώνται το ένα από το άλλο με μια σχέση αιτιότητας.

Κεφάλαιο 2

φαίνεται γάρ: Το επεξηγηματικό γάρ αποδεικνύει την αιτιολογική λειτουργία ολόκληρης της παρέκβασης.¹³⁴

μεταναστάσεις... τῆ ἄλλῃ παρασκευῆ: Ο Θουκυδίδης απαριθμεί τα αίτια των μετακινήσεων των πληθυσμών: η βία, η έλλειψη εμπορικών σχέσεων, η απουσία επικοινωνίας, η ανυπαρξία πλεονάσματος αγαθών, η μη συστηματική καλλιέργεια της γης, η έλλειψη οχυρωματικών έργων αλλά και η δυνατότητα εξασφάλισης τροφής σε οποιοδήποτε μέρος.

ἢ τε νῦν Θεσσαλία.... τὴν γοῦν Ἀττικὴν: Ο Θουκυδίδης αντιπαραβάλλει την εύφορη Θεσσαλία με την άγονη Αττική. Το παράδοξο όμως που διαπιστώνει κάποιος είναι ότι στις εύφορες περιοχές παρατηρούνταν περισσότερες εμφύλιες διαμάχες και επιδρομές από άλλα φύλα ενώ στις άγονες περιοχές επικρατούσε μεγαλύτερη ασφάλεια και σταθερότητα παρά την έλλειψη πλούτου.

καὶ παράδειγμα τόδε τοῦ λόγου: Η λέξη εδώ σημαίνει «απόδειξη». Ο Θουκυδίδης προσπαθεί να ανασυνθέσει την ιστορία του παρελθόντος με βάση ορισμένες ενδείξεις αλλά και τη λογική.

πολιταὶ γιγνόμενοι: Πριν από τον 5^ο αιώνα π.Χ. οι Αθηναίοι παραχωρούσαν εύκολα πολιτικά δικαιώματα σε ξένους και μάλιστα όταν αυτοί προέρχονταν από οικογένειες ευγενών και πλουσίων με τις οποίες επεδίωκαν επιγαμίες. Από μητέρες ξένες παντρεμένες με Αθηναίους πολίτες είχαν γεννηθεί αρκετοί επιφανείς άνδρες, όπως ο Κλεισθένης, ο Θεμιστοκλής, ο Κίμων.¹³⁵

---

¹³³ Πόθου,2000,54

¹³⁴ Πόθου,2000,67

¹³⁵ Γιαγκόπουλος,2005,433

ἐς Ἴωνίαν ὕστερον ὡς οὐχ ἰκανῆς οὔσης τῆς Ἀττικῆς ἀποικίας ἐξέπεμψαν: Είναι η πρώτη θουκυδίδεια αναφορά στην παράδοση ότι η Ιωνία, με τη γεωγραφική έννοια της Δυτικής Ανατολίας, αποικίστηκε από την Αθήνα κατά τους σκοτεινούς αιώνες έπειτα από την καταστροφή του μυκηναϊκού πολιτισμού.¹³⁶ Η ανεπάρκεια της Αττικής γης στον γεωργικό τομέα ήταν ο λόγος που οδήγησε τους πρόσφυγες να μετοικήσουν στην Ιωνία. Δεν στασίασαν, διότι είχαν γίνει πολίτες οπότε η αποστολή τους στην Ιωνία οργανώθηκε και χρηματοδοτήθηκε από την πολιτεία.¹³⁷

Κεφάλαιο 3

Δηλοῖ δέ μοι καὶ τότε τῶν παλαιῶν ἀσθένειαν οὐχ ἤκιστα· πρὸ γὰρ τῶν Τρωικῶν οὐδὲν φαίνεται πρότερον κοινῆ ἔργασαμένη ἢ Ἑλλάς: Ο Παπαθωμάς αναφέρει ότι ο ιστορικός εδώ εκκινεί από τη μη αποδειξίμη αλλά πιθανή υπόθεση ότι κατά την περίοδο πριν από τον Τρωικό πόλεμο, δεν υπήρξε κάποιο κοινό εθνικό εγχείρημα, αφού κάτι τέτοιο δεν είναι γνωστό.¹³⁸ Ερμηνεύει αυτήν τη διατύπωση ως ένδειξη μιας γενικευμένης αδυναμίας του ελληνικού κόσμου. Κυριαρχεί η κυκλική σύνθεση της μορφής ‘θέση-απόδειξη-θέση’.

ἢ Ἑλλάς: Ο Θουκυδίδης αντιμετωπίζει την Ελλάδα ως γεωγραφική έννοια και έτσι οδηγείται στην Ελλάδα με την έννοια των ανθρώπων που την κατοικούν.¹³⁹ Η λέξη Ελλάς για τον Θουκυδίδη έχει να κάνει με τον πολιτισμό, τη γλώσσα και την καταγωγή. Η ύπαρξη κοινού ονόματος θεωρείται προϋπόθεση για οποιαδήποτε κοινή δράση με κάποιο βαθμό δυσκολίας.¹⁴⁰

Λευκαλίωνος: Μυθικός γενάρχης των Ελλήνων, πατέρας του Έλληνα, βασιλιάς της Θεσσαλικής Φθίας, από τον οποίο ονομάστηκαν Έλληνες οι κάτοικοι της Θεσσαλίας. Το όνομα αυτό επεκτάθηκε έπειτα σε όλους τους κατοίκους της Ελλάδας.¹⁴¹

τὸ Πελασγικόν: Με το όνομα αυτό φέρεται ένας πολυπληθής προϊστορικός πληθυσμός που οι αρχαίοι συγγραφείς από τον Όμηρο κι έπειτα τον συνδέουν με διαφορετικές περιοχές της Ηπειρωτικής ‘ελλάδας, του Αιγαίου ,της Ιταλίας κ.ά. Λόγω

---

¹³⁶ Hornblower,2006,175

¹³⁷ Hornblower,2006,176

¹³⁸ Παπαθωμάς,2016,283

¹³⁹ Hornblower,2006,177

¹⁴⁰ Παπαθωμάς,2016,283

¹⁴¹ Σκουτερόπουλος,2013,34

αυτής της μεγάλης διασποράς δεν μπορούμε να γνωρίζουμε τίποτα πραγματικό για τους Πελασγούς πέρα από ό,τι αναφέρει σχετικά η αρχαία γραμματεία.¹⁴²

Έλληνας: Έλληνες ήταν αρχικά μια ομάδα φυλών στην κεντρική Ελλάδα και από εκεί βαθμιαία μεταδόθηκε το όνομα στις άλλες φυλές.

Όμηρος: Ο Θουκυδίδης άλλοτε εμπιστεύεται τον Όμηρο και χρησιμοποιεί τα έπη του ως *τεκμήρια*, όταν δε διαθέτει άλλες πηγές και άλλοτε αποστασιοποιείται από τον ποιητή και αμφισβητεί την αξιοπιστία των έργων του ως ιστορικές πηγές.

Κεφάλαιο 4

Μίνως: Ο Θουκυδίδης παρουσιάζει το νησιωτικό κράτος του Μίνωα και τη θαλασσοκρατία του. Η ανάπτυξη μιας ακμαίας ναυτικής δύναμης είναι ένας σημαντικός παράγοντας προόδου. Το μήνυμα του Θουκυδίδη είναι σαφές: δύναμη έχει όποιος κυριαρχεί στη θάλασσα. Η αναφορά στη δύναμη του Μίνωα, σημειώνει η Romilly, προαναγγέλλει την εξέχουσα θέση της αθηναϊκής θαλασσοκρατίας.¹⁴³

Κεφάλαιο 5

έτράποντο πρὸς ληστεϊαν: Η έλλειψη τειχών και οχυρωματικών έργων αλλά και η διάσπαση των πόλεων σε οικισμούς βοήθησαν τη ληστεία-πειρατεία να αυξηθεί. Παράλληλα, η στάση των Ελλήνων απέναντι σ' αυτήν ευνόησε τη συνέχισή της αφού όχι μόνο δεν ήταν μια ντροπιαστική πράξη αλλά αντίθετα προσέδιδε και δόξα. Ο Βλάχος παρατηρεί ότι οι πειρατές της εποχής θα έμοιαζαν με τους κουρσάρους των νεότερων χρόνων σε αντίθεση με τους πειρατές. Τους πρώτους τους τιμούσαν οι άρχοντες και ο λαός τους θεωρούσε ήρωες ενώ τους δεύτερους τους θεωρούσαν εγκληματίες του κοινού δικαίου.¹⁴⁴

οἱ παλαιοὶ τῶν ποιητῶν: Ο Θουκυδίδης χρησιμοποιεί τους ποιητές μόνο όταν του δίνουν πληροφορίες άθελά τους κατά κάποιο τρόπο για κάτι που γι' αυτούς είναι αυτονόητο.¹⁴⁵ Ο Θουκυδίδης εδώ αναφέρεται στον Όμηρο χωρίς όμως να τον κατονομάζει.

---

¹⁴² Σκουτερόπουλος,2013,34

¹⁴³ Romilly,1988,63

¹⁴⁴ Βλάχος,1992,15

¹⁴⁵ Romilly,1988,244

Λοκρούς τούς Ὀζόλας καὶ Αἰτωλοὺς καὶ Ἄκαρνᾶνας: Πληθυσμοὶ περιοχῶν της Κεντρικῆς Ἑλλάδας στα βόρεια του Κορινθιακοῦ κόλπου.¹⁴⁶ Τὴν περιοχή αὐτῆς τῆς Ἑλλάδας φαίνεται να θεωρεῖ ο Θουκυδίδης τὴν πιο υπανάπτυκτη τῆς ἐποχῆς του. Στὸ Γ,94 αναφέρει ὅτι, ὅπως λέγεται, οἱ Αἰτωλοὶ ἦταν ὠμοφάγοι.¹⁴⁷

τό τε σιδηροφορεῖσθαι: Ἡ ὀπλοφορία εἶναι σημάδι ὑπαρξῆς τῆς πειρατείας καὶ τῆς ληστείας τὴν παλαιὰ ἐποχή. Εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ τὴν αὐτοπροστασία τῶν ἀνθρώπων.

Κεφάλαιο 6

ὥσπερ οἱ βάρβαροι: Ὁ Θουκυδίδης δε θέλει να ταυτίσει τοὺς παλαιούς Ἕλληνας με τοὺς βαρβάρους. Ὅπως αναφέρει ὁ Παπαθωμάς,¹⁴⁸ οἱ προοδευμένοι, σε σύγκριση με τοὺς βαρβάρους, Ἕλληνας εἶχαν κατὰ τὸ παρελθόν συνήθειες τῆς ὁποίας συνέχιζαν να ἔχουν κατὰ τὴν ἐποχή του Θουκυδίδη βάρβαροι. Ὁ ἱστορικός δεν φαίνεται να πιστεύει ὅτι οἱ Ἕλληνας ξεχωρίζουν ἀπὸ τὴ φύση τοὺς σε σχέση με τοὺς βαρβάρους ἀλλὰ ἀπλῶς ὅτι στὴν ἐξελικτικὴ κλίμακα τοῦ πολιτισμοῦ βρίσκονται σε πιο προηγμένο στάδιο.

πρῶτοι δὲ Ἀθηναῖοι...Λακεδαιμόνιοι: Οἱ Ἀθηναῖοι πρῶτοι θα ἀποβάλλουν τὴ συνήθεια τῆς ὀπλοφορίας, θα καθιερώσουν ἕναν πιο ἀνετο τρόπο ζωῆς καὶ θα ἀλλάξουν τὸν τρόπο ντυσίματος. Ἡ Ἀττικὴ εἶναι ἡ λιγότερο ταραγμένη περιοχή τῆς Ἑλλάδας με ἀποτέλεσμα να δημιουργοῦνται οἱ συνθήκες γιὰ τέτοιου εἶδους κοινωνικὲς ἐξελίξεις. Δικαρίνουμε τὴν ὑπολάνθουσα υπερηφάνεια τοῦ Ἀθηναίου Θουκυδίδη, ὁ ὁποῖος διαπιστώνει τὴν πολιτισμικὴ ἐξέλιξη τῆς πόλης του.¹⁴⁹ Ἀντίθετα, οἱ συνήθειες τῶν Σπαρτιατῶν δεν ἀλλάξαν: ἀπλή ἐνδυμασία, ἴδιος τρόπος ζωῆς πλούσιων καὶ φτωχῶν, συμμετοχὴ στους ἀγῶνες με γυμνά σώματα αλειμμένα με λάδι. Ὁ Θουκυδίδης ἐπιλέγει να μιλήσει γιὰ τὴν Ἀθήνα καὶ τὴ Σπάρτη ἀφοῦ πρωταγωνιστοῦν στὸν πόλεμο. Οἱ δύο ἀντίπαλες πόλεις στὸν πόλεμο ἀντιπροσωπεύουν καὶ δύο ἀντίθετους κόσμους, ἄλλη φιλοσοφία, ἄλλος τρόπος ζωῆς. Δύο διαφορετικοὶ κόσμοι που συγκρούονται σ' ἕναν πόλεμο τῆς συντήρησης

---

¹⁴⁶ Hornblower,2006,188

¹⁴⁷ Βλάχος,1992,16

¹⁴⁸ Παπαθωμάς,2016,291-2

¹⁴⁹ Παπαθωμάς,2016,292

εναντίον της ανάπτυξης, της στασιμότητας εναντίον της προόδου, της ολογαρχίας εναντίον της δημοκρατίας.¹⁵⁰

τὸ παλαιὸν Ἑλληνικὸν ὁμοίωτροπα τῷ νῦν βαρβαρικῷ διαιτώμενον: Ο

Θουκυδίδης χωρίς να σκέφτεται εθνικιστικά ή με προκατάληψη προς τους βαρβάρους βρίσκει ότι οι Έλληνες εξελίχτηκαν πολιτισμικά γρηγορότερα από τους τουσονικούς λαούς της εποχής. Είναι δύσκολο να καθοριστεί πότε η λέξη *βάρβαρος* άλλαξε σημασία και αντί να σημαίνει μόνο εκείνον που δε μιλούσε ελληνικά, άρχισε να σημαίνει, όπως και σήμερα, τον απολίτιστο.¹⁵¹

Κεφάλαιο 7

πόλεων: Πόλεις που είχαν ιδρυθεί πιο πρόσφατα ήταν η Μίλητος, η Θάσος, η Σάμος, οι Συρακούσες. *Παλαιαί* στις οποίες αναφέρεται εδώ ο ιστορικός ήταν το Άργος, η Αθήνα, η Κνωσσός.¹⁵² Η επιλογή της θέσης μιας πόλης εξαρτάται κάθε φορά από τις συνθήκες που επικρατούν. Οι νεοσύστατες χτίστηκαν στα παράλια για λόγους ασφαλείας και ανάπτυξης της ναυτιλίας αλλά και συνολικότερα της οικονομίας. Αντίθετα, οι παλιές πόλεις χτίστηκαν πιο μακριά από τη θάλασσα αφού κινδύνευαν από τους πειρατές.

Κεφάλαιο 8

Δήλου γὰρ καθαιρομένης: Ο εξαγνισμός αυτός έλαβε χώρα το 426/5 π.Χ. και περιγράφεται εκτενέστερα στο χωρίο 3,104

Κἄρες ἐφάνησαν: Ο Θουκυδίδης ίσως να είχε δίκιο που πίστευε σε μια παλαιότερη καρική παρουσία στα νησιά αλλά πιθανόν παρερμήνευσε τα ελληνικά κτερίσματα της γεωμετρικής εποχής εκλαμβάνοντάς τα ως καρικά ίχνη.¹⁵³

Μίνω ναυτικοῦ πλωιμώτερα ἐγένετο...πόλεις: Ο μινωικός στόλος και η κυριαρχία του στο Αιγαίο βοήθησαν στην εξάλειψη της πειρατείας. Δημιουργήθηκαν έτσι οι συνθήκες για μόνιμη εγκατάσταση, οχύρωση των πόλεων, απόκτηση πλούτου, διαμόρφωση μιας νέας κοινωνικής τάξης των ισχυρών (συνθήκες όχι αυτόνομες αλλά απόρροια η μία της άλλης με στόχο την εξελικτική πρόοδο των Ελλήνων).

---

¹⁵⁰ Γιαγκόπουλος,2005,448

¹⁵¹ Βλάχος,1992,16

¹⁵² Σκουτερόπουλος,2013,38

¹⁵³ Hornblower,2006,195

ἐπὶ Τροίαν ἐστράτευσαν: Με τη διαμόρφωση των νέων κοινωνικών συνθηκών επιτυγχάνεται η πρώτη κοινή εκστρατεία των Ελλήνων, η Τρωική (1180π.Χ.), που αποτελεί το τέλος μιας μυθικής εποχής και την αρχή μιας νέας, ιστορικής πλέον, της οποίας τα γεγονότα χρονολογούνται με ακρίβεια σε σύγκριση με την προηγούμενη.¹⁵⁴ Για τα γεγονότα αυτά ο Θουκυδίδης βασίζεται στους ποιητές.

Κεφάλαιο 9

Τυνδάρεω ὄρκους: Ο Τυνδάρεως ήταν ο πατέρας της ωραίας Ελένης. Ο ὄρκος των μνηστήρων να την προστατέψουν δεν μνημονεύεται στον Όμηρο. Ο Θουκυδίδης στηρίζεται στην παράδοση γραπτή και προφορική. Κατανοεί ότι δεν θα ήταν δυνατό να συνασπιστούν τόσο Έλληνες με κοινό στόχο την εκστρατεία της Τροίας μόνο επί τη βάσει των ὄρκων που είχαν δώσει στον Τυνδάρεω και ότι αυτό πρέπει να οφειλόταν και σε πολιτικούς λόγους.¹⁵⁵

λέγουσι δὲ καὶ οἱ...: Ο Θουκυδίδης δεν κατονομάζει αυτούς που διηγούνταν τις Πελοποννησιακές παραδόσεις. Ο Gomme προτείνει ότι ο Θουκυδίδης θα είχε υπόψη τον Ελλάνικο που ασχολήθηκε με την ιστορία του Ατρέα και του Ευρυσθένη.¹⁵⁶ Ο Hornblower σημειώνει ότι ο Ελλάνικος παραδίδει ορισμένα στοιχεία από αυτά που απαντούν στο προκείμενο κεφάλαιο αλλά δεν είναι απαραίτητο να είχε αυτόν συγκεκριμένα κατά νουν ο Θουκυδίδης.¹⁵⁷ Σίγουρα υπήρξαν και άλλοι συγγραφείς για τους οποίους θα μπορούσε να λεχθεί ότι «διατηρούν σαφώς την πελοποννησιακή παράδοση».

Εὐρυσθέως μὲν ἐν τῇ Ἀττικῇ ὑπὸ Ἡρακλειδῶν ...: Ο μύθος του Ευρυθέα ενέπνευσε συγγραφείς και ποιητές της αρχαιότητας και ιδιαίτερα τους Αθηναίους, οι οποίοι σε κάθε ευκαιρία πρόβαλλαν την αρετή των προγόνων τους, που πάντοτε βοηθούσαν τους αδικημένους και τους κυνηγημένους. Ο Αισχύλος και ο Ευριπίδης έγραψαν τραγωδίες με τον τίτλο *Ἡρακλεΐδαι*, όπου υμνείται η αθηναϊκή αρετή.¹⁵⁸ Ο Θουκυδίδης δεν θα μπορούσε να μην αναφερθεί σ' αυτή την προϊστορική εμπλοκή Αθηναίων-Πελοποννησίων.

---

¹⁵⁴ Γιαγκόπουλος,2005,452

¹⁵⁵ Παπαθωμάς,2016,300

¹⁵⁶ Gomme,1971,109

¹⁵⁷ Hornblower,2006.197

¹⁵⁸ Γιαγκόπουλος,2005,454

φόβω τῶν Ἡρακλειδῶν ...δυνατὸν... τὸ πλῆθος τεθεραπευκότα: Όλα αυτά κάνουν τον Ατρέα να μοιάζει πολύ με τους μεταγενέστερους Έλληνες τυράννους αλλά πρέπει να έχουμε κατά νου την πιθανότητα τέτοια αναχρονιστικά στοιχεία να περιλαμβάνονται ήδη στην παράδοση από την οποία άντλησε ο Θουκυδίδης.

ναυτικῷ τε ἅμα ἐπὶ πλέον τῶν ἄλλων ἰσχύσας, τὴν στρατείαν οὐ χάριτι τὸ πλέον ἢ φόβω ξυναγαγὼν ποιήσασθαι: Και πάλι βλέπουμε τις δύο βασικές προϋποθέσεις, χρήματα και ναυτικό, πάνω στις οποίες θεμελιώνεται κάθε δύναμη στον ελληνικό κόσμο. Μόνο με αυτές τις προϋποθέσεις μπορεί ένα κράτος να συγκεντρώνει και άλλα κράτη κάτω από την κυριαρχία του και να πραγματοποιήσει εκστρατείες μεγάλης εμβέλειας, όπως τα Τρωικά.¹⁵⁹

ὥς Ὅμηρος τοῦτο δεδήλωκεν, εἴ τῳ ἱκανὸς τεκμηριῶσαι: Ο Θουκυδίδης χρησιμοποιεί τις ομηρικές πληροφορίες αλλά με επιφυλακτικότητα. Εδώ, η μαρτυρία του Ομήρου στην Ιλιάδα (Β 576) για τα εκατό πλοία του Αγαμέμνονα τον εξυπηρετεί για να δείξει τη ναυτική δύναμη του Αγαμέμνονα.

Κεφάλαιο 10

Μυκῆναι μικρὸν ἦν: Οι Μυκήνες φαίνεται να μην εντυπωσίασαν ιδιαίτερα τον Θουκυδίδη. Ωστόσο, θα προσπαθήσει παρακάτω να αποδείξει ότι τα ερείπια μιας πόλης δεν συνδέονται αναγκαστικά και με τη δύναμη που είχε η πόλη στην ακμή της.

οἳ τε ποιηταὶ εἰρήκασι: Σίγουρα αναφέρεται στα ομηρικά έπη αλλά και σε άλλους ποιητές που εξύμνησαν τον Τρωικό πόλεμο, όπως εκείνοι του Επικού Κύκλου και οι τραγικοί.

ὁ λόγος κατέχει: Παρόλο που ο Θουκυδίδης δυσπιστεί γενικά στους ποιητές και στην προφορική παράδοση, ωστόσο, σε ό,τι αφορά το μακρινό παρελθόν είναι αναγκασμένος λόγω έλλειψης άλλων πηγών να στηριχθεί σε αυτούς και στην προφορική παράδοση, αλλά τότε μόνο όταν είναι γενικά αποδεκτά όσα αναφέρουν ή όταν μπορούσαν να αντέξουν σε εξονυχιστικό έλεγχο.

Λακεδαιμονίων γὰρ εἰ ἡ πόλις ἐρημωθεῖ...: ο Θουκυδίδης δίνει ως παράδειγμα τη Σπάρτη για να στηρίξει το επιχείρημά του. Αν η Σπάρτη ερημωνόταν και απέμεναν

---

¹⁵⁹ Romilly,1988,260

μόνο τα ιερά και τα θεμέλια των κτισμάτων, οι μεταγενέστεροι δύσκολα θα πίστευαν ότι η δύναμη των Λακεδαιμονίων ήταν ανάλογη με τη λαμπρή φήμη τους.

Πελοποννήσου τῶν πέντε τὰς δύο μοῖρας νέμονται: Οι πέντε μοῖραι που είχε κατά νου ο Θουκυδίδης ήταν: η Σπάρτη, Μεσσηνία, Ήλιδα και Αρκαδία, Αχαΐα, Αργολίδα.¹⁶⁰

Ἀθηναίων δὲ ...: Αντίθετα, οι μεταγενέστεροι, στην περίπτωση της Αθήνας, αν έκριναν τα λαμπρά οικοδομήματα και την εξωτερική εμφάνιση, θα φαντάζονταν τη δύναμή της διπλάσια από την πραγματική. Ολόκληρο το χωρίο συνιστά στην πραγματικότητα κριτική του Θουκυδίδα κατά της ηροδότειας αντίληψης περί ἔργου: δεν πρέπει να ενδιαφέρεται κανείς για τις ὄψεις, τα στοιχεία που φαίνονται, αλλά για τις δυνάμεις.¹⁶¹

ἦν εἰκὸς ἐπὶ τὸ μείζον μὲν ποιητὴν ὄντα κοσμήσαι: Ο Θουκυδίδης χρησιμοποιεί τους ποιητές ως πηγή αλλά με επιφύλαξη γιατί πιστεύει πως υπερβάλλουν και μεγενθύνουν τα πράγματα αποβλέποντας στην ευχαρίστηση του κοινού παρά στην αλήθεια. Ίσως η πρώτη διατύπωση της ιδέας της «ποιητικής αδείας» στην παγκόσμια γραμματεία!¹⁶²

χιλίων καὶ διακοσίων νεῶν: Βλέπε Ιλιάδα Β 494-759 ο περίφημος «κατάλογος νεῶν». Η Ιλιάδα αποτελούσε ήδη αντικείμενο μελέτης στην εποχή του Θουκυδίδα.

πρὸς τὰς μεγίστας δ' οὖν καὶ ἐλαχίστας ναῦς τὸ μέσον σκοποῦντι: Ο Θουκυδίδης καταλήγει στο μέσο ὄρο των πλοίων ως έναν αριθμό κοντινότερο στην πραγματικότητα. Το συμπέρασμα ευφυές αλλά όχι τελείως αξιόπιστο.

Κεφάλαιο 11

Αἴτιον δ' ἦν οὐχ ἡ ὀλιγανθρωπία τοσοῦτον ὅσον ἡ ἀχρηματία: Ο Θουκυδίδης περιγράφει αναλυτικά τους λόγους που η εκστρατεία στην Τροία είχε περιορισμένο χαρακτήρα και διήρκησε τόσο πολύ. Δύο λόγοι αλληλένδετοι αφού η ανεπάρκεια πόρων ανάγκασε τους Έλληνες να πάρουν μαζί τους λιγότερους άνδρες.

---

¹⁶⁰ Hornblower, 2006, 200

¹⁶¹ Hornblower, 2006, 201

¹⁶² Σκουτερόπουλος, 2003, 44

τροφῆς ἀπορία: Οι παρατηρήσεις του Θουκυδίδη για τη δυσκολία εξασφάλισης προμηθειών δε φαίνονται πάντα λογικές, παρατηρεί ο Hornblower. Υποστηρίζει ότι οι Έλληνες ήταν φτωχοί επειδή δεν έφεραν μαζί τους πολλές προμήθειες σε τρόφιμα. Ακόμα και στην εποχή του όμως, με τα δεδομένα της οποίας σκέφτεται ο ίδιος, δεν υπήρχαν κονσέρβες και έτσι ο ελληνικός στρατός έπειτα από 1-2 μέρες δεν μπορούσε να κάνει κάτι άλλο από το να ψάξει για τροφή, όπως τον παρουσιάζει εδώ ο Θουκυδίδης.¹⁶³

τὴν Τροίαν εἶλον: Ο Θουκυδίδης αναλύει τον συλλογισμό του: αν οι Έλληνες ερχόμενοι στην Τροία είχαν άφθονα εφόδια και δεν χρειαζόταν να διασπάσουν τις δυνάμεις τους για καλλιέργεια και λεηλασίες για ανεφοδιασμό, θα κυριεύαν την Τροία ευκολότερα και συντομότερα.

Κεφάλαιο 12

μετανίστατό τε καὶ κατωκίζετο: Ο Θουκυδίδης όπως και νωρίτερα (κεφάλαιο 2), ασχολείται με τις μετακινήσεις των λαών και τις επαναστάσεις στις πόλεις, γεγονός που προκάλεσε αστάθεια και αναστάτωση.

ἑξήκοστῳ ἔτει μετὰ Ἰλίου ἄλωσιν: Ο Θουκυδίδης για πρώτη φορά προσφέρει μια χρονολογία αλλά δε γνωρίζουμε πότε ακριβώς τοποθετεί την άλωση της Τροίας. Φαίνεται να αποδέχεται τον ιστορικό χαρακτήρα της ελληνικής παράδοσης. Οι υπολογισμοί έχουν γίνει από πρώιμους λογογράφους, πιθανώς από τον Ελλάνικο στα Τρωικά του.¹⁶⁴ Πολλοί Έλληνες χρονολογούσαν τον Τρωικό πόλεμο μεταξύ των ετών 1192 και 1183, άλλοι προσδιόριζαν την άλωση της Τροίας μεταξύ 1209 και 1208. Οι αρχαιολογικές ενδείξεις επιβεβαιώνουν σε γενικές γραμμές την ορθότητα αυτών των προσδιορισμών.

ἔξ Ἄρνης: Στην ηπειρωτική Ελλάδα υπάρχουν δύο τοποθεσίες με το όνομα Ἄρνη. Η μία βρισκόταν στη Βοιωτία και ήταν η *πολυστάφυλος Ἄρνη* (Ιλιάδα Β507). Η ακριβής θέση της παραμένει άγνωστη. Η άλλη Ἄρνη ήταν στη Θεσσαλία και λεγόταν επίσης Κιέριον. Η θέση μας είναι γνωστή και σε αυτήν αναφέρεται εδώ ο Θουκυδίδης.¹⁶⁵

---

¹⁶³ Hornblower, 2006, 202

¹⁶⁴ Σκουτερόπουλος, 2013, 46

¹⁶⁵ Hornblower, 2006, 206

Δωριῆς τε ὀγδοηκοστῷ ἔτει ξὺν Ἡρακλείδαις Πελοπόννησον ἔσχον: Η επιστροφή των Ηρακλειδών είναι αυτό που αποκαλείται σήμερα «Κάθοδος των Δωριέων», η άφιξη δηλαδή καινούριων φύλων στην Ελλάδα από τα βορειοδυτικά. Η ιστορικότητα αυτού του γεγονότος έχει αμφισβητηθεί αλλά πλέον οι αρχαιολόγοι δέχονται την αρχαία παράδοση μιας μεταβολής στη σύνθεση του ελλαδικού πληθυσμού, παρόλο που διαφωνούν ευρύτατα σχετικά με τη χρονολόγησή της.¹⁶⁶ Οι Ηρακλείδες σύμφωνα με τη μυθολογία ήταν απόγονοι του Ηρακλή. Ηγήθησαν της επιστροφής στην Πελοπόννησο τρεις γενιές μετά την εκδίωξη των γιων του Ηρακλή από εκεί.

ἀποικίας ἐξέπεμψε: Οι Αθηναίοι αποίκισαν τις πόλεις της Μ.Ασίας, τα νησιά των Κυκλάδων όπως την Εύβοια, Άνδρο, Τήνο, Σίφνο, Σέριφο, Κέα, Νάξο αλλά και γενικά του Αιγαίου όπως τη Χίο, Λήμνο, Σκύρο, Αλόνησο, Σάμο. Οι Πελοποννήσιοι αποίκισαν την Κέρκυρα, Επίδαμνο, Αμπρακία, Λευκάδα, Ανακτόριο, Σόλλιο, Ποτειδαία, Μήλο. Ο Βλάχος παρατηρεί ότι οι Αθηναίοι αποικίζουν κυρίως προς ανατολάς ενώ οι Δωριείς σχεδόν αποκλειστικά προς δυσμάς. Ο διαχωρισμός αυτός θα έχει μεγάλες συνέπειες από την μη ανάμιξη των δύο φυλών. Θα αποτελέσει το κύριο συνεκτικό στοιχείο της Αθηναϊκής Συμμαχίας, μετά τα Μηδικά, και το κύριο στοιχείο φόβου των Σπαρτιατών για την ανάπτυξη της αθηναϊκής δύναμης.¹⁶⁷

Ἰταλίας δὲ καὶ Σικελίας: Ο Παπαθωμάς προτείνει ότι η αναφορά του Θουκυδίδη στον δωρικό χαρακτήρα της Σικελίας θα πρέπει να συνδεθεί με την αποτυχημένη εκστρατεία των Αθηναίων στη Σικελία που είχε ολέθριες συνέπειες για την ίδια την Αθήνα και που θα απασχολήσει τον ιστορικό στο 6^ο και 7^ο βιβλίο των Ιστοριών του.

Κεφάλαιο 13

τυραννίδες ἐν ταῖς πόλεσι καθίσταντο: Ο Θουκυδίδης μνημονεύει τις τυραννίδες γιατί επιδίωξαν την αύξηση του πλούτου και έδωσαν προσοχή στη ναυτική δύναμη. Ο Gomme παρατηρεί ότι ο πλούτος αποτελούσε και αιτία και συνέπεια της τυραννίδας, αλλά φαίνεται ότι τα έσοδα ήταν των τυράννων και όχι των πόλεων, όπως φανερώνει η αντίθεση με τα σταθερά προνόμια των βασιλέων.¹⁶⁸

τριήρεις ἐν Κορίνθῳ πρῶτον τῆς Ἑλλάδος ναυπηγηθῆναι: Το πλεονέκτημα της τριήρους απέναντι στο πενηντάκωτο πλοίο (πεντηκόντορος) συνίστατο στον

¹⁶⁶ Hornblower, 2006, 206

¹⁶⁷ Βλάχος, 1992, 19-20

¹⁶⁸ Hornblower, 2006, 210

μεγαλύτερο αριθμό κωπηλατών που όμως δεν συνεπαγόταν αύξηση στο μήκος του πλοίου. Βελτίωση αποτελούσαν επίσης τα καταστρώματα και οι γέφυρες που προστέθηκαν στις τριήρεις και χρησίμευαν τόσο στην προστασία των κωπηλατών όσο στη διευκόλυνση των κινήσεων των αξιωματικών και επιβατών που βρίσκονταν στα πλοία.¹⁶⁹ Δε γνωρίζουμε ποιος κατασκεύασε την πρώτη τριήρη και πότε. Ο Ηρόδοτος (2,159) υποστηρίζει ότι ο Αιγύπτιος Φαραώ Νεκώς κατασκεύαζε τριήρεις. Βέβαια ο Θουκυδίδης μιλά για *πρῶτον τῆς Ἑλλάδος* και πιθανώς να έχει δίκιο για τους Κορίνθιους.

Ἀμεινοκλῆς: Μόνο εδώ και σε ένα γύμνασμα του Θεμιστίου, λογίου του 4^{ου} αι.π.Χ., γίνεται αναφορά στον μεγάλο αυτόν εφευρέτη του 8^{ου} αι.π.Χ.¹⁷⁰

ναυμαχία τε παλαιάτη ὧν ἴσμεν γίγνεται Κορινθίων πρὸς Κερκυραίους: Η Κέρκυρα ήταν κορινθιακή αποκία αλλά οι σχέσεις ανάμεσα στην αποικία και την μητρόπολη ήταν τεταμένες από την αρχή. Η ιστορία της έντασης αυτής αποτελεί θέμα των δημηγοριών στα κεφάλαια 1,32 κ.ε. για τις οποίες μας προετοιμάζει το προκείμενο χωρίο. Εδώ ο Θουκυδίδης αγγίζει φαινομενικά τυχαία ένα θέμα που έχει πολύ μεγάλη σχέση με την έκρηξη του Πελοποννησιακού πολέμου. Πρόκειται για μια σκόπιμη αφηγηματική τεχνική, όπως αναγέρει ο Hornblower.¹⁷¹

ἐπὶ τοῦ Ἴσθμοῦ αἰεὶ δὴ ποτε ἐμπόριον εἶχον: Ο Ισθμός βρίσκεται σε θέση-κλειδί για την ανάπτυξη του εμπορίου. Αποτελεί σταυροδρόμι που ενώνει Β-Ν και Α-Δ. Η Κόρινθος ήταν πλούσια και ισχυρή ακόμη και πριν την ανάπτυξη της ναυσιπλοΐας λόγω του εμπορίου. Η παροιμία «Ου παντός πλείν ες Κόρινθον», παρατηρεί ο Βλάχος, είναι ενδεικτική.¹⁷² Ήταν φυσικό η Κόρινθος να στραφεί εναντίον της Αθήνας όταν έγινε ισχυρή, οικονομική και ναυτική δύναμη και να καταστεί ο κύριος υποκινητής που ώθησε την Σπάρτη στην κήρυξη του πολέμου.

Ἴωσιν: Εννοεί τη Φώκαια, την Μίλητο, την Σάμο και την Χίο.¹⁷³

ἐπὶ Κύρου Περσῶν πρώτου βασιλεύοντος καὶ Καμβύσου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ: Οι βασιλιάδες των Περσών ήταν: Κύρος (559-530), Καμβύσης (530-522), Δαρείος (521-486), Ξέρξης (486-465), Αρταξέρξης (465-425), Δαρείος Β' (424-404).

¹⁶⁹ Σκουτερόπουλος,2013,48

¹⁷⁰ Γιαγκόπουλος,2005,464

¹⁷¹ Hornblower,2006,214

¹⁷² Βλάχος,1992,21

¹⁷³ Πόθου,2006,184

Πολυκράτης Σάμου: Για τη θαλασσοκρατία του τυράννου της Σάμου Πολυκράτη μας μιλά και ο Ηρόδοτος (3,39-47, 3,54-57, 3,120-125). Ο Ηρόδοτος υποστηρίζει ότι ο Πολυκράτης, εκτός του Μίνωα της Κνωσού, σκέφτηκε να γίνει θαλασσοκράτορας. Ο στόλος του αποτελείτο από εκατό πενηκοντόρους ενώ είχε κατασκευάσει και έναν νέο τύπο πλοίου, τη Σαμαΐνη.

Ρήνειαν: Μικρό νησί κοντά στη Δήλο όπου οι κάτοικοι της Δήλου έθαβαν τους νεκρούς τους.

Μασσαλίαν οικίζοντες: Η Μασσαλία ιδρύθηκε από τους Φωκαείς γύρω στο 600π.Χ. Ο Vickers αντίθετα τοποθετεί την ίδρυσή της στο 540π.Χ. Ορισμένοι μελετητές προτείνουν τη διόρθωση «Αλαλίαν» αντί «Μασσαλίαν» ώστε να συσχετιστεί ο Θουκυδίδης με τον Ηρόδοτο (1.166κ.ε.) όπου περιγράφεται ένα ιστορικό γεγονός του 546π.Χ. Τον συσχετισμό όμως αυτό θέτει υπό συζήτηση ο Hornblower. Ο Lewis επιμένει ότι τα χειρόγραφα παραδίδουν τη γραφή «Μεσσαλίαν».¹⁷⁴

Κεφάλαιο 14

δυνατώτατα γὰρ ταῦτα τῶν ναυτικῶν ἦν: Ο Θουκυδίδης ερευνά την ανάπτυξη των ναυτικών δυνάμεων στον ελληνικό χώρο αφού όπως οι μεγάλοι σταθμοί του πολέμου συνδέονται με ναυτικούς αγώνες και επιχειρήσεις. Παρατηρεί όμως την αργή εξέλιξη του στόλου μιας και αποτελούνταν από παλιούς τύπους πλοίων ενώ οι σύγχρονες τριήρεις ήταν λίγες.

τριήρεις περί τε Σικελίαν τοῖς τυράννοις ἐς πλῆθος ἐγένοντο καὶ Κερκυραίοις: Τόσο η Κέρκυρα όσο και οι πόλεις της Σικελίας θα παίζουν σημαντικό ρόλο στον Πελοποννησιακό πόλεμο γι' αυτό και ο Θουκυδίδης παρατηρεί την εξέλιξη των πόλεων αυτών. Ιδιαίτερα οι ναυτικές δυνάμεις της Κέρκυρας θα επηρεάσουν την πορεία του πολέμου. Για τη ναυτική δύναμη των Κερκευραίων μιλά και ο Ηρόδοτος στο 7,168.

περί τε Σικελίαν τοῖς τυράννοις: Κατά τον Hornblower, ο Θουκυδίδης πιθανώς εννοεί τον Ιπποκράτη από τη Γέλα και τον Αναξίλα από το Ρήγιο.¹⁷⁵

---

¹⁷⁴ Hornblower,2006,217

¹⁷⁵ Hornblower,2006,217

Αίγινηται: Η Αίγινα ήταν εχθρός της Αθήνας. Κατά τον Ηρόδοτο (2.49), η Αίγινα είχε δώσει γη και ύδωρ στον Δαρείο. Σύμφωνα με τον Πλούταρχο, ο Περικλής αποκαλούσε την Αίγινα τσίμπλα (λήμη) του Πειραιά.

Θεμιστοκλής: Ο Θουκυδίδης δεν κρύβει τον ενθουσιασμό του για τον Θεμιστοκλή για τον οποίο κάνει λόγο και σε άλλα σημεία του έργου του όπως στο A74 ή στο A138.3.

Κεφάλαιο 15

Τὰ μὲν οὖν ναυτικὰ τῶν Ἑλλήνων τοιαῦτα ἦν...: Ο Gomme παρατηρεί ότι ο Θουκυδίδης παραλείπει τους πολέμους που έκανε η Σπάρτη στον 6^ο και στις αρχές του 5^{ου} αιώνα εναντίον της Μεσσηνίας, της Τεγέας, του Άργους και της Ήλιδας. Χάρη στους πολέμους αυτούς η Σπάρτη έγινε η δεσπόζουσα δύναμη της Πελοποννήσου. Αποκλείεται να αγνοούσε αυτούς τους πολέμους. Σχετικά με τις παραλείψεις αυτές, η Romilly¹⁷⁶ αναφέρει ότι μπορούμε να δικαιολογήσουμε τον Θουκυδίδη, αν υπολογίσουμε ότι ο ιστορικός έχει στο νου του τη σημασία των πολέμων, όπως ο Πελοποννησιακός.

πόλεμον Χαλκιδέων καὶ Ἐρετριῶν: Πρόκειται για τον Ληλάντιο πόλεμο, ο οποίος πήρε το όνομά του από το εύφορο Ληλάντιο πεδίο για τον έλεγχο του οποίου πολέμησε η Χαλκίδα με την Ερέτρια. Τον πόλεμο αυτόν μνημονεύει ο Ηρόδοτος στο 5.99. Τη Χαλκίδα υποστήριξε η Σάμος ενώ την Ερέτρια η Μίλητος. Η χρονολογία του πολέμου είναι αβέβαιη. Ίσως να τελείωσε το 700π.Χ.¹⁷⁷ Ο πόλεμος αυτός αποτελεί το καλύτερο παράλληλο του ελληνικού εμφύλιου που θα εξιστορήσει αφού οι Έλληνες χωρίστηκαν σε δύο στρατόπεδα.¹⁷⁸

Κεφάλαιο 16

κωλύματα μὴ ἀύξηθῆναι: Εμπόδια παρουσιάστηκαν και σε άλλους Έλληνες και στους Ίωνες, τα οποία ανέστειλαν τη ναυτική πρόοδο.

Κῦρος καὶ ἡ Περσικὴ βασιλεία...πόλεις ἐδούλωσε...νήσους: Την κατάκτηση των Ιωνικών πόλεων της Μ.Ασίας από τον Κύρο και τον Δαρείο γνώριζαν ήδη οι αναγνώστες από το πρώτο βιβλίο των *Ιστοριών* του Ηροδότου.

¹⁷⁶ Romilly,1988,279-280

¹⁷⁷ Αναλυτικά στον Hornblower,2006,219

¹⁷⁸ Παπαθωμάς,2016,318

Άλφος ποταμού: Ήταν το φυσικό σύνορο ανάμεσα στο περσικό και το λυδικό κράτος.

Κεφάλαιο 17

τύραννοί τε ὅσοι ἦσαν...οὐδὲν ἀπ' αὐτῶν ἔργον ἀξιόλογον: Η τυραννία αποτέλεσε ανασταλτικό παράγοντα στην ανάπτυξη της Ελλάδας. Οι τύραννοι ενδιαφέρονταν αποκλειστικά για την προσωπική τους ασφάλεια και την αύξηση της δύναμής τους γι' αυτό και δεν παρατηρείται τίποτα αξιόλογο κατά την περίοδο της εξουσίας τους. Ο Gomme σημειώνει ότι ο Θουκυδίδης δεν υποτιμά το έργο των τυράννων υπό την υλική έννοια. Με τον όρο *ἔργον* εννοεί τα πολεμικά έργα.¹⁷⁹

οἱ γὰρ ἐν Σικελίᾳ: Η άποψη αυτή παρατίθεται ελλειπτικά σημειώνει ο Hornblower. Εννοεί ότι οι τύραννοι της Σικελίας, παρότι ήταν ισχυρότεροι από τους άλλους τυράννους, δεν αποτόλμησαν τίποτε περισσότερο από συνοριακές συγκρούσεις με τους γείτονές τους. Αυτό αληθεύει, με την έννοια ότι οι τύραννοι της Δύσης δεν είχαν ανάμειξη στα πολιτικά πράγματα της μητροπολιτικής Ελλάδας τουλάχιστον πριν από τον 4^ο αιώνα.¹⁸⁰

Κεφάλαιο 18

ὑπὸ Λακεδαιμονίων κατελύθησαν: Κατά τη διάρκεια του 6^{ου} αιώνα π.Χ. η Σπάρτη συνέβαλε στην αντικατάσταση πολλών τυραννικών καθεστώτων από αντίστοιχα ολιγαρχικά που βρίσκονταν σε συμμαχία μαζί της.¹⁸¹ Η παρουσίαση της Σπάρτης ως απελευθερώτριας δύναμης από τους τυράννους έχει προπαρασκευαστική λειτουργία: προετοιμάζει τον αναγνώστη για την κατάλυση της αθηναϊκής ηγεμονίας από την Σπάρτη.

ἠὺνομήθη: Ο Θουκυδίδης εκθειάζει την εσωτερική ειρήνη της Σπάρτης με την απαραβίαστη ισχύ των νόμων. Για την *εὐνομίαν* της Σπάρτης και για τον τρόπο ζωής και εκπαίδευσης μιλάει ο βασιλιάς Αρχίδαμος στο A84. Η αναφορά είναι ασφαλώς επαινετική για την Σπάρτη αλλά δε σημαίνει ότι ο Θουκυδίδης ήταν φιλολάκων.¹⁸² Ο ιστορικός μιλά για την ευνομία και τη σταθερότητα του πολιτεύματος, στοιχεία θετικά για την ισορροπία μιας πόλης. Τα υπόλοιπα χαρακτηριστικά της Σπάρτης,

¹⁷⁹ Gomme,1971,142

¹⁸⁰ Hornblower,2006,221

¹⁸¹ Πόθου,2006,216

¹⁸² Βλάχος,1992,25

όπως η απουσία πνευματικής και υλικής προόδου, η ξενηλασία, δεν αποτελούν αντικείμενο θαυμασμού για τον Θουκυδίδη.

δυνάμενοι: Κατά τον Σκουτερόπουλο, ο Θουκυδίδης πρέπει να εννοεί ότι η διάρκεια της στρατιωτικής υπεροχής των Λακεδαιμονίων οφειλόταν στη σταθερότητα των θεσμών και στην αγωγή και τη στρατιωτική οργάνωση του βίου που αποτελούσε μέρος της. Κι αυτό παρά το ότι οι Λακεδαιμόνιοι αντιμετώπιζαν μεγάλες δυσκολίες στη Μεσσηνία με τους είλωτες.¹⁸³

μετὰ δὲ τὴν τῶν τυράννων κατάλυσιν: Τα περισσότερα τυραννικά καθεστώτα είχαν καταλυθεί πολύ πριν το 490π.Χ. Εδώ ο Θουκυδίδης μάλλον είχε στο μυαλό του την περίπτωση των Αθηνών όπου ο βασιλιάς της Σπάρτης Κλεομένης έδωσε τους Πεισιστρατίδες το 510π.Χ. Είναι συνηθισμένο φαινόμενο όμως η ελλειπτική διατύπωση της ήδη αφαιρετικής σκέψης του ιστορικού να οδηγεί σε φαινομενικές ανακρίβειες και σε ορισμένες περιπτώσεις σε δυσεξήγητες αστοχίες. Έτσι προκύπτει η περίφημη «λακωνική ξηρότητα» του ύφους του Θουκυδίδα, παρατηρεί η Πόθου.¹⁸⁴

ἐν Μαραθῶνι μάχη: Το έτος 490π.Χ. η μάχη του Μαραθώνα ήταν το σημαντικότερο γεγονός των Περσικών πολέμων.

ναυτικοὶ ἐγένοντο: Ο Βλάχος μεταφράζει τη φράση «εμπιστευόμενοι στο ναυτικό τους» καθώς θεωρεί αδόκιμη την κατά γράμμα μετάφραση «έγιναν ναυτικοί» του Βενιζέλου και της Romilly.¹⁸⁵ Ο Θουκυδίδης δεν μπορεί αν εννοεί ότι εκείνη τη στιγμή οι Αθηναίοι έγιναν ναυτικοί αφού προηγουμένως (κεφ.14) ανέφερε πως η Αθήνα απέκτησε στόλο χάρη στον Θεμιστοκλή.

κοινῆ τε ἀπώσάμενοι τὸν βάρβαρον: Δεν μπορούμε εύκολα να μιλήσουμε για εθνικό συναίσθημα αλλά διακρίνουμε την ύπαρξη ενότητας και κοινού αγώνα εναντίον του εχθρού.

---

¹⁸³ Σκουτερόπουλος,2013,52

¹⁸⁴ Πόθου,2006,220

¹⁸⁵ Βλάχος,1992,25

διεκρίθησαν πρὸς τε Ἀθηναίους καὶ Λακεδαιμονίους: Μοιράστηκαν σε οπαδούς και συμμάχους της Αθήνας ή της Σπάρτης. Διακρίνουμε τις απαρχές της συμμαχίας της Δήλου και της Πελοποννησιακής Συμμαχίας.

οἱ μὲν κατὰ γῆν, οἱ δὲ ναυσίν: Το προκείμενο χωρίο έχει σημαντική προγραμματική αξία για την αφήγηση του πολέμου που πρόκειται να ακολουθήσει. Η πολιτική αντίθεση στεριά-θάλασσα μεταξύ των ναυτικών Αθηναίων και των πολεμιστών Λακεδαιμονίων διατρέχει όλο το έργο του Θουκυδίδη.

ἡ ὁμαιχμία: Η συμμαχία. Σπάνια λέξη, ιωνική. Την χρησιμοποιεί ο Ηρόδοτος (7.145,2 και 8.140,4). Ωστόσο, το ουσιαστικό *ὁμαιχμος*, δηλαδή σύμμαχος, είναι άπαξ λεγόμενον στον Θουκυδίδη (3.58,4)

οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ Ἀθηναῖοι ἐπολέμησαν μετὰ τῶν ξυμμάχων πρὸς ἀλλήλους: Πρόκειται για τους πολέμους Λακεδαιμονίων-Αθηναίων μεταξύ 459 και 445 ή αλλιώς το λεγόμενο *Πρώτο Πελοποννησιακό Πόλεμο* που λήγει με την Τριακονταετή Ειρήνη.

ἀπὸ τῶν Μηδικῶν ἐς τόνδε αἰεὶ τὸν πόλεμον: Πρόκειται για τη λεγόμενη *Πεντηκονταετία* (480-430π.Χ.) για την οποία θα κάνει λόγο παρακάτω I 89-117.

εἴ παρεσκευάσαντο τὰ πολέμια καὶ ἐμπειρότεροι ἐγένοντο μετὰ κινδύνων τὰς μελέτας ποιούμενοι: Οι συγκρούσεις στη διάρκεια της Πεντηκονταετίας προετοίμασαν τις πόλεις, οι οποίες πλέον είναι εμπειροπόλεμες και εξοικειωμένες με την ιδέα του πολέμου.

Κεφάλαιο 19

καὶ οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι οὐχ ὑποτελεῖς ἔχοντες...ἠγοῦντο... Ἀθηναῖοι δὲ ναῦς τε τῶν πόλεων τῷ χρόνῳ παραλαβόντες...καὶ χρήματα...φέρειν: Στο χωρίο αυτό ο Θουκυδίδης αναφέρεται στην συμπεριφορά των δύο πρωταγωνιστών του πολέμου προς τους συμμάχους τους. Οι Σπαρτιάτες υπέβαλλαν την πολιτειακή αλλαγή στις συμμαχικές πόλεις ενώ οι Αθηναίοι την υποχρεωτική εισφορά σε χρήμα και σε είδος κυρίως πλοία.

ἐγένετο αὐτοῖς: Η δοτική αὐτοῖς ἔχει προβληματίσει τους μελετητές. Δεν διασαφηνίζεται αν αναφέρεται στους Λακεδαιμόνιους ή στους Αθημαίους ή και στους δύο μαζί. Η Romilly δέχεται ότι αναφέρεται τόσο στους Αθηναίους όσο και στους Λακεδαιμόνιους μιας και ταιριάζει στη γενική ιδέα που εκφράζεται στην αρχή της Αρχαιολογίας ότι όταν άρχισε ο πόλεμος οι δύο πόλεις βρίσκονταν σε πλήρη άνθηση των δυνάμεών τους (ἀμφοτέροι παρασκευῆ)¹⁸⁶ Έτσι, με το σχήμα της κυκλικής σύνθεσης κλείνει και η παρέκβαση της Αρχαιολογίας.

Κεφάλαιο 20

τὰ μὲν οὖν παλαιὰ : Εννοεί τα γεγονότα ως το τέλος του 6^{ου} αιώνα π.Χ. Δεν συμπεριλαμβάνονται τα Μηδικά αφού όταν αναφέρθηκε σε αυτά, δεν μίλησε για δυσκολία εξαγωγής συμπερασμάτων.¹⁸⁷

ἀβασανίστως παρ' ἀλλήλων δέχονται: Οι άνθρωποι δέχονται τα πράγματα χωρίς να τα εξετάσουν. Δέχονται τις ιστορίες για τα περασμένα, ακόμη και αυτές που μιλούν για την ίδια τους την πόλη, χωρίς κανέναν έλεγχο. Δεν καταβάλλουν καμία προσπάθεια να εξακριβώσουν την αλήθεια, παρά αρκούνται στα έτοιμα. Το γεγονός αυτό, που δυσκολεύει την έρευνα του Θουκυδίδη, θα το αποδείξει χρησιμοποιώντας παραδείγματα από την Αθήνα και τη Σπάρτη.

Ἀθηναίων γοῦν τὸ πλῆθος Ἴππαρχον... ἀπέκτειναν: Στην περίπτωση της Αθήνας, αναφέρει τη δολοφονία του Ἴππαρχου ως τυράννου από τον Αρμόδιο και τον Αριστογείτονα ενώ τύραννος ήταν ο μεγαλύτερος αδερφός του, Ιππίας. Έτσι δείχνει πώς μπορεί εύκολα να διαστρεβλωθούν τα γεγονότα μέσα από την προφορική παράδοση. Η ιστορία των τυραννοκτόνων εκτίθεται αναλυτικότερα στο 6^ο βιβλίο (κεφ. 54-59).

τὸ Λεωκόρειον: Ιερό αφιερωμένο στις κόρες του Λέω, οι οποίες θυσιάστηκαν για να σώσουν την πόλη από κάποιο λοιμώδες νόσημα ή από λιμό. Πιθανή τοποθεσία του ιερού αυτού είναι το μέρος που ανασκάφτηκε το 1971/2, ένα ιερό στο βορειοδυτικό άκρο της Αγοράς δίπλα από την Παναθηναϊκή οδό, τα αντικείμενα όμως λατρείας

---

¹⁸⁶ Romilly,1988,281

¹⁸⁷ Γιαγκόπουλος,2005,470

που βρέθηκαν εκεί δεν μπορούν να χρονολογηθούν νωρίτερα από τον 3^ο τέταρτο του 5^{ου} αιώνα, γι' αυτό διατηρούνται αμφιβολίες.¹⁸⁸

πολλά δὲ καὶ ἄλλα... τε Λακεδαιμονίων βασιλέας... καὶ τὸν Πιτανάτην λόχον αὐτοῖς... πώποτε: Αναφορικά με τη Σπάρτη και την παραχάραξη της ιστορίας, Ο Θουκυδίδης θα δώσει δύο παραδείγματα. Πρώτα, θα αναφερθεί στο δήθεν δικαίωμα διπλής ψήφου των βασιλιάδων κι έπειτα στην ύπαρξη ενός λόχου από την Πιτάνα, τον οποίο ο Θουκυδίδης δε πιστεύει ότι υπήρξε. Και στις δύο περιπτώσεις ο Θουκυδίδης αναφέρεται στον Ηρόδοτο και τον κατηγορεί εμμέσως ως ανακριβή. Ωστόσο, ο Ηρόδοτος μίλησε στο 6.57,5 για τις ψήφους κατ' εξουσιοδότηση σε περίπτωση απουσίας των δύο βασιλέων που έριχναν όποιοι τους εκπροσωπούσαν (μία η προσωπική τους ψήφος και μία για τον βασιλιά). Οπότε, μάλλον ο Θουκυδίδης παρερμήνευσε το χωρίο. Επιπλέον, ο Πιτανάτης λόχος σύμφωνα με τον Ηρόδοτο στο 3.55,1 διακρινόταν για την ανδρεία του και είχε πάρει το όνομά του από την Πιτάνη, έναν από τους πέντε οικισμούς. Πολλοί μελετητές εικάζοντας ότι ο σπαρτιατικός στρατός ήταν κάποτε χωρισμένος σε μονάδες ανά περιοχές, πιστεύουν ότι ο Ηρόδοτος έχει δίκιο, παρά την κριτική του Θουκυδίδη.¹⁸⁹

ἡ ζήτησις τῆς ἀληθείας: Η έννοια της αλήθειας εμφανίζεται εδώ για πρώτη φορά στο έργο του Θουκυδίδη, αλλά στη συνέχεια θα τη χρησιμοποιήσει 3 φορές στη σειρά¹⁹⁰ (21.1, 22.1, 23.6). Ο Θουκυδίδης κλείνει με μια γενική διατύπωση περί της αναζήτησης της αλήθειας από τους ανθρώπους. Δε θέλουν να ταλαιπωρηθούν, να σκεφτούν και να κρίνουν όσα ακούνε και αρκούνται στα έτοιμα.

Κεφάλαιο 21

οὔτε ὡς ποιηταὶ... οὔτε ὡς λογογράφοι: Ο Hornblower παρατηρεί ότι η διάκριση αυτή ανάμεσα στα λογοτεχνικά είδη είναι νέα και αξιοσημείωτη¹⁹¹. Ο Ηρόδοτος είχε χαρακτηρίσει τον Αίσωπο και τον Εκαταίο *λογοποιούς*. Ο Θουκυδίδης αποφεύγει να προσδιορίσει τη δική του ιδιότητα αλλά αρκείται στο να υπαινιχθεί ότι δεν είναι ούτε ποιητής ούτε λογογράφος, δηλαδή εκείνους που έγραψαν για το παρελθόν σε πεζό λόγο. Διαπιστώνουμε¹⁹² ότι ο Θουκυδίδης διακατέχεται από μια διάθεση μείωσης των

---

¹⁸⁸ Hornblower, 2006, 230

¹⁸⁹ Hornblower, 2006, 230

¹⁹⁰ Hornblower, 2006, 231

¹⁹¹ Hornblower, 2006, 231

¹⁹² Γιαγκόπουλος, 2005, 474

προγενέστερών του. Υποβαθμίζει το έργο τους επισημαίνοντας τις αδυναμίες τους. Για τον Ηρόδοτο κάνει απλώς υπαινιγμούς, χωρίς να αναφέρει το όνομά του.

τῆ ἀκρόασει: Η λέξη *ἀκρόασις* όπως και η ακοή (20.1) συμπεριλαμβάνει και την ανάγνωση.¹⁹³ Στο τέλος του 5^{ου} αιώνα π.Χ., επειδή ο προφορικός λόγος είχε υπερισχύσει του γραπτού, τα *λέγειν* και *ἀκούειν* χρησιμοποιούνταν αντί των *γράφειν* και *ἀναγνώσκειν*.

σκοποῦσι: Ο τρόπος θεώρησης των γεγονότων του παρελθόντος από τον Θουκυδίδη είναι καθαρά επιστημονικός. Ο ιστορικός άσκησε πρώτα κριτική επεξεργασία των πηγών, ακολούθησε η λογική επεξεργασία του υλικού και τέλος η ερμηνεία του. Οι τρόποι με τους οποίους πιστεύει ο Θουκυδίδης ότι θα ανασυνθέσει την αλήθεια προϋποθέτουν σε όλα τα στάδια, την ενεργοποίηση της λογικής.¹⁹⁴

Κεφάλαιο 22

λόγῳ εἶπον ἕκαστοι: Πρόκειται για τις *δημηγορίες*, για λόγους δηλαδή που εκφωνήθηκαν από διάφορους πολιτικούς άνδρες είτε πριν είτε στη διάρκεια του πολέμου. Κατέχουν σημαντική θέση στο έργο του μιας και αποτελούν τα ένα πέμπτο της έκτασης του έργου. Στις δημηγορίες, όπως σημειώνει ο Βλάχος,¹⁹⁵ το ύφος γίνεται πιο πυκνό και η σύνδεση των επιχειρημάτων αυστηρή, γεγονός που μαρτυρεί ότι ο ιστορικός πρόσεξε ιδιαίτερα την πλευρά αυτή του έργου, τόσο επειδή ήξερε ότι πρωτοτυπούσε όσο και επειδή είχε συνείδηση ότι με την παρεμβολή των δημηγοριών προσέδιδε στη διήγησή του το ανάγλυφο στοιχείο της πολιτικής πραγματικότητας, χωρίς το οποίο η ιστορία του πολέμου θα ήταν μια απλή απαρίθμηση στρατιωτικών συμβάντων, χωρίς το πολιτικό βάθος και την ηθική φυσιογνωμία της εποχής.

τὴν ἀκρίβειαν αὐτὴν τῶν λεχθέντων: Σε ό,τι αφορά την πιστότητα της καταγραφής των δημηγοριών, ο Θουκυδίδης αντιμετώπισε πολύ μεγάλες δυσκολίες. Σε μια εποχή κατά την οποία δεν υπήρχαν τα σύγχρονα μέσα καταγραφής λόγου και εικόνας, ήταν φυσικό να μην μπορεί να θυμηθεί κανείς την ακριβή διατύπωση των λεχθέντων, ακόμα και στην περίπτωση της άμεσης αυτηκοΐας¹⁹⁶. Ούτε ο ίδιος μπορούσε να θυμηθεί αυτολεξεί τους λόγους που άκουσε ούτε αυτοί που του τους μετέφεραν από

---

¹⁹³ Gomme,1971,139

¹⁹⁴ Romilly,1988,243

¹⁹⁵ Βλάχος,1992,29

¹⁹⁶ Παπαθωμάς,2016,335

κάπου αλλού. Δεν μπορούσε λοιπόν να κάνει τίποτε άλλο παρά να αναπλάσει με τρόπο πιθανοφανή το περιεχόμενο αυτών των λόγων.¹⁹⁷

τὰ δέοντα μάλιστα' εἰπεῖν: Η λέξη δέοντα σημαίνει τα αποφασιστικά στοιχεία σε κάθε πρακτική περίπτωση. Σε κάθε δημηγορία δηλαδή ο Θουκυδίδης προβάλλει εκείνα τα γενικά δεδομένα πολιτικού, κοινωνικού και ιστορικού χαρακτήρα από τα οποία κατά τη γνώμη του εξαρτιόταν η επιλογή σε κάθε δεδομένη στιγμή¹⁹⁸. Η γλώσσα και το ύφος είναι του Θουκυδίδα αλλά οι απόψεις και τα επιχειρήματα είναι κάθε φορά του ομιλητή. Οι δημηγορίες ούτε είναι πιστά αντίγραφα των πραγματικών δημηγοριών, αφού περιέχουν εκτιμήσεις του ίδιου του ιστορικού, ούτε και προβάλλουν προσωπικές του απόψεις, μια και περιορίζονται στις θέσεις των ομιλητών.¹⁹⁹

τὰ δ' ἔργα... παρήν: Στην εξιστόρηση των πολεμικών γεγονότων, σε αντίθεση με τις δημηγορίες, λείπει το υποκειμενικό στοιχείο. Ο Θουκυδίδης δεν βασίστηκε σε πληροφορίες από τον πρώτο τυχόντα ούτε έγραψε τα γεγονότα αυθαίρετα κατά πώς νόμιζε ότι ήταν λογικό να συνέβησαν. Αντίθετα, εφάρμοσε τη μέθοδο της αυτοψίας και της διασταύρωσης των πληροφοριών. Δεν αποδεχόταν καμιά πληροφορία ως αληθή, αν δεν την εξέταζε πρώτα εξονυχιστικά. Ο Hornblower²⁰⁰ υπογραμμίζει ότι ο Θουκυδίδης με τη μέθοδό του όρισε διαχρονικά πρότυπα έρευνας και ακρίβειας.

τὸ μὴ μυθῶδες αὐτῶν ἀτερπέστερον φανεῖται : Ο Θουκυδίδης προβλέπει την κριτική ότι τα ακροατήρια ίσως θεωρήσουν πως από την περιγραφή των συμβάντων λείπει η απόλαυση.²⁰¹ Γνωρίζει πως όταν η ιστορική ύλη παρουσιάζεται με επιστημονική ακρίβεια, μπορεί να γίνει λιγότερο θελκτική για τον αναγνώστη-ακροατή σε σύγκριση π.χ. με τα ομηρικά έπη, τη δραματική ποίηση ή ακόμη το έργο των λογογράφων ή και του Ηροδότου.²⁰²

ὅσοι δὲ βουλήσονται τῶν τε γενομένων τὸ σαφὲς σκοπεῖν... ὠφέλιμα κρίνουν αὐτὰ ἄρκούντως ἔξει: Σκοπός του Θουκυδίδα είναι να ωφελήσει τους μεταγενέστερους με το έργο του, το οποίο θα αποτελέσει οδηγό ζωής για εκείνους.

---

¹⁹⁷ Γιαγκόπουλος,2005,476

¹⁹⁸ Γιαγκόπουλος,2005,476

¹⁹⁹ Finley,2010,102

²⁰⁰ Hornblower,2006,74

²⁰¹ Greenwood,2006,51

²⁰² Παπαθωμάς,2016,336

Μέσα από την ανάγνωση του έργου θα διδαχθούν πώς να ερμηνεύουν όσα έγιναν στον Πελοποννησιακό πόλεμο αλλά και όσα πρόκειται να συμβούν σε αντίστοιχες συγκυρίες. Οι μεταγενέστεροι θα βρουν στην πείρα του παρελθόντος κάποιες ενδείξεις για τις δυνάμεις που παίζουν ρόλο στη δική τους εποχή.²⁰³ Ο Θουκυδίδης στηρίζεται στη νομοτελειακή θεωρία σύμφωνα με την οποία η συμπεριφορά του ανθρώπου δεν θα αλλάξει όσο δεν αλλάζει η φύση του. Η ανθρώπινη φύση δηλαδή είναι σταθερός παράγοντας που οδηγεί στα ίδια αποτελέσματα.

κτῆμά τε ἐξ αἰεὶ: Μία από τις περιφημότερες φράσεις του κειμένου του Θουκυδίδα και της αρχαίας ελληνικής γραμματείας. Σκοπός του ιστορικού είναι ο διαχρονικός χαρακτήρας του έργου. Δεν θέλει να τέρψει ή να ψυχαγωγήσει πρόσκαιρα τους αναγνώστες αλλά να γράψει ένα χρήσιμο έργο με αιώνια αξία. Ο Θουκυδίδης δεν είναι μόνο ιστορικός αλλά και πολιτικός στοχαστής, αφού ξεπερνά το εφήμερο στοιχείο των γεγονότων και αναζητεί τα στοιχεία που από τη ρευστότητα της ιστορικής εξέλιξης αναδεικνύονται ως μονιμότερα συστατικά της κάθε πολιτικής πράξης και σκέψης και παραμένουν πάντοτε επίκαιρα.²⁰⁴

Κεφάλαιο 23

Τῶν δὲ πρότερον ἔργων μέγιστον ἐπράχθη τὸ Μηδικόν: Ο υποβιβασμός των Περσικῶν πολέμων έχει ως στόχο περισσότερο τον Ηρόδοτο παρά την προβολή του δικού του έργου.²⁰⁵

δυοῖν ναυμαχίαιν καὶ πεζομαχίαιν: Δύο ναυμαχίες: η Σαλαμίνα και το Αρτεμίσιο ή η Μυκάλη. Δύο μάχες στη ξηρά: οι Θερμοπύλες και η Πλάταια.²⁰⁶

σεισμῶν... ἡλίου τε ἐκλείψεις... λιμοὶ... ἢ λοιμῶδης νόσος: Ο Θουκυδίδης μετά τα απάνθρωπα εγκλήματα και τις βαρβαρότητες που διεπράχθησαν στη διάρκεια του πολέμου, μιλά για τα ακραία φυσικά φαινόμενα και τον λοιμό με τρόπο που όπως παρατηρεί ο Παπαθωμάς μοιάζει να τα συνδέει.²⁰⁷ Ωστόσο, ο Θουκυδίδης δεν διατείνεται κατηγορηματικά ότι υπάρχει αιτιώδης σχέση, αλλά απλώς επισημαίνει, πράγμα που θα μπορούσε να αποτελεί και σύμπτωση ότι στα 27 χρόνια που διήρκησε

---

²⁰³ Finley,2010,115

²⁰⁴ Θεοδωρόπουλος,1998,54

²⁰⁵ Γιαγκόπουλος,2005,481

²⁰⁶ Hornblower,2006,236

²⁰⁷ Παπαθωμάς,2016,340

ο πόλεμος συνέβησαν ασυνήθιστα πολλές τέτοιες καταστροφές.²⁰⁸ Ο Βλάχος²⁰⁹ σημειώνει ότι η αντίληψη ότι οι θεομηνίες και οι πόλεμοι οφείλονται σε υπερκόσμιες δυνάμεις είναι σκοταδιστική και θεωρεί ότι ο αυστηρός ορθολογισμός του Θουκυδίδη τον κρατούσε μακριά από τέτοιες σκέψεις.

λύσαντες τὰς τριακοντούτεις σπονδὰς: Η σύναψη της τριακονταετούς ειρήνης²¹⁰ ακολούθησε μετά την καταστολή της εξέγερσης στην Εύβοια από τους Αθηναίους το 446π.Χ.

ἀληθεστάτην πρόφασιν... ἀναγκάσαι ἐς τὸ πολεμεῖν... τὸ φανερόν λεγόμεναι αἰτία: Πανηγυρική διακήρυξη της αληθινής αιτίας του πολέμου, ενός προληπτικού πολέμου της Σπάρτης εναντίον της Αθήνας., η οποία “αναγκάστηκε” να αρχίσει τον πόλεμο. Αποφασιστική, όπως αναφέρει ο Κωνσταντινόπουλος,²¹¹ είναι η διάκριση ανάμεσα στα πραγματικά αίτια και τις αφορμές, που αναγορεύεται από τον Θουκυδίδη σε σημαντικό εργαλείο ακριβούς ανάλυσης και αντικειμενικότητας. Η διάκριση αυτή ανάμεσα στις επιφανειακές και τις βαθύτερες αιτίες ίσως είναι η μεγαλύτερη συνεισφορά του Θουκυδίδη στην ιστορία της ιστοριογραφίας. Η διατύπωση του ιστορικού ότι το Ποτειδεατικό και το Κερκυραϊκό ήταν οι αφορμές ενώ η πραγματική αιτία ήταν η συνεχώς αυξανόμενη δύναμη της Αθήνας που φόβιζε την Σπάρτη, αναδεικνύει για πρώτη φορά μια σπουδαία διεθνολογική αρχή, την αρχή της ισορροπίας των δυνάμεων και την απορρέουσα από αυτή αρχή της άνισης ανάπτυξης, συμπληρώνει ο Κωνσταντινόπουλος.²¹²

Κεφάλαιο 24

Ἐπίδαμνός ἐστι πόλις: Η Επίδαμνος ήταν εμπορική πόλη στις Ιλλυρικές ακτές της Αδριατικής, αποικία των Κερκυραίων, το κατοπινό Δυρράχιο²¹³. Είχε τον έλεγχο της συντομότερης οδού από την Ελλάδα στην Ιταλία, που βρισκόταν λίγο πιο νότια και ήταν ανέκαθεν τοποθεσία στρατηγικής σημασίας²¹⁴. Η πρόταξη του ονόματος της Επιδάμνου είναι ενδεικτική του ρόλου που έπαιξε η πόλη αυτή στην έναρξη του Πελοποννησιακού πολέμου. Η διεκδίκηση της πόλης αυτής τόσο από τη μητρόπολη

---

²⁰⁸ Hornblower,2006,237

²⁰⁹ Βλάχος,1992,32

²¹⁰ Hornblower,2006,238

²¹¹ Κωνσταντινόπουλος,2005,8

²¹² Κωνσταντινόπουλος,2005,9

²¹³ Σκουτερόπουλος,2013,60

²¹⁴ Hornblower,2006,244

Κέρκυρα όσο και από την Κόρινθο, καθώς και από τα γεγονότα που ακολούθησαν και οδήγησαν στη σύγκρουση Κέρκυρας και Κορίνθου, είχαν ως συνέπεια της έναρξη του πολέμου το 431π.Χ.²¹⁵

τὸν Ἰόνιον κόλπον: Το νοτιότερο τμήμα της Αδριατικής θάλασσας ως το στενό του σημερινού Οτράντο.²¹⁶

Ταυλάντιοι βάρβαροι: Οι Ταυλάντιοι ήταν Ιλλυρικό φύλο πάρα πολύ ισχυρό, που κατοικούσε στα βόρεια της Επιδάμνου και της Απολλωνίας. Οι αρχαίοι Έλληνες περιφρονούσαν τους Ιλλυριούς και παρομοίαζαν τη γλώσσα τους με αυτή των πτηνών.²¹⁷ Οι Ταυλάντιοι αναφέρονται από πολλούς συγγραφείς Έλληνες και Λατίνους. Θα ήταν πολυάριθμοι και καλά οργανωμένοι αφού νίκησαν τους Επιδάμνιους.²¹⁸

ἀπόκισαν μὲν Κερκυραῖοι, οἰκιστὴς δ' ἐγένετο Φαλῖος Ἐρατοκλείδου Κορίνθιος:

Οι Κερκυραίοι την έχτισαν αλλά ο ιδρυτής ήταν Κορίνθιος, ο Φαλῖος. Στον αποικισμό πήραν μέρος και Κορίνθιοι καθώς και Δωριείς από άλλες περιοχές είτε της Πελοποννήσου είτε της δυτικής και κεντρικής Ελλάδας. Ο τρόπος δόμησης του χωρίου με την αντιθετική σύνδεση μὲν-δὲ προαναγγέλει τη σύγκρουση Κέρκυρας-Κορίνθου.²¹⁹ Από όλη την ιστορία της πόλης ο Θουκυδίδης δίνει μόνο τα στοιχεία εκείνα που θα βοηθήσουν να κατανοήσουμε τη σχέση της με την Κέρκυρα και την Κόρινθο, μια σχέση που θα οδηγήσει στην σύγκρουση των δύο αυτών πόλεων.

πρὸ τοῦδε τοῦ πολέμου ὁ δῆμος αὐτῶν ἐξεδίωξε τοὺς δυνατοὺς: Η αοριστία της διατύπωσης, σημειώνει ο Βλάχος²²⁰, δεν βοηθάει στον καθορισμό ακριβούς χρονολογίας της εξορίας των ολιγαρχικών από τον δήμο. Η πρώτη σύγκρουση των Κερκυραίων με τους Κορίνθιους χρονολογείται το 435. Η εξορία των ολιγαρχικών πρέπει να τοποθετηθεί μεταξύ 437 και 438.

---

²¹⁵ Γιαγκόπουλος,2005,484

²¹⁶ Γιαγκόπουλος,2005,484

²¹⁷ Γιαγκόπουλος,2005,484

²¹⁸ Βλάχος,1992,34

²¹⁹ Γιαγκόπουλος,2005,485

²²⁰ Βλάχος,1992,34

οἱ δὲ ἐπελθόντες μετὰ τῶν βαρβάρων: Συνηθισμένο φαινόμενο στον ελληνικό τότε κόσμο οι ηττημένοι σε μια εμφύλια σύγκρουση να συμμαχούν με τους ξένους βαρβάρους για να ανακαταλάβουν την εξουσία.²²¹

ὡς μητρόπολιν οὔσαν: Πολιτικά η αποικία ήταν ανεξάρτητο κράτος. Όταν όμως μία από τις δύο πόλεις, αποικία ή μητρόπολη, βρίσκονταν σε κίνδυνο, υπήρχε ηθική υποχρέωση αλληλοβοήθειας. Ωστόσο, πολιτικοί υπολογισμοί και οικονομικά συμφέροντα επηρέαζαν συχνά την εκπλήρωση αυτής της υποχρέωσης.²²²

τὴν ἰκετείαν οὐκ ἐδέξαντο: Η αποπομπή των δημοκρατικών Επιδαμνίων από την Κέρκυρα μας επιτρέπει να εικάσουμε ότι την εξουσία της πόλης είχαν οι ολιγαρχικοί. Η πράξη αυτή δείχνει το ηθικό έλλειμμα των Κερκυραίων και ασέβεια προς τους θεούς, μιας και η ικεσία προσέδιδε ιδιαίτερη βαρύτητα στην πρεσβεία.

Κεφάλαιο 25

ἐν ἀπόρῳ εἶχοντο... πέμπαντες ἐς Δελφοὺς... τινὰ πειρῶντ' ἀπ' αὐτῶν ποιεῖσθαι:

Οι Επιδάμνιοι βρίσκονται σε αδιέξοδο μετά την άρνηση των Κερκυραίων να τους βοηθήσουν. Θέλουν να απευθυνθούν στην Κόρινθο αλλά αμφιβάλλουν αν είναι σωστό να την παραβλέψουν. Για το λόγο αυτό αποτάθηκαν στο μαντείο των Δελφών έτσι ώστε να έχουν την κάλυψη του θεού. Ο Hornblower²²³ σημειώνει ότι οι Επιδάμνιοι συμβουλευόταν τους Δελφούς και όχι το αρχαιότερο και πολύ πλησιέστερο σε αυτούς μαντείο της Δωδώνης. Αυτό αποδεικνύει ότι οι Δελφοί εξακολουθούσαν να έχουν μεγαλύτερο κύρος μετά τους Περσικούς Πολέμους.

ὁ δ' αὐτοῖς ἀνεῖλε: Ο χρησμός δε σώζεται αλλά θα πρέπει να ήταν σαφής και κατηγορηματικός. Οι Επιδάμνιοι τον χρησιμοποίησαν όταν προσέφυγαν στην Κόρινθο ως επιχείρημα (τὸ χρηστήριον δηλοῦντες).

ἐδέοντό τε μὴ σφᾶς περιορᾶν φθειρομένους, ἀλλ' ἐπαμῦναι: Η παράδοση της Επιδάμνου στους Κορίνθιους ήταν πολύ βαρύ τίμημα, που μαζί με την έκκληση των Επιδαμνίων να μη βλέπουν αδιάφορα την καταστροφή τους αλλά να τους βοηθήσουν, δείχνει τη δραματική θέση στην οποία είχαν περιέλθει. Είναι η ίδια έκκληση που

---

²²¹ Βλάχος,1992,34

²²² Γιαγκόπουλος,2005,486

²²³ Hornblower,2006,245

έκαναν και στους Κερκυραίους που επαναλαμβάνεται με τα ίδια λόγια, μια και αποτελεί το κύριο αίτημά τους.²²⁴

κατά τε τὸ δίκαιον... ἄμα δὲ καὶ μίσει: Ο Θουκυδίδης δεν αποδίδει την απόφαση των Κορίνθιων να βοηθήσουν τους Επιδαμνίους σε κίνητρα οικονομικά ή πολιτικά. Όμως την αποδίδει σε συναισθηματικά. Το *κατὰ τὸ δίκαιον* είναι στην ουσία η *ἐν τῷ φανερωῦ λέγόμενην αἰτίαν* που πρόβαλαν οι Κορίνθιοι, ότι δηλαδή η αποικία ήταν δική τους αφού ο ιδρυτής ήταν Κορίνθιος και στον αποικισμό συμμετείχαν μερικοί Κορίνθιοι. Η πραγματική όμως αιτία, η *ἀληθεστάτη πρόφασις*, ήταν το μίσος που έτρεφαν οι Κορίνθιοι για τους Κερκυραίους.²²⁵ Το μίσος αυτό, σύμφωνα με τον Ηρόδοτο (Γ'48-53), είναι παλιό. Ανάγεται στα χρόνια που η Κέρκυρα είχε κατακτηθεί από τον Περίανδρο, είχε υποταχτεί στην Κόρινθο και αποτελούσε μέρος της κορινθιακής αυτοκρατορίας. Επίσης, πάλι κατά τον Ηρόδοτο (Η'168), το μίσος αυτό συντηρούσε η στάση της Κέρκυρας στα Μηδικά, γεγονός που ο Θουκυδίδης παραλείπει να αναφέρει.²²⁶

παρημέλουν ὄντες ἄποικοι· οὔτε γὰρ ἐν πανηγύρεσι ταῖς κοιναῖς...: Οι αποικίες διατηρούσαν την επικοινωνία με τις μητροπόλεις ιδίως με την ευκαιρία των μεγάλων ετήσιων θρησκευτικών γιορτών.²²⁷ Στις γιορτές αυτές της αποικίας παρευρίσκονταν αντιπρόσωποι της μητρόπολης, στους οποίους απονέμονταν εξαιρετικές τιμές, κάτι που δε φαίνεται να συνέβαινε στην περίπτωση Κέρκυρας-Κορίνθου.

τριήρεις γὰρ εἴκοσι καὶ ἑκατὸν: Πολύ εντυπωσιακό το ναυτικό της Κέρκυρας χωρίς όμως να μπορούμε να πούμε με βεβαιότητα γιατί χρειαζόταν ένα τέτοιο ναυτικό.²²⁸ Πιθανώς η επέκταση των κορινθιακών συμφερόντων στα βορειοδυτικά κατά τη διάρκεια της Πεντηκονταετίας να είχε κάποια σχέση με τη ναυτική ισχύ του νησιού. Ίσως να είχε να αντιμετωπίσει και τους πειρατές της Αδριατικής.

Κεφάλαιο 26

ἄσμενοι τὴν ὠφελίαν: Ο Θουκυδίδης δεν αιτιολογεί τη μεγάλη προθυμία της Κορίνθου να βοηθήσει την Επίδαμνο. Ίσως ήταν ευκαιρία για την Κόρινθο να

---

²²⁴ Γιαγκόπουλος,2005,487-8

²²⁵ Γιαγκόπουλος,2005,488

²²⁶ Gomme,1971,159-160

²²⁷ Bury-Meiggs,1998,107-8

²²⁸ Hornblower,2006,246

μειώσει το γόητρο και την έπαρση της Κέρκυρας αλλά και να εγκατασταθεί στην σημαντική από στρατηγικής θέσης Επίδαμο.

Αμπρακιωτῶν καὶ Λευκαδίων: Η Αμπρακία, η σημερινή Άρτα, και η Λευκάδα ήταν αποικίες της Κορίνθου.

έπορεύθησαν δὲ πεζῇ ἐς Ἀπολλωνίαν: Η Απολλωνία ιδρύθηκε το 588π.Χ. Βρισκόταν νότια της Εποδάμου, στη χώρα των Ιλλυριών, στην περιοχή των Ταυλαντιών, κοντά στον σημερινό Αυλώνα της Αλβανίας όπου βρίσκεται ο ποταμός Αώος, από τον οποίο απείχε δέκα στάδια ενώ από τη θάλασσα εξήντα.²²⁹ Σύμφωνα με τον Gomme²³⁰, η αποστολή των Κορινθίων δεν είχε λόγους να κάνει όλη τη διαδρομή από τη στεριά και μάλιστα μέσα από την ορεινή χώρα της Αιτωλίας μέχρι και την Αμβρακία, αφού τα χωρικά ύδατα μέχρι τη Λευκάδα και τον Αμβρακικό κόλπο ήταν φιλικά. Επομένως, πρέπει να έκανε τη διαδρομή μέχρι εδώ από τη θάλασσα και στη συνέχεια διά ξηράς, μέσω Ηπείρου, να έφτασε στην κοιλάδα του Αώου και από εκεί στην Απολλωνία.

Κερκυραῖοι...ἐχαλέπαινον· καὶ πλεύσαντες εὐθύς: Η αντίδραση των Κερκυραίων ήταν άμεση και η στάση τους μετάβαλλεται από περιφρονητική αδιαφορία για τους δημοκρατικούς Επιδαμνίους σε έμπρακτη εχθρότητα και σύμπραξη με τους Ιλλυριούς.²³¹ Έπλευσαν στην Επίδαμο με 25 πλοία διανύοντας μια απόσταση περίπου 150 μιλίων.²³²

τάφους τε ἀποδεικνύντες: Οι εξόριστοι ολιγαρχικοί Επιδάμνιοι δείχνοντας τους τάφους των προγόνων τους στην Κέρκυρα ήταν σαν να έλεγαν ότι είναι παιδιά της Κέρκυρας. Στήριζαν δηλαδή την παράκλησή τους σ' ένα επιχείρημα συναισθηματικού χαρακτήρα, την συγγένεια.

έπολιόρκουν τὴν πόλιν: Η άρνηση των Επιδαμνίων να συμμορφωθούν με τους όρους του τελεσιγράφου των Κερκυραίων είχε ως αποτέλεσμα τη συστηματική πολιορκία της πόλης τους. Από άποψη αυστηρού δικαίου, σημειώνει ο Βλάχος,²³³ οι Κερκυραίοι συμπεριφέρονται έτσι ώστε να μην θεωρηθούν ότι αδικούν. Θέτουν όρους και μόνο όταν οι Επιδάμνιοι τους απορρίπτουν αρχίζουν την πολιορκία.

²²⁹ Γιαγκόπουλος,2005,491

²³⁰ Gomme,1971,165

²³¹ Βλάχος,1992,36

²³² Σκουτερόπουλος,2013,64

²³³ Βλάχος,1992,36

Κεφάλαιο 27

ισθμός τὸ χωρίον: Η μορφολογία της περιοχής (ισθμός) ευνοούσε στην πολιορκία τους Κερκυραίους, οι οποίοι υπερίσχυαν στη θάλασσα, γιατί απαιτούνταν λιγότερα στρατεύματα για να αποκόψουν την πόλη από την πλευρά της ξηράς.²³⁴

Κορίνθιοι... παρεσκευάζοντο στρατείαν: Οι Κορίνθιοι αντέδρασαν αμέσως· άρχισαν να προετοιμάζουν εκστρατεία ζητώντας όμως τη βοήθεια πολλών φιλικών πόλεων (Μέγαρα, Επίδαυρο, Λευκάδα, Τροιζήνα, Ερμιόνη, Θήβα...). Οι πόλεις ανταποκρίθηκαν θετικά στέλνοντας καράβια ή χρήματα με αποτέλεσμα να σχηματιστεί ένα ισχυρό εκστρατευτικό σώμα. Ενδεικτική είναι η απουσία της Σπάρτης, η οποία είχε πάγια πολιτική να μη στέλνει στρατό πολύ μακριά έξω από την Πελοπόννησο.²³⁵

ἀποικίαν ἐς τὴν Ἐπίδαμον ἐκήρυσσον ἐπὶ τῇ ἴσῃ καὶ ὁμοίᾳ: Σύμφωνα με τον Gompe η αποικία θα ήταν μια ολοκαίνουρια θεμελίωση, ένας ξεχωριστός οικισμός στην πόλη της Επιδάμου με όλους να είναι ίσοι από την αρχή. Θα είχαν δηλαδή ίσα πολιτικά δικαιώματα με τους ντόπιους Επιδαμνίους, εκτός φυσικά από τους εξόριστους ολιγαρχικούς, αλλά και μεταξύ τους.²³⁶

εἰ δέ τις τὸ παραντίκα μὲν μὴ ἐθέλει ξυμπλεῖν, μετέχειν δὲ βούλεται τῆς ἀποικίας, πεντήκοντα δραχμὰς καταθέντα Κορινθίας μένειν: Η ηγεσία της Κορίνθου ικανοποιούσε τόσο τους ριψοκίνδυνους, που θα έφευγαν αμέσως για την αποστολή, όσο και τους πιο διστακτικούς πολίτες, οι οποίοι με τη καταβολή των χρημάτων θα λογαριάζονταν ως μέλη της αποικίας αλλά θα αναχωρούσαν αργότερα. Οι Κορίνθιοι χειρίστηκαν εύστοχα ένα τόσο δύσκολο θέμα και φάνηκαν γνώστες της ανθρ'ωπινής ψυχολογίας.

ἐδεήθησαν...: Οι Κορίνθιοι ζήτησαν τη βοήθεια πάρα πολλών συμμάχων. Η άμεση ανταπόκριση των πόλεων σχετίζεται με τη σημασία της αποστολής, την αποτελεσματικότητα της διπλωματίας των Κορινθίων, τη σημαντική γεωγραφική θέση της Επιδάμου και τα οικονομικά συμφέροντα.²³⁷

---

²³⁴ Σκουτερόπουλος, 2013, 64

²³⁵ Βλάχος, 1992, 36

²³⁶ Σκουτερόπουλος, 2013, 64

²³⁷ Γιαγκόπουλος, 2005, 495

Κεφάλαιο 28

ἐλθόντες ἐς Κόρινθον μετὰ Λακεδαιμονίων καὶ Σικυωνίων πρέσβων: Οι πρέσβεις ήταν πρόσωπα που συνήθως αναλάμβαναν τις διπλωματικές αποστολές. Ήταν μεγάλης ηλικίας, διέθεταν πείρα και είχαν ασυλία στις πόλεις που μετέβαιναν για διαπραγματεύσεις. Στην προκειμένη περίπτωση δεν συμφωνούν όλοι οι μελετητές ως προς τη σημασία της λέξης. Ορισμένοι δε δέχονται τους «πρέσβεις με επίσημη αποστολή» αλλά κάνουν λόγο για «απλούς συνοδούς». Υποστηρίζουν πως δεν μπορεί να ήταν «διαπιστευμένοι πρεσβευτές» αφού οι Λακεδαιμόνιοι δεν είχαν ταχθεί επίσημα με το μέρος των Κερκυραίων. Αντίθετα, σύμφωνα με τον Gomme,²³⁸ πρέπει να υποθέσουμε ότι η Σπάρτη και η Σικυώνα είχαν στείλει πρεσβευτές και μολονότι δεν είχαν ταχθεί με το μέρος της Κέρκυρας πάνω στο θέμα της φιλονικίας, ανυπομονούσαν να εμποδίσουν την Κόρινθο από οποιαδήποτε ενέργεια που ίσως να οδηγούσε σε μια διεύρυνση της σύγκρουσης. Υποστήριζαν έστω και χαλαρά την πρόταση της Κέρκυρας για διαιτησία.

ὡς οὐ μετὸν αὐτοῖς Ἐπιδάμνου: Οι Κερκυραίοι ζητούσαν από τους Κορινθίους να αποσύρουν από την Επίδαμνο και τους φρουρούς και τους αποίκους της. Το αίτημα δε στηριζόταν στο δίκαιο αυτό καθαυτό που πήγαζε από τη σχέση μητρόπολης-αποικίας αλλά σε βάση καθαρά υποκειμενική, όπως φαίνεται από τη χρήση του ὡς με αιτιολογική μετοχή. Το επιχείρημά τους άφηνε πολλά περιθώρια για διαπραγματεύσεις και διάλογο.²³⁹

δίκας ἤθελον δοῦναι: Η προσφυγή σε διαιτησία ήταν συχνή την εποχή εκείνη και αποτελούσε μία από τις μεθόδους της τότε διπλωματίας. Η διαιτησία γινόταν ή με διαιτητές κοινής επιλογής ή με κοινή προσφυγή στο μαντείο των Δελφών.

τῷ ἐν Δελφοῖς μαντείῳ ἐπιτρέψαι: Η πρόταση για ανάθεση της εκδίκασης της υπόθεσης της Επίδαμνου στο μαντείο των Δελφών, που λίγο νωρίτερα είχε αποφανθεί υπέρ των Κορινθίων, δείχνει ή τη δεινή θέση της Κέρκυρας ή ότι οι Κερκυραίοι είναι απόλυτα σίγουροι για τα δίκαια αιτήματά τους, τόσο που πιστεύουν ότι ακόμη και ο θεός θα τους δικαιώσει ή θα προτείνει κάποια συμβιβαστική λύση.²⁴⁰

---

²³⁸ Gomme,1971,170

²³⁹ Γιαγκόπουλος,2005,497

²⁴⁰ Γιαγκόπουλος,2005,498

πόλεμον δὲ οὐκ εἶων ποιεῖν: Οι Κερκυραῖοι ενεργούν με αντιπολεμική διάθεση. Επιθυμούν την ειρηνική διευθέτηση των πραγμάτων και την αποφυγή της σύγκρουσης.

φίλους ποιεῖσθαι οὗς οὐ βούλονται...: Η Κέρκυρα κάνει νύξη για συγκεκριμένους συμμάχους· στην ουσία είναι σαν να «φωτογραφίζει» τους Αθηναίους, οι οποίοι ως Ἴωνες ήταν ανεπιθύμητοι φίλοι, αφού οι ίδιοι ήταν Δωριεῖς. Η φράση έχει χαρακτήρα απειλής που αποβλέπει στην άσκηση πίεσης στους Κορινθίους για ειρηνική επίλυση του προβλήματος.²⁴¹

Κερκυραῖοι δὲ ἀντέλεγον: Κριτικάροντας τη στάση της Κέρκυρας, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι αυτή είναι πιο μετριοπαθής από τη στάση της Κορίνθου. Οι Κερκυραῖοι καταβάλλουν μεγάλη προσπάθεια προκειμένου να αποφευχθεί η σύγκρουση.²⁴² Το σημαντικότερο όμως είναι το γεγονός πως οι πρακτικές και οι προτάσεις των αντιμαχόμενων θυμίζουν πολλά από τις σύγχρονες διπλωματικές δραστηριότητες.

Κεφάλαιο 29

προπέμψαντες κήρυκα: Η αποστολή του κήρυκα ήταν περιορισμένη· είχε διαβιβαστικό χαρακτήρα και όχι διαπραγματευτικό.²⁴³ Μετά το ναυάγιο των διαπραγματεύσεων μια απλή αποστολή κήρυκα αρκούσε για να αρχίσει ο πόλεμος.

δισχιλίοις τε ὀπλίταις: Στο κεφάλαιο 27 είδαμε ότι μόνο από την Κόρινθο θα έρχονταν *τρισχίλιοι ὀπλίται*. Είναι πιθανό ένας από τους δύο αριθμούς να παραδίδεται λανθασμένα στα χειρόγραφα.²⁴⁴

ἐναυμάχησαν καὶ ἐνίκησαν: Ο Θουκυδίδης ενώ μίλησε διεξοδικά για όσο προηγήθηκαν της μάχης, με θαυμαστή οικονομία λόγου και λιτότητα μιλά για τη μάχη και το αποτέλεσμα της.

Κεφάλαιο 30

τροπαῖον στήσαντες: Τροπαῖον ή τρόπαιον ήταν μνημείο νίκης, που αποτελούνταν από διάφορα όπλα των εχθρών, επιθετικά και αμυντικά, όπως ακόντια, δόρατα,

---

²⁴¹ Γιαγκόπουλος,2005,498

²⁴² Σκουτερόπουλος,2013,66

²⁴³ Γιαγκόπουλος,2005,501

²⁴⁴ Σκουτερόπουλος,2013,66

ασπίδες, περικεφαλαίες. Όταν διεκδικούσαν τη νίκη και οι δύο αντίπαλοι, η μία πλευρά προσπαθούσε να καταστρέψει το τρόπαιο που είχε στήσει η άλλη. Αν όμως η μία από τις δύο πλευρές δεν αντιδρούσε στο στήσιμό του, τότε σήμαινε ότι αναγνώριζε τη νίκη του αντιπάλου. Το καλύτερο σωζόμενο τρόπαιο είναι της μάχης των Λεύκτρων (371π.Χ.). Σε περίπτωση νίκης σε ναυμαχία, το τρόπαιο στηνόταν στη κοντινότερη πόλη.²⁴⁵

τοὺς μὲν ἄλλους οὖς ἔλαβον αἰχμαλώτους ἀπέκτειναν: Πρόκειται για μια κακή συνήθεια των αρχαίων Ελλήνων να σκοτώνουν τους αιχμαλώτους, ακόμη κι αν ήταν ομόφυλοί τους. Η μεταχείριση των αιχμαλώτων της Επιδάμνου και της Λευκίμμης είναι το πρώτο περιστατικό, κατά τη διάρκεια του Πελοποννησιακού πολέμου, πώλησης ως δούλων και θανάτωσης ελευθέρων ανθρώπων.²⁴⁶ Κατά τον Gomme, οι αιχμάλωτοι αυτοί άνδρες που δεν ήταν Κορίνθιοι, θεωρήθηκαν “πειρατές” και η εκτέλεσή τους “ήταν μια πράξη δικαίου” αφού τα κράτη στα οποία ανήκαν, δε βρίσκονταν σε πόλεμο με την Κέρκυρα.

ἔστρατοπεδεύοντο ἐπὶ Ἀκτίῳ καὶ περὶ τὸ Χειμέριον: Οι Κορίνθιοι επέστρεψαν στο Ιόνιο, στην περιοχή από τη Ζάκυνθο έως το Χειμέριο (ακρωτήριο και όρμος κοντά στις εκβολές του Αχέροντα ποταμού) για να προστατέψουν τους συμμάχους τους. Το γεγονός ότι δεν τόλμησαν οι Κερκυραίοι, αν και ήταν νικητές, να επιτεθούν εναντίον τους, δείχνει ότι η παρουσία των Κορινθίων εκείνη τη φορά συνοδεύτηκε από πολύ μεγαλύτερες δυνάμεις συγκριτικά με την προηγούμενη.²⁴⁷

Κεφάλαιο 31

μισθῷ πείθοντες: Η στρατολόγηση μισθοφόρων από την Πελοπόννησο και την υπόλοιπη Ελλάδα δηλώνει λειψανδρία στην Κόρινθο. Οι ερέτες προσέφεραν τις υπηρεσίες τους ως ιδιώτες και ο μισθός τους ήταν μισή δραχμή όπως διαβάζουμε στο Η.45

οὐδὲ ἐσεγράψαντο ἑαυτοὺς: Οι Κερκυραίοι είχαν κρατήσει ουδέτερη στάση μέχρι τότε και δεν είχαν προσχωρήσει ούτε στην Αθηναϊκή ούτε στη Πελοποννησιακή Συμμαχία. Η ουδετερότητα αυτή δικαιολογημένα τους προκαλούσε φόβο.

---

²⁴⁵ Γιαγκόπουλος, 2005, 502

²⁴⁶ Παναγόπουλος, 2002, 29

²⁴⁷ Γιαγκόπουλος, 2005, 503

καὶ οἱ μὲν Κερκυραῖοι ἔλεξαν τοιάδε: Ἡ πιο συνηθισμένη φράση του Θουκυδίδη όταν εισάγει δημηγορίες.²⁴⁸

Κεφάλαια 32-36: Δημηγορία Κερκυραίων

Κεφάλαιο 32

Δίκαιον: Όλα τα επιχειρήματα των Κερκυραίων θα βασιστούν πάνω στην έννοια του δικαίου. Ο Θουκυδίδης εντέχνως τους παρουσιάζει να προσποιούνται ότι σέβονται την αρχή που απαντά στα ρητορικά εγχειρίδια ότι, όταν επιδιώκεις να συνάψεις συμμαχία, πρέπει να αποδεικνύεις ότι ο σκοπός σου είναι δίκαιος.²⁴⁹

ξύμμαχοί τε γὰρ οὐδενός: Οι Κερκυραίοι αναγνωρίζουν ότι η μέχρι τώρα ακολουθούμενη πολιτική της ουδετερότητας ήταν λανθασμένη και επιζήμια γι' αυτούς. Οι λόγοι της ομολογίας των Κερκυραίων για τη λανθασμένη πολιτική της ουδετερότητας ήταν προφανείς: θέλησαν να δείξουν στους Αθηναίους ότι είναι άνθρωποι που διδάσκονται από τα λάθη τους αλλά και να τους πείσουν ότι η ως τώρα ουδετερότητά τους δεν πρέπει να αποτελέσει αρνητικό παράγοντα για τη σύναψη συμμαχίας.

γενομένην ναυμαχίαν: Οι Κερκυραίοι αναφέρονται στη ναυμαχία της Λευκίμμης γιατί θέλουν να δείξουν στους Αθηναίους πως, αν και ήταν μόνοι τους λόγω της πολιτικής της ουδετερότητας που ασκούσαν, κατάφεραν να υποβληθούν σε μια δύναμη σαν την Κόρινθο· άρα, αποτελούν μια μεγάλη, ναυτική δύναμη στην Ελλάδα.

Κεφάλαιο 33

ἀδικουμένοις καὶ οὐχ ἑτέροισ βλάπτουσι τὴν ἐπικουρίαν ποιήσεσθε: Ἡ επιχειρηματολογία των Κερκυραίων έχει ηθική βάση· η βοήθεια των Αθηναίων θα προσφερθεί σε ανθρώπους αδικημένους.

αἰειμνήστου μαρτυρίου τὴν χάριν καταθήσεσθε: Δεν λείπει η επίκληση και συναισθηματικῶν στοιχείων ὅπως ἐδῶ της ευγνωμοσύνης .

---

²⁴⁸ Hornblower,2006,251

²⁴⁹ Hornblower,2006,253

ναυτικόν: Η επιχειρηματολογία των Κερκυραίων από στρατιωτική άποψη βασίζεται στο συμφέρον· στη διάθεση της Αθήνας είναι η δεύτερη ναυτική δύναμη της Ελλάδας μετά την αθηναϊκή.²⁵⁰

ἂ ἐν τῷ παντὶ χρόνῳ ὀλίγοις δὴ ἅμα πάντα ξυνέβη, καὶ ὀλίγοι ξυμμαχίας δεόμενοι οἷς ἐπικαλοῦνται ἀσφάλειαν καὶ κόσμον οὐχ ἦσσαν διδόντες ἢ ληψόμενοι

παραγίγνονται: Οι Κερκυραίοι παρουσιάζουν το αίτημά τους για βοήθεια ως μια μοναδική ευκαιρία για την Αθήνα που πρέπει να την αδράξει αφού πιο πολλά θα κερδίσει αυτή παρά οι Κερκυραίοι. Μοιάζουν εδώ οι Κερκυραίοι ως ευεργέτες παρά ως ευεργετημένοι.

τὸν δὲ πόλεμον... αἰσθάνεται τοὺς Λακεδαιμονίους φόβῳ: Επαναλαμβάνεται όπως στο Α23 το επιχείρημα του φόβου των Σπαρτιατῶν για την αύξηση της δύναμης της Αθήνας γεγονός που θα οδηγήσει στον πόλεμο.

Κεφάλαιο 34

πᾶσα ἀποικία εὖ μὲν πάσχουσα τιμᾷ τὴν μητρόπολιν: Σύμφωνα με τους Κερκυραίους η αποικία οφείλει να τιμά την μητρόπολη εφόσον αυτή συμπεριφέρεται σωστά προς αυτήν. Επιπλέον, οι ἀποικοὶ να εἶναι ἰσότιμοι και ὄχι δούλοι των πολιτῶν της μητρόπολης. Η κακή συμπεριφορά της Κορίνθου προς αυτούς τους στέρησε το δικαίωμα να θεωρούνται μητρόπολή τους. Ωστόσο, με βάση τις πληροφορίες που αντλούμε από τα κεφάλαια 25-30, ο ισχυρισμός των Κερκυραίων είναι αναληθής καθώς οι Κορίνθιοι σαν μητρόπολη ὄχι μόνο δεν αδικούσαν την Κέρκυρα αλλά αντίθετα οι ἴδιοι ἦταν θύματα της ἀνάρμοστης συμπεριφοράς της αποικίας τους.

Κεφάλαιο 35

λύσετε δὲ οὐδὲ τὰς Λακεδαιμονίων σπονδὰς: Εννοεί τις τριακονταετείς σπονδές του 445π.Χ.²⁵¹ οι οποίες επέτρεπαν στις ελληνικές πόλεις που δεν ανήκαν σε καμία συμμαχία να προσχωρούν ελεύθερα σε ὅποια παράταξη ἤθελαν. Το επιχείρημα διατυπώνεται κατ' αντίστροφη φορά· πρώτα το συμπέρασμα (δεν θα παραβείτε τις συνθήκες) και μετά οι δύο προκείμενες προτάσεις. Στόχο ἔχουν να αποβάλλουν απ' τους Κερκυραίους κάθε ενδοιασμό τους και γι'αυτό προσπαθούν να τους

---

²⁵⁰ Γιαγκόπουλος,2005,510

²⁵¹ Σκουτερόπουλος,2013,74

καθησυχάσουν διαβεβαιώνοντάς τους ότι δεν πρόκειται να παραβιάσουν τις συνθήκες.

ὕμετέρων ὑπηκόων: Φαίνεται πως δεν υπήρχε απαγορευτική διάταξη μεταξύ των ὀρων της Αθηναϊκής Συμμαχίας που απέκλειε εθελοντές των μελών της να υπηρετούν με μισθό σε πόλεις εκτός της Συμμαχίας, αν η Αθήνα δεν εμπλεκόταν σε κάποια σύρραξη μεταξύ αυτών.²⁵²

ἐχθρῶν ὄντων: Αναφέρεται στην ἐχθρα των Κορινθίων με τους Αθηναίους εξαιτίας των Μεγαρέων.²⁵³ Πρόκειται για ένα πολύ ἐξυπνο επιχείρημα των Κερκυραίων που αποσκοπεί να προκαλέσει στους Αθηναίους το αίσθημα ότι μεροληπτούν εφόσον επιτρέπουν στους Κορίνθιους, που είναι ἐχθροί και επιτιθέμενοι, να στρατολογούν πληρώματα από τους υπηκόους τους αλλά δε βοηθούν τους Κερκυραίους, που δεν είναι ἐχθροί τους και είναι αμυνόμενοι. Ἐτσι, οι Αθηναίοι θα νιώσουν ἔνοχοι και για να αποβάλουν το αίσθημα αυτό, θα πρέπει να βοηθήσουν τους Κερκυραίους.

καὶ ναυτικῆς καὶ οὐκ ἡπειρώτιδος τῆς ξυμμαχίας: Το σπουδαιότερο από τα κέρδη που θα αποκομίσουν οι Αθηναίοι, αν τους δεχτούν στη συμμαχία τους, είναι ότι θα ἔχουν τους πιο σταθερούς και στη θάλασσα τους πιο ισχυρούς συμμάχους. Για πρώτη φορά εμφανίζεται σε δημηγορία η αντίθεση γη-θάλασσα.²⁵⁴

Κεφάλαιο 36

Ἐυμφέροντα: Ο Hornblower επισημαίνει τον περίτεχνο τρόπο με τον οποίο οι Κερκυραίοι καλούν τους Αθηναίους να θέσουν ως γνώμονα των πράξεών τους το συμφέρον και όχι την ἠθική.²⁵⁵ Η λογική της παρουσίας των επιχειρημάτων των Κερκυραίων είναι μια λογική αμοιβαίου συμφέροντος ενώ το ὕφος είναι εκείνο ακριβώς που προσιδιάζει σε ἕναν περήφανο λαό, σε ἕναν ισότιμο διαπραγματευτή.²⁵⁶

τῆς τε γὰρ Ἰταλίας καὶ Σικελίας καλῶς παράπλου κείται: Μερικοί φιλόλογοι υποστηρίζουν ότι το χωρίο αυτό το ἔγραψε ο Θουκυδίδης μετά το 404. Τόσο ο Hornblower όσο και ο Gomme αντικρούουν την ἄποψη αυτή. Η Αθήνα είχε ιδρύσει την αποικία Θούριοι και διατηρούσε συμμαχικές σχέσεις με την Ἐγεστα, το Ρήγιο και

---

²⁵² Γιαγκόπουλος,2005,515

²⁵³ Σκουτερόπουλος,2013,74

²⁵⁴ Hornblower,2006,257

²⁵⁵ Hornblower,2006,257

²⁵⁶ Γιαγκόπουλος,2005,518

τους Λεοντίνους. Επιπρόσθετα, οι Κερκυραίοι χρησιμοποιούν κάθε δυνατό επιχείρημα και είναι πολύ φυσικό να επικαλεσθούν την εξαιρετική γεωγραφική θέση τους και μάλιστα αφού έχουν εκφράσει την πεποίθηση ότι επίκειται ο πόλεμος.²⁵⁷

τρία μὲν ὄντα λόγου ἄξια τοῖς Ἑλλησι ναυτικά: Το τελευταίο και ισχυρότερο επιχείρημα των Κερκυραίων που λέγεται τελευταίο για να συγκινήσει το ακροατήριο και να μείνει ζωντανό στη μνήμη. Ο Βλάχος²⁵⁸ ωστόσο παρατηρεί σε αυτό το επιχείρημα μια σαθρότητα: Αφού από τα τρία ναυτικά των Ελλήνων, τα δύο, της Κορίνθου και της Κέρκυρας είναι έτοιμα να αναμετρηθούν, συμφέρον του τρίτου, της Αθήνας, είναι να γίνει η σύγκρουση ώστε το ένα από τα δύο ή και τα δύο να υποστούν μείωση και φθορά. Αυτή ίσως η σκέψη ήταν η αιτία του δισταγμού των Αθηναίων να βοηθήσουν τους Κερκυραίους με συμμαχία και όχι τόσο πολύ ο φόβος για τον επερχόμενο πόλεμο.

Κεφάλαιο 37-43: Δημηγορία Κορινθίων

Κεφάλαιο 37

τὸ δ' ἐπὶ κακουργίᾳ καὶ οὐκ ἀρετῇ ἐπετήδευσαν: Η κατηγορία ότι κίνητρο της πολιτικής ουδετερότητας των Κερκυραίων δεν ήταν η αρετή αλλά η κακία, εμπεριέχει το στοιχείο της γενικότητας και της αοριστίας καθώς δε στηρίζεται σε συγκεκριμένες πράξεις των Κερκυραίων που να παραβιάζουν τα διεθνή νόμιμα.

κατὰ μόνας ἀδικῶσι...: Όλη η σειρά των κατηγοριών κατά των Κερκυραίων δίνει την εντύπωση ότι οι Κερκυραίοι δεν είχαν συνάψει συμμαχία με κανέναν, μόνο και μόνο για να μπορούν να έχουν αυτού του είδους τη συμπεριφορά για την οποία κατηγορούνται. Δεν είναι εύκολο να πεισθεί κανείς απ'αυτά, αφού φαντάζουν υπερβολικά.

Κεφάλαιο 38

ἄποικοι: Θεματικό κέντρο του κεφαλαίου είναι οι κακές σχέσεις μητρόπολης-αποικίας. Η απόδοση τιμών και ο σεβασμός προς την μητρόπολη ήταν αποδεκτοί από την κοινή γνώμη. Η απαίτηση όμως των Κορινθίων να αντιμετωπίζονται ως ηγεμόνες μοιάζει υπερβολική και παράλογη.

---

²⁵⁷ Βλάχος, 1992, 44-5

²⁵⁸ Βλάχος, 1992, 45

Ἐπίδαμνον: Στην περίπτωση της Επίδαμνου, σύμφωνα με τους Κορίνθιους, οι Κερκυραίοι άφηναν αβοήθητη την Επίδαμνο όσο υπέφερε· όταν όμως πήγαν αυτοί να την βοηθήσουν, οι Κερκυραίοι ενοχλήθηκαν και την κυρίευσαν με τη βία. Τα πράγματα όμως δεν είναι ακριβώς έτσι όπως τα παρουσιάζουν οι Κορίνθιοι γιατί η Επίδαμνος δεν ήταν δική τους αποικία αλλά της δικής τους αποικίας, δηλαδή της Κέρκυρας· επιπλέον, οι Κερκυραίοι δεν κατέχουν την Επίδαμνο αφού την κυρίευσαν με βία· την ανακατέλαβαν από τους Κορινθίους αποίκους, οι οποίοι πρόσφατα είχαν εγκατασταθεί σε αυτήν.

Κεφάλαιο 39

δίκη: Οι Κορίνθιοι υποστηρίζουν ότι η πρόταση της Κέρκυρας για διευθέτηση του θέματος της Επίδαμνου με διαιτησία πόλεων κοινής αποδοχής έχει νόημα όταν υπάρχει ισότητα ανάμεσα στους διαδίκους και όχι όταν την κάνει κάποιος από θέση ισχύος και εκ του ασφαλούς.

ξυναδικεῖν: Οι Κορίνθιοι θα δικαιολογούσαν παροχή βοήθειας εκ μέρους των Αθηναίων προς τους Κερκυραίους και σύναψη συμμαχίας με αυτούς, μόνο αν στο παρελθόν είχαν ωφεληθεί από αυτούς και έπρεπε να το ανταποδώσουν ή αν από τις παράνομες και άδικες πράξεις τους είχαν ωφεληθεί και οι ίδιοι.

Κεφάλαιο 40

εἴρηται ἐν ταῖς σπονδαῖς: Οι Κορίνθιοι αντικρούουν το επιχείρημα που είχαν παρουσιάσει οι Κερκυραίοι στο κεφάλαιο 35, σύμφωνα με το οποίο η σύναψη συμμαχίας ανάμεσα στην Κέρκυρα και την Αθήνα δεν παραβιάζει την τριακονταετή ειρήνη και ότι απ' αυτή οι Αθηναίοι θα βγουν πολλαπλά και σημαντικά ωφελημένοι. Σύμφωνα με τους Κορίνθιους, η σύναψη συμμαχίας έρχεται σε αντίθεση με την ειρήνη, γεγονός που θα βλάψει τους Αθηναίους. Το επιχείρημά τους εξεταζόμενο από καθαρά νομική πλευρά είναι τελείως ανίσχυρο γιατί έρχεται σε αντίθεση με τον νόμο, μια και οι συνθήκες έδιναν το δικαίωμα στις ουδέτερες πόλεις να ενταχθούν στον έναν ή στον άλλο συνασπισμό.

ἡμῖν ἀντὶ ἐνσπόνδων πολέμιοι: Σαφής απειλή ότι η αποδοχή της συμμαχίας με την Κέρκυρα θα οδηγήσει όχι μόνο στην σύγκρουση Αθήνας-Κορίνθου αλλά προς έναν γενικό πόλεμο μεταξύ Αθηναϊκής και Πελοποννησιακής Συμμαχίας.

ἀνακωχῆς πάποτ' ἐγένεσθε: Η ανακωχή είναι προσωρινή διακοπή εχθροπραξιών, εκχειρία. Ουσιαστικά θέλει να επισημάνει στους Αθηναίους ότι δεν είχαν ποτέ μέχρι τότε κανενός είδους διπλωματικής σχέσης με την Κέρκυρα.²⁵⁹

ἡμεῖς Σαμίων ἀποστάντων ψῆφον προσεθέμεθα ἐναντίαν ὑμῖν: Οι Κορίνθιοι ζητούν από τους Αθηναίους να τους αφήσουν να τιμωρήσουν την Κέρκυρα γιατί ήταν αποικία τους· άρα ανήκει στη δικαιοδοσία τους. Για να τους πείσουν, επικαλούνται τη στάση που είχαν τηρήσει αυτοί, όταν οι Σάμιοι είχαν αποστατήσει από την Αθηναϊκή Συμμαχία και είχαν ζητήσει τη βοήθεια της Πελοποννησιακής συμμαχίας. Οι Κορίνθιοι τότε είχαν εναντιωθεί με το επιχείρημα ότι κάθε συμμαχία έχει το δικαίωμα να ενεργεί εναντίον ενός μέλους της χωρίς ανάμειξη της άλλης συμμαχίας. Τα δύο ζητήματα Κέρκυρας και Σάμου είναι διαφορετικά γιατί η πρώτη είναι ουδέτερη πόλη μη συμπεριλαμβανομένη στις τριακονταετείς συνθήκες ενώ η δεύτερη συμπεριλαμβάνεται σε αυτές ως σύμμαχος της Αθήνας.²⁶⁰

Κεφάλαιο 41

οὐκ ἐχθροὶ ὄντες ὥστε βλάπτειν οὐδ' αὖ φίλοι ὥστ' ἐπιχρῆσθαι: Η Κόρινθος δεν μπορεί να θεωρηθεί ως εκείνη τη στιγμή εχθρός της Αθήνας. Εξάλλου σε κρίσιμες στιγμές για την Αθήνα, όπως στον πόλεμο κατά της Αίγινας (498π.Χ.) και στην επανάσταση της Σάμου (440/435π.Χ) η Κόρινθος είχε βοηθήσει την Αθήνα. Ούτε όμως και φίλοι μπορεί να θεωρηθούν αφού οι Κορίνθιοι ανήκουν στην Πελοποννησιακή Συμμαχία. Έτσι, δεν υπάρχει περίπτωση να κάνουν κατάχρηση της φιλίας και να τους εκμεταλλευτούν ζητώντας τους συνεχώς χάρες.²⁶¹

Σαμίων δὲ κόλασιν: Οι Κορίνθιοι αναφέρονται δύο φορές στην αποστασία των Σαμίων· την πρώτη στο κεφάλαιο 40 και τη δεύτερη στο 41. Ο στόχος όμως της αναφοράς δεν είναι ίδιος και τις δύο φορές. Στην πρώτη περίπτωση, η αναφορά έχει ως στόχο να πεισθούν οι Αθηναίοι να αφήσουν την Κόρινθο να τιμωρήσει τους Κερκυραίους ενώ στη δεύτερη περίπτωση, η αναφορά έχει ως στόχο να πεισθούν οι Αθηναίοι να τους βοηθήσουν ανταποδίδοντας έτσι τη βοήθεια που τους πρόσφερε η Κόρινθος στον πόλεμο κατά της Σάμου. Γενικεύοντας, θα λέγαμε ότι με την πρώτη

---

²⁵⁹ Σκουτερόπουλος,2013,82

²⁶⁰ Γιαγκόπουλος,2005,525

²⁶¹ Γιαγκόπουλος,2005,526

αναφορά οι Κορίνθιοι επιδιώκουν να πείσουν τους Αθηναίους να μη βοηθήσουν τους Κερκυραίους και με τη δεύτερη να βοηθήσουν τους ίδιους.

Κεφάλαιο 42

δίκαια μὲν τάδε λέγεσθαι, ξύμφορα δε: Οι Κορίνθιοι προτρέπουν τους Αθηναίους να μη δεχτούν τη συμμαχία με τους Κερκυραίους· το δίκαιο επιβάλλει απόρριψη αυτού του αιτήματος των Κερκυραίων και η απόρριψη αυτή θα ισοδυναμεί με ανταπόδοση της ευεργεσίας των Κορινθίων. Μια τέτοια αντιμετώπιση των Κορινθίων εκ μέρους των Αθηναίων, εκτός από δίκαιη είναι και συμφέρουσα κατά την άποψη των Κορινθίων. Παρατηρούμε και εδώ ταύτιση του δικαίου με το συμφέρον.²⁶²

τὸ μέλλον τοῦ πολέμου: Οι Κορίνθιοι εκτιμούν ότι είναι αβέβαιο αν ο πόλεμος γίνει ποτέ· κατά συνέπεια, οι Αθηναίοι δεν πρέπει να προκαλέσουν την εχθρότητα της Κορίνθου, παρασυρμένοι από την εκφοβιστική συμπεριφορά των Κερκυραίων.

ναυτικοῦ ξυμμαχίαν: Οι Κορίνθιοι θεωρούν ότι υπάρχει πιο σταθερή δύναμη εγγύησης από το ισχυρό ναυτικό των Κερκυραίων. Αυτή τη δύναμη τη διαθέτουν οι ίδιοι και είναι η δίκαιη και έντιμη συμπεριφορά απέναντι στους ομοίους τους. Το «δέλεαρ» μιας τέτοιας συμμαχίας προσφέρουν στους Αθηναίους και όχι μια συμμαχία που τους παρασύρει από τις δυνατότητες της στιγμής εκθέτοντάς τους σε μελλοντικούς κινδύνους. Η άποψη ωστόσο αυτή είναι αόριστη θεωρητική και δεν πείθει κανέναν.²⁶³

Κεφάλαιο 43

μη τῆ ἡμετέρα ψήφῳ ὠφεληθέντας τῆ ὑμετέρα ἡμᾶς βλάψαι: Επίμονα επαναλαμβάνουν για τρίτη φορά ότι αναμένουν ανταπόδοση για τη στάση τους κατά την αποστασία της Σάμου. Με την αντίθεση *‘μη μας βλάψετε ενώ εσείς ωφεληθήκατε’* προσπαθούν να συγκινήσουν τους Αθηναίους.

---

²⁶² Γιαγκόπουλος, 2005, 528

²⁶³ Γιαγκόπουλος, 2006, 529

Κεφάλαιο 44

Τοιαῦτα δέ: Τυπική φράση του Θουκυδίδη μετά το τέλος κάθε δημηγορίας. Η χρήση των δεικτικών αντωνυμιών *τοιαῦτα* και *τοιάδε* δείχνει ότι ο ιστορικός μεταφέρει το πνεύμα των λόγων και όχι τα ίδια λόγια αυτολεξεί γιατί αλλιώς θα έγραφε ταῦτα και τάδε αντίστοιχα.

γενομένης καὶ δις ἐκκλησίας: Η παρουσία του *καὶ* τονίζει το εξαιρετικό του γεγονότος και τη σοβαρότητα της απόφασης που καλούνταν να πάρουν οι Αθηναίοι. Η λήψη απόφασης δεν ήταν εύκολη διαδικασία για τους Αθηναίους γιατί ενδεχόμενη συμμαχία με τους Κερκυραίους ενείχε τον κίνδυνο κλιμάκωσης της διεθνούς έντασης και σύγκρουσης με την Πελοποννησιακή συμμαχία. Αφού αμφιταλαντεύθηκαν μεταξύ συμφέροντος και δικαίου, τελικά επέλεξαν το συμφέρον: δεν ήθελαν να εγκαταλείψουν την Κέρκυρα (που είχε τόσο σημαντική ναυτική δύναμη) στο έλεος της Κορίνθου αλλά επιζητούσαν να προκαλέσουν όσο το δυνατόν περισσότερες συγκρούσεις μεταξύ τους, ώστε αν ποτέ αναγκασθούν να πολεμήσουν με την Κόρινθο και τις άλλες ναυτικές πολιτείες, να τις βρουν εξασθενημένες. Όπως επισημαίνει ο Πλατιάς²⁶⁴, η Κέρκυρα γινόταν ένα πιόνι στα χέρια της αθηναϊκής στρατηγικής, το οποίο με τον σωστό χειρισμό του συστήματος της ισορροπίας δυνάμεων θα μπορούσε να συμβάλει στην αποδυνάμωση των αντιπάλων της (η αρχή του *διαίρει και βασίλευε*). Η Αθήνα δεν μπορούσε να αγνοήσει την ισορροπία ισχύος ούτε να θέσει σε κίνδυνο τη ναυτική της υπεροχή.

---

²⁶⁴ Πλατιάς, 1999, 39

Βιβλιογραφία

ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΙ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ

Gomme A. W., Andrewes A., Dover K. J., (1971) *A Historical Commentary on Thucydides*, vol 1, Oxford

Hude C., (1915), *Scholia in Thucydidem*, Lipsiae

Jones H. S.- Powell, J.E., (1963) *Thucydides Historiae*, vol.1, Oxford Classical Texts, Oxonii

Romilly J. D., (1953) *Thucydide La guerre du Peloponnese*, livre 1, Les belles lettres, Paris

Hornblower S., (2006) *Θουκυδίδου Ιστορίαι:τόμος Α':βιβλία 1-3*, μτφρ. Φ. Πέτικα, επιμελ. Α. Ρεγκάκος, Θεσσαλονίκη

ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ

Βλάχος Α., (1992), *Παρατηρήσεις στον Θουκυδίδη: Ξυγγραφή; Α'-Θ'*, τ.Α, βιβλία Α'-Δ', Αθήνα

Bury J. B.- Meiggs R., (1998), *Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδας*, τ.Α'-Β', μτφρ.Ρ. Τατάκη, Κ. Ν. Πετρόπουλος, Α. Παπαδημητρίου-Γραμμένου, επιμ. Μ.Φιλίππιδου, Αθήνα

Γιαγκόπουλος, Α. Ι., (2005), *Θουκυδίδης, Ιστορίαι, Πελοποννησιακός Πόλεμος, Βιβλίο Α'*, Θεσσαλονίκη

Finley John, (2010), *Θουκυδίδης*, μτφρ. Κουκουλιός Τάσος, Αθήνα

Greenwood Emily, (2011), *Ο Θουκυδίδης και η διαμόρφωση της ιστορίας*, μτφρ.Χιωτέλλης Παναγιώτης, Αθήνα, 2011

Hemmerdinger B., (1955), *Essai sur l' histoire du texte de Thucydide*, Paris

Θεοδωρόπουλος Β., (1998), *Θουκυδίδης επίκαιρος*, Αθήνα

- Κωνσταντινόπουλος Λ.Β., (2005), *Σημειώσεις στην Ελληνική Ιστοριογραφία- Συγκριτική προσέγγιση των τριών ιστορικών της κλασικής περιόδου*, Καλαμάτα
- Παναγόπουλος Ανδρέας, (2002), *Θουκυδίδης: αιχμάλωτοι, όμηροι, εξόριστοι, φυγάδες και πρόσφυγες στον Πελοποννησιακό πόλεμο*, Αθήνα
- Παπαθωμάς Α., (2016), *Βίαιος διδάσκαλος: Η παθολογία του πολέμου και της δύναμης στον Θουκυδίδη*, Αθήνα
- Πλατιάς Αθαν., (1999), *Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Αθήνα
- Πόθου Β., (2000), *Θουκυδίδου Αρχαιολογία*, Αθήνα
- Romilly, J. D., (1988), *Ιστορία και λόγος στον Θουκυδίδη*, μτρφ. Ε.Ι. Κακριδή, Αθήνα
- Σκουτερόπουλος Μ.Ν., (2013), *Θουκυδίδη Ιστορία*. Αθήνα
- Σταματάκος Ι., (1939), *Θουκυδίδου Ξυγγραφής*, τομ.1, βιβλία I και II, Αθήνα